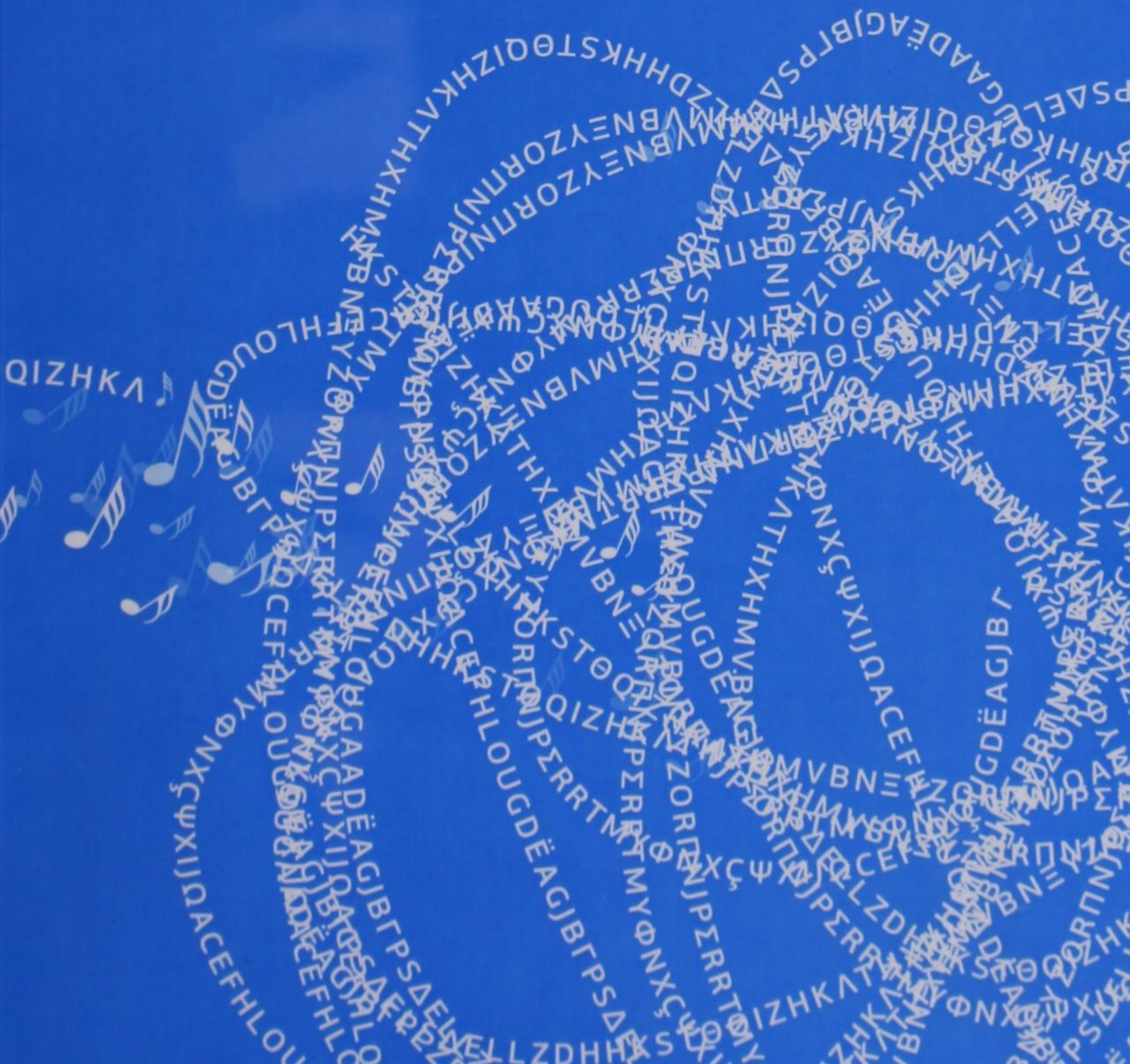

ΤΟΠΟΣ / ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ / ΤΑΥΤΟΤΗΤΕΣ

από τις όχθες του Αώου στο διαδίκτυο

παίζοντας με τη μουσική και τις λέξεις
βιβλίο για τον εκπαιδευτικό

Τόπος / Πολιτισμός / Ταυτότητες
Από τις όχθες του Αώου στο διαδίκτυο

Παίζοντας με τη μουσική και τις λέξεις
Βιβλίο για τον εκπαιδευτικό

Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
2008

Το Έργο υλοποιήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος INTERREG III A / ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΕΙΤΝΙΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΑ-ΑΛΒΑΝΙΑ, Άξονας 2 – Μέτρο 2.2. και συγχρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.) και από Εθνικούς Πόρους. Επιστημονικός Υπεύθυνος: Αναστάσιος Εμβαλωτής, Επίκουρος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Τόπος / Πολιτισμός / Ταυτότητες
από τις όχθες του Αώου στο Διαδίκτυο

Παίζοντας με τη μουσική και τις λέξεις
Βιβλίο για τον εκπαιδευτικό

ISBN: 978-960-233-189-7
copyright © Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2008

Παιδαγωγικό Τμήμα Δ.Ε.
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
Πανεπιστημιούπολη
451 10, Ιωάννινα
Τηλ.: 26510 95687, Fax: 26510 95847
e-mail: aemvalot@uoi.gr

Επιτρέπεται η ολική ή και μερική αναδημοσίευση
του παρόντος έργου μετά από άδεια του εκδότη.

Συντελεστές έκδοσης

Επιστημονικά υπεύθυνος του έργου

Αναστάσιος Εμβαλωτής, Επίκουρος
Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Συντονιστής δράσεων έργου

Δημήτρης Παρασκευάκης

**Επιστημονικά υπεύθυνος συλλογής
ερευνητικού υλικού**

Βασίλης Νιτσιάκος, Καθηγητής Παν. Ιωαννίνων

Ερευνητική ομάδα

Κώστας Μάτζος, Βασίλης Ράπτης, Κώστας
Λώλης, Niko Michali, Θωμάς Πορίκης

Ηχοληψία

Νίκος Διονυσόπουλος

**Επιστημονικά υπεύθυνος ανάπτυξης
εκπαιδευτικών σεναρίων**

Γεώργιος Καψάλης, Καθηγητής Παν. Ιωαννίνων

Αξιολόγηση εκπαιδευτικών σεναρίων

Αθανάσιος Βέρδης, Λέκτορας Παν. Αθηνών

Ανάπτυξη εκπαιδευτικών σεναρίων

Βασιλική Μπασίνα, Βασιλική Λεοντάρη,
Χαρίλαος Νούτσος, Αθανάσιος Βέρδης,
Τατιανή Δερδεμέζη, Φωτεινή Μπαλωμένου

Επιμέλεια οπτικο-ακουστικού υλικού

Τατιάνα Δερδεμέζη

Επιμέλεια εκπαιδευτικών σεναρίων στα ελληνικά

Φωτεινή Μπαλωμένου

Επιμέλεια εκπαιδευτικών σεναρίων στα αλβανικά

Μαρία Σιδέρη-Σκόπη

Ψηφιοποίηση υλικού

Αργύρης Ν. Γιαννέλος

Σχεδίαση και γραφιστική επιμέλεια έκδοσης

Γεωργία Κολόκα

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	5
Κόνιτσα και Πρεμετή, ο χώρος και οι άνθρωποι.....	11
Μεθοδολογία	13
Πολιτισμική γεωγραφία	17
Κονιτσα	17
Πρεμετη	28
Σύνορο και μετανάστευση	37
Η τέχνη των ήχων.....	51
Επιπεδο 1	53
Επιπεδο 2	54
Επιπεδο 3	54
Ο κύκλος της ζωής.....	55
Επιπεδο 1	57
Επιπεδο 2	58
Επιπεδο 3	59
Τα ζώα και η φύση	60
Επιπεδο 1	62
Επιπεδο 2	64
Επιπεδο 3	65

Περιεχόμενα

Το νερό μας μιλάει	70
Επίπεδο 1	71
Επίπεδο 2	71
Επίπεδο 3	71
Τα παραδοσιακά επαγγέλματα.....	74
Επίπεδο 1	77
Επίπεδο 2	77
Επίπεδο 3	79
Η ξενιτιά.....	83
Επίπεδο 1	85
Επίπεδο 2	86
Επίπεδο 3	87

Τόπος – Πολιτισμός και Ταυτότητες

Από τις όχθες του Αώου στο Διαδίκτυο

Το έργο αποσκοπεί στην ερευνητική συνεργασία Ελλάδας–Αλβανίας με στόχο την ανάδειξη κοινών πολιτισμικών στοιχείων στη διασυνοριακή ζώνη και την παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίησή τους με τη βοήθεια των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Ειδικότερα, μέσα από συστηματική επιστημονική έρευνα πεδίου, έγιναν καταγραφές στην περιοχή εφαρμογής του σχεδίου. Ο χώρος που επιλέχθηκε για τη συγκέντρωση του εμπειρικού υλικού, που ήταν οι περιοχές της Κόνιτσας στην Ελλάδα και της Πρεμετής στην Αλβανία, μπορεί να αναπαρασταθεί μέσα από την τομή δύο ορίων. Το ένα, το πολιτικό σύνορο, απότοκος των ιστορικών εξελίξεων, και το άλλο, ο ποταμός Αώος, που ξεκινώντας από τους ορεινούς όγκους της Πίνδου διασχίζει διαδοχικά τον κάμπο της Κόνιτσας και την κοιλάδα της Πρεμετής, διαμορφώνοντας μια «άλλη» ενότητα του χώρου, που παραπέμπει σε εντελώς διαφορετικές χρονικότητες από εκείνες του πολιτικού συνόρου. Η ιστορικότητα του (πολιτικού) συνόρου και η ιστορικότητα του ποταμού παραπέμπουν στην ιστορικότητα των κοινωνικών ομάδων που ζουν στις όχθες του. Με βάση αυτές τις ιστορικότητες, η ερευνητική παρέμβαση επιχειρεί να αναδείξει στοιχεία των περιοχών στην Ελλάδα και την Αλβανία, που ενώνονται και χωρίζονται ταυτόχρονα από το σύνορο και το ποτάμι και να τα αξιοποιήσει διδακτικά στο χώρο της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Οι δράσεις του έργου περιλαμβάνουν βιβλιογραφική έρευνα, επιτόπια συλλογή, τεκμηρίωση και αξιοποίηση του ερευνητικού υλικού με έμφαση στη δημοτική μουσική και παράδοση, καθώς και την ανάπτυξη εκπαιδευτικών σεναρίων για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ειδικότερα:

1. ΕΡΕΥΝΑ – ΣΥΛΛΟΓΗ – ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

Επιτόπια έρευνα και συλλογή πρωτογενούς υλικού.

Η επιτόπια έρευνα και η συλλογή του μουσικού υλικού ήταν ένα από τα κρίσιμα σημεία στην υλοποίηση του ερευνητικού σχεδίου. Επιστήμονες με συμπληρωματικά γνωστικά αντικείμενα (κοινωνικοί ανθρωπολόγοι, μουσικολόγοι, επιστήμονες διαχείρισης πολιτιστικών τεκμηρίων κ.ά.) συνεργάστηκαν, προκειμένου να ολοκληρωθεί εντός χρονοδιαγράμματος και

με επιστημονικά έγκυρο τρόπο η συλλογή του υλικού. Ελήφθησαν υπόψη διεθνή πρότυπα και καθιερωμένες «έγκυρες πρακτικές». Οι καταγραφές έγιναν σε «φυσικό» χώρο και στο κοινωνικό πλαίσιο των ζωντανών παραδόσεων των συγκεκριμένων ομάδων και αφορούν τόσο σε οργανικούς σκοπούς που αποδόθηκαν από μουσικές κομπανίες όσο και σε αυθεντικά φωνητικά δημοτικά τραγούδια που αποδόθηκαν από απλούς ανθρώπους-κατοίκους των περιοχών. Σημειωτέον ότι στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή συναντώνται πλούσιες μουσικές παραδόσεις, καθώς και ποικίλες εκδοχές δημοτικών τραγουδιών (μονοφωνία, διφωνία, πολυφωνία). Η έρευνα και η καταγραφή επέτρεψαν τη σύγκριση και την ανάδειξη ομοιοτήτων και διαφορών. Διαμορφώθηκε, έτσι, ένας εθνολογικός και πολιτισμικός χάρτης της ευρύτερης περιοχής που τέμνει τα εθνικά σύνορα.

Τεκμηρίωση του υλικού.

Το υλικό μεταφράστηκε (από τα αλβανικά στα ελληνικά και αντίστροφα) και τεκμηριώθηκε, προκειμένου να είναι δυνατή η αξιοποίησή του από εκπαιδευτικούς και ερευνητές τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Αλβανία.

2. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΟΛΥΜΕΣΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Στα πλαίσια της συγκεκριμένης δράσης δημιουργήθηκαν:

(α) Δύο CDs ήχου με ηχογραφημένα παραδοσιακά (αυθεντικά) δημοτικά τραγούδια της περιοχής εφαρμογής του σχεδίου, με σχετικό δίγλωσσο (ελληνικά, αλβανικά) ένθετο τεκμηρίωσης το καθένα.

(β) Πολυμεσική εφαρμογή διαθέσιμη σε μορφή DVD με ενδεικτικά εκπαιδευτικά σενάρια. Τα εκπαιδευτικά σενάρια και τα σχετικά με την παρέμβαση θεωρητικά κείμενα, είναι διαθέσιμα σε έντυπη δίγλωσση έκδοση (ελληνικά, αλβανικά) με τον «Βιβλίο Εκπαιδευτικού» και συνοδεύονται από έντυπη δίγλωσση έκδοση (ελληνικά, αλβανικά) με τον τίτλο «Βιβλίο Δραστηριοτήτων Μαθητή». Το εκπαιδευτικό υλικό που παρήχθη επιτρέπει την αυτόνομη

αξιοποίηση του πολιτιστικού προϊόντος σε τάξεις πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, τόσο στην ελληνική όσο και στην αλβανική πλευρά. Με τη βοήθεια της πολυμεσικής εφαρμογής, οι μαθητές στο πλαίσιο προτεινόμενων εκπαιδευτικών σεναρίων έρχονται σε επαφή με τους ήχους και τη δημοτική μουσική. Στο πλαίσιο προτεινόμενων διαθεματικών προσεγγίσεων αξιοποιούν μουσικές καταγραφές και παραδόσεις, οι οποίες αφορούν τόσο σε οργανικούς σκοπούς όσο και σε φωνητικά δημοτικά τραγούδια.

(γ) Διαδικτυακή εφαρμογή εξ αποστάσεως εκπαίδευση με ενδεικτικά εκπαιδευτικά σενάρια και ολοκληρωμένη παιδαγωγική προσέγγιση. Η εφαρμογή που σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε σε moodle επιτρέπει την εισαγωγή, θεματική ευρετηρίαση, διαχείριση και δημοσίευση στο διαδίκτυο μιας σειράς εκπαιδευτικών σεναρίων. Αποτελείται από ιστοσελίδες (web pages) προσβάσιμες από ένα φυλλομετρητή (web browser). Η ηλεκτρονική πλατφόρμα βασίζεται κατά κύριο λόγο σε ένα υποσύστημα που καθιστά το περιεχόμενο της δικτυακής πύλης προσβάσιμο από το ευρύ κοινό (υποσύστημα παρουσίασης), ενώ με τη βοήθεια συνοδευτικού υποσυστήματος εξουσιοδοτημένοι χρήστες (εκπαιδευτικοί ή και ερευνητές), καταχωρούν, επικαιροποιούν και αξιοποιούν το εκπαιδευτικό υλικό, δημιουργούν εκπαιδευτικές ενότητες ή διαχειρίζονται την πολυμεσική πληροφορία (υποσύστημα διαχείρισης).

Τέλος **(δ)**, σχεδιάστηκε και αναπτύχθηκε δίγλωσσος (ελληνικά-αλβανικά) δικτυακός τόπος (<http://interreg.edu.uoi.gr>).

Ομάδα έργου

Επιστημονικός υπεύθυνος του έργου

Αναστάσιος Εμβαλωτής, Επίκ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Επιστημονικός υπεύθυνος συλλογής ερευνητικού υλικού

Βασίλειος Νιτσιάκος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ερευνητική ομάδα

Κώστας Μάντζος, Βασίλης Ράπτης, Κώστας Λώλης, Niko Michali, Θωμάς Πορίκης

Ηχοληψία

Νίκος Διονυσόπουλος

Επιστημονικός υπεύθυνος ανάπτυξης εκπαιδευτικών σεναρίων

Γεώργιος Καψάλης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ομάδα ανάπτυξης και επιμέλειας εκπαιδευτικών σεναρίων

Βασιλική Μπασίνα, Βασιλική Λεοντάρη, Χαρίλαος Νούστος, Αθανάσιος Βέρδης,
Τατιανή Δερδεμέζη, Φωτεινή Μπαλωμένου

Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση

Αναστάσιος Εμβαλωτής, Αθανάσιος Βέρδης

Μετάφραση από τα ελληνικά στα αλβανικά

Μαρία Σιδέρη-Σκόπη

Μετάφραση από τα αλβανικά στα ελληνικά

Κώστας Λώλης

Διοικητική, γραμματειακή και διαχειριστική παρακολούθηση

Δημήτρης Παρασκευάκης, Αικατερίνη Νταλαμπίρα

Ομάδα τεχνικής υποστήριξης

Γεωργία Κολόκα, Αργύρης Γιαννέλος, Δημήτρης Βαγγέλης

Τόπος / Πολιτισμός / Ταυτότητες: από τις όχθες του Αώου στο διαδίκτυο
Παίζοντας με τη μουσική και τις λέξεις

Κόνιτσα και Πρεμετή, ο χώρος και οι άνθρωποι

κείμενο για το πρόγραμμα καταγραφής μουσικής
και παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού στο πλαίσιο
του προγράμματος Interreg Ελλάδα – Αλβανία

Ο χώρος που επιλέχθηκε για τη συγκέντρωση του εμπειρικού (οπτικοακουστικού) υλικού του ερευνητικού προγράμματος που είναι οι περιοχές της Κόνιτσας στην Ελλάδα και της Πρεμετής στην Αλβανία, μπορεί να αναπαρασταθεί μέσα από την σύμπτωση δύο ορίων. Το ένα, το πολιτικό σύνορο–απότοκος των ιστορικών εξελίξεων που στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα επέβαλαν τελικά τη διαίρεση της περιοχής σε δύο διαφορετικά κράτη και το άλλο, ο ποταμός Αώος, που ξεκινώντας από τους ορεινούς όγκους της Πίνδου, διασχίζει διαδοχικά τον κάμπο της Κόνιτσας και την κοιλάδα της Πρεμετής, διαμορφώνοντας μια «άλλη» ενότητα του χώρου, που παραπέμπει σε εντελώς διαφορετικές χρονικότητες από εκείνες του πολιτικού συνόρου.

Εδώ θέλουμε να αποφύγουμε τη σχηματική αναπαράσταση των δύο ορίων ως ενός ανθρωπογενούς, ιστορικά συγκεκριμένου —το πολιτικό σύνορο— απέναντι σε ένα φυσικό και ανιστορικό —το ποτάμι— μια πολιτική διαίρεση απέναντι σε μια γεωφυσική ενότητα. Έχοντας υπ’ όψη ότι το «φυσικό» και το «ανθρώπινο», το «συμβολικό» και το «πραγματικό» αποτελούν κοινωνικές κατηγορίες, δηλαδή προϊόντα της σχέσης συγκεκριμένων κοινωνιών με το περιβάλλον τους, θέλουμε να στηρίξουμε τη διάκριση, αλλά και τη σύμπτωση των δύο ορίων, σε μια διαφορετική αναλυτική συνθήκη που είναι αυτή της ιστορικότητας.

Η ιστορικότητα του πολιτικού συνόρου, που κάποιες φορές μοιάζει στα μάτια των ανθρώπων σαν απόλυτα φυσικό μέγεθος, και η ιστορικότητα της ροής του ποταμού, που είναι φυσικά η ιστορικότητα των κοινωνικών ομάδων που ζουν στο πλάι του. Με βάση αυτή την ιστορικότητα ή μάλλον τις ιστορικότητες το παρόν κείμενο προσπαθεί να σκιαγραφήσει τα χαρακτηριστικά των διαφορετικών περιοχών στην Ελλάδα και την Αλβανία που ενώνονται και χωρίζονται ταυτόχρονα από τα σύνορα και το ποτάμι.

Τόπος / Πολιτισμός / Ταυτότητες: από τις όχθες του Αώου στο διαδίκτυο
Παίζοντας με τη μουσική και τις λέξεις

Στο κείμενο που ακολουθεί αρχικά αναλύουμε τις βασικές μεθοδολογικές αρχές, ώστε να γίνουν σαφείς οι όροι με τους οποίους έγινε η συλλογή του συγκεκριμένου οπτικοακουστικού υλικού. Ακολουθούν μια περιγραφή απ' τη σκοπιά της πολιτισμικής γεωγραφίας των περιοχών μελέτης, καθώς και μια σύντομη πολιτική ιστορία της δημιουργίας και του μεταβαλλόμενου χαρακτήρα του συνόρου. Τέλος, κλείνουμε με μια συνοπτική αναφορά στις αλλαγές που επέφερε στην περιοχή, κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες, η μαζική μετανάστευση από την Αλβανία προς την Ελλάδα, βασική συνιστώσα για την κατανόηση του πλαισίου παραγωγής-αναπαραγωγής του εμπειρικού υλικού που έχετε στα χέρια σας.

Μεθοδολογία

Η κατά κανόνα φιλολογική αντιμετώπιση του δημοτικού τραγουδιού ως «μνημείου του λόγου», που κυριάρχησε ακόμα και στη λαογραφία, δεν άφησε μεγάλα περιθώρια για αναζητήσεις που θα αναδείκνυαν τις τελετουργικές διαστάσεις του.

Η προώθηση της έρευνας στην κατεύθυνση μιας κοινωνικής λαογραφικής προσέγγισης, παρόλο που έθεσε αρκετά εύστοχα το ζήτημα της κοινωνικής λειτουργίας του τραγουδιού, εντάσσοντάς το ειδικότερα στο εθιμικό του πλαίσιο, δεν είχε τις προϋποθέσεις, όχι τόσο τις θεωρητικές όσο τις τεχνολογικές, για την καθιέρωση μιας μεθόδου που θα ευνοούσε την έμφαση στο «τραγούδισμα», με άλλα λόγια στην εθιμικά καθορισμένη τελεστική διαδικασία, στην οποία το τραγούδι παρουσιάζεται όχι απλώς ως ποιητικό κείμενο και μελωδία, αλλά ως μια ολοκληρωμένη τελετουργία, στην οποία μεγάλη σημασία έχει η «επιτέλεση», το δραματοποιημένο μέρος. Είναι φανερό ότι μια τέτοια οπτική αντιμετωπίζει το δημοτικό τραγούδι ως δρώμενο, κάτι που σημαίνει ότι η καταγραφή και η μελέτη του απαιτούν ανάλογες μεθόδους και τεχνικές.

Είναι γνωστό σε όσους έχουν παραστεί σε ζωντανές κοινωνικές εκδηλώσεις, στις οποίες το τραγούδι έχει κάποιο λειτουργικό ρόλο, ότι ανάλογα με το εθιμικό πλαίσιο και το είδος της εκδήλωσης υπάρχουν συγκεκριμένοι άγραφοι κανόνες και τρόποι έκφρασης που προσδιορίζουν το γεγονός του «άδειν». Αυτό δεν συμβαίνει μόνο σε έθιμα με έντονη την τελετουργική διάσταση (γαμήλιες τελετές, επιθανάτιοι θρήνοι κλπ.), αλλά και σε καταστάσεις καθημερινότητας, στις οποίες το τραγούδι παίζει κάποιο ρόλο, όπως π.χ. στις σπιτικές γιορτές, στις οποίες κυρίαρχη θέση έχουν τα τραγούδια της τάβλας. Το πλαίσιο δεν καθορίζει μόνο το περιεχόμενο των τραγουδιών, καθορίζει και την επιτέλεση. Για το λόγο αυτό ακριβώς το ίδιο τραγούδι μπορεί στην ίδια κοινότητα να το συναντάμε σε περισσότερες

από μία μουσικές παραλλαγές. Πρόκειται για το φαινόμενο της πολυλειτουργικότητας των τραγουδιών, που από μουσικολογική και ευρύτερη λαογραφική άποψη απαιτεί κοινωνική και εθιμική ένταξη ως προς την επιτέλεση για μια σωστή καταγραφή και μελέτη. Το ίδιο ποιητικό κείμενο για παράδειγμα μπορεί να τραγουδιέται με χορευτικό ρυθμό, με εργατικό ρυθμό ως τραγούδι του σκάλου ή ακόμα με καθιστικό ως τραγούδι της τάβλας.

Από τις παραπάνω εισαγωγικές παρατηρήσεις προκύπτει το συμπέρασμα ότι αν υποθέσουμε πως το δημοτικό τραγούδι είναι ένα τελετουργικό γεγονός ενταγμένο σε συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο, τότε πρέπει να υποστηρίξουμε ότι η καταγραφή του και η απόδοση ή παρουσίασή του πρέπει να γίνεται μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει ασφαλώς και τη χρήση τεχνικών μέσων που έχουν τη δυνατότητα καταγραφής όχι μόνο του ήχου, αλλά και της εικόνας, και μάλιστα της κινούμενης εικόνας. Αυτό, βέβαια, μπορεί να ακούγεται ως κοινοτυπία. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, δεν ισχύει αν αναλογιστούμε ότι ακόμα και σήμερα το δημοτικό τραγούδι παρουσιάζεται κατά κανόνα στις διάφορες συλλογές κυρίως ως κείμενο.

Τα τελευταία χρόνια είχαμε μια σημαντική κίνηση υπέρβασης αυτής της «κειμενικής» παρουσίας με εκδόσεις δίσκων, στους οποίους μπορεί κανείς να ακούει και το «τραγούδισμα» και να έχει, επιπροσθέτως, πολλά στοιχεία για το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο, ακόμα και φωτογραφίες που αναπαριστούν το χώρο, τις τελετές κ.λπ. Κι αυτός ο τρόπος, όμως, δεν είναι επαρκής, εάν δεχτούμε την αρχική μας διαπίστωση. Δεν είναι επαρκής όχι μόνο διότι η φωτογραφία είναι στατική, αλλά κυρίως διότι το γεγονός παρουσιάζεται αποσπασματικά: μουσική, κείμενο, εικόνες, σχόλια κ.λπ.

Η κινηματογράφηση ή βιντεοσκόπηση είναι μια τεχνική που υπερβαίνει αυτά τα εμπόδια, χωρίς να είναι αρκετή από μόνη της, για μια γενικότερη επιστημονική χρήση. Διαθέτουμε, ωστόσο, σήμερα, χάρη στον τομέα της πληροφορικής, τα πολυμέσα (multimedia), με τα οποία μπορεί κανείς να δώσει συγχρόνως ήχο, εικόνα και κείμενο, καλύπτοντας τόσο την ανάγκη της ζωντανής απόδοσης, του φυσικού χώρου, του κοινωνικού πλαισίου, της εθιμικής τελετής, του ίδιου του τραγουδίσματος όσο και την ανάγκη επιστημονικής τεκμηρίωσης.

Περνώντας απ' το μεθοδολογικό πλαίσιο, στο οποίο βασίστηκε η συλλογή του εμπειρικού υλικού, στη συγκεκριμένη ερευνητική διαδικασία, θεωρούμε απαραίτητο να θέσουμε συγκεκριμένα ζητήματα που προέκυψαν κατά την ερευνητική διαδικασία. Κατ' αρχάς, πρέπει

να σημειώσουμε ότι το σύνολο των καταγραφών οργανώθηκε από τους ερευνητές. Αυτό έγινε μέσω προκαθορισμένων συναντήσεων με ομάδες ανθρώπων σε δημόσιους χώρους (καφενεία) ή και ιδιωτικούς (σπίτια). Ο λόγος για τον οποίο δεν είχαμε καταγραφές στη διάρκεια τελετουργιών είναι κατά βάση ο χρόνος. Για να μπορέσει κανείς να καταγράψει τη λειτουργία της μουσικής εντός συγκεκριμένων τελετουργικών πλαισίων είναι απαραίτητο να ταυτίσει το χρόνο της έρευνας με τον κοινωνικό χρόνο των υπό έρευνα κοινοτήτων, κάτι που στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν ήταν δυνατό.

Αυτό, ενώ φαινομενικά σηματοδοτεί μια διαμεσολαβημένη αναπαράσταση για τις ανάγκες της ερευνητικής διαδικασίας, στην πραγματικότητα, στις περισσότερες περιπτώσεις, στο πεδίο συγκροτήθηκε ένα ad hoc πλαίσιο επιτέλεσης που αποκτώντας ιδιαίτερη δυναμική, έφερε ανάγλυφα στο προσκήνιο όχι μόνο όψεις του τοπικού πολιτισμού, αλλά και των κοινωνικών σχέσεων ανάμεσα στους συμμετέχοντες. Σ' αυτό βοήθησε και η διαρκής προσπάθεια μη-παρέμβασης απ' την πλευρά των ερευνητών, δίνοντας τη δυνατότητα στους πληροφορητές να επιλέξουν εκείνοι το είδος και τη σειρά των τραγουδιών, να εκφράσουν τις εσωτερικές ιεραρχήσεις των ομάδων μέσα από τις επιλογές τους (ποιος τραγουδάει ποιο τραγούδι), καθώς και το τεχνολογικό επίπεδο των μέσων καταγραφής που επέτρεπε να υποβαθμιστεί η αίσθηση της ίδιας της καταγραφής αυτού που συνέβαινε.

Η καταγραφή στην Αλβανία έγινε κατά τη διάρκεια δύο πενθήμερων επισκέψεων. Στόχος ήταν να καλυφθεί γεωγραφικά η περιοχή από το πολιτικό σύνορο ως την Πρεμετή, συμπεριλαμβάνοντας χωριά απ' τις δύο πλευρές του ποταμού, ενώ, παράλληλα, να συμπεριληφθούν τραγούδια απ' όλες τις εθνοτικές ομάδες της περιοχής. Έτσι έχουμε καταγραφές από τα χωριά Κοσίνα, Κούταλη, Μπένια, Πέτρανη, την πόλη της Πρεμετής, Κιλαρίστ, Βλαχοψηλοτέρα, Λεσίτσα, Ζέπα, Λεσκοβίκι και Τσαρτσόβα.

Η πλειοψηφία των ηχογραφημένων τραγουδιών είναι στα Αλβανικά, υπάρχουν, όμως, και στα Βλάχικα (από τα χωριά Κοσίνα, Κούταλη και Λεσίτσα, όπου υπάρχει πληθυσμός Βλάχων) και στα Ελληνικά (το σύνολο των ηχογραφήσεων στο χωριό Βλαχοψηλοτέρα και ένας μικρός αριθμός εκείνων που έγιναν στο χωριό Τσαρτσόβα). Τέλος, υπάρχει και ένας μικρός αλλά σημαντικός, ως προς το τι σηματοδοτεί, αριθμός δίγλωσσων τραγουδιών (είτε Αλβανικά και Βλάχικα, είτε Αλβανικά και Ελληνικά).

Παρά το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό του εμπειρικού υλικού αφορά σε φωνητικά

Τόπος / Πολιτισμός / Ταυτότητες: από τις όχθες του Αώου στο διαδίκτυο
Παίζοντας με τη μουσική και τις λέξεις

σχήματα, επιδιώχθηκε και η αντιπροσώπευση της οργανικής παράδοσης της περιοχής που είναι ένα εξίσου σημαντικό κομμάτι του τοπικού μουσικού πολιτισμού. Έτσι έγιναν καταγραφές από κομπανίες στην Πρεμετή και στο Λεσκοβίκι, τόποι στους οποίους είναι αισθητή η συνείδηση της διαφοράς του τοπικού μουσικού ιδιώματος, συνείδηση που ενισχύθηκε και ενισχύεται από τη συμμετοχή ή χρήση (ανάλογα με την οπτική) αυτού του ιδιώματος στη διαμόρφωση (κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα) μιας «εθνικής» μουσικής παράδοσης.

Πολιτισμική γεωγραφία¹

οι περιοχές Κόνιτσας και Πρεμετής

ΚΟΝΙΤΣΑ Η φυσική γεωγραφία της ευρύτερης περιοχής της Κόνιτσας είναι ένας καλός οδηγός για την κατανόηση της παραγωγικής, κοινωνικής και πολιτισμικής συγκρότησης του χώρου μέσα στο χρόνο. Αυτό δεν σημαίνει φυσικά ότι η οικολογία είναι ο καθοριστικός παράγοντας, αλλά δίχως άλλο αποτελεί ένα πλαίσιο που υπαγορεύει με τον τρόπο του χρήσεις και λειτουργεί ως ένα βαθμό περιοριστικά. Υπάρχει, πράγματι, μια χαρακτηριστική αντιστοιχία ανάμεσα στις οικολογικές ζώνες και τις πολιτισμικές ενότητες που συγκροτούν μέσα από τις διαφορές τους την ταυτότητα της επαρχίας.

Η ζώνη του Σαραντάπορου, που εκτείνεται από τα σύνορα με τη Δ. Μακεδονία μέχρι τις παρυφές της Κόνιτσας και τα σύνορα με την Αλβανία (εκεί που πάει να σμίξει ο Σαραντάπορος με τον Αώο), αντιστοιχεί στα Μαστοροχώρια, που βρίσκονται παρατεταγμένα στις δύο πλευρές του ποταμού. Η ζώνη του Αώου, που εκτείνεται σχεδόν από εκεί που ξεκινά ο ποταμός μέχρι τον κάμπο της Κόνιτσας, αντιστοιχεί στα χωριά της Λάκκας Αώου, στη βόρεια πλευρά του. Ψηλότερα, η ζώνη των αλπικών βοσκοτόπων του Γράμμου και του Σμόλικα αντιστοιχεί στα κτηνοτροφικά Βλαχοχώρια. Τέλος, στη λεκάνη της Κόνιτσας γύρω γύρω στον κάμπο, αναπτύσσονται μια ομάδα γεωργικών κατά κύριο λόγο χωριών, αρκετά κοντά στην ίδια την πόλη της Κόνιτσας. Ας δούμε λοιπόν πιο αναλυτικά όλες αυτές τις ενότητες: πώς διαμορφώθηκαν και εξελίχθηκαν ιστορικά και ποια είναι τα ιδιαίτερα κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους.

Τα Μαστοροχώρια του Σαραντάπορου, το λέει και τ' όνομα τους, είναι γνωστά και ξακουσμένα για τους μαστόρους, που κατά την παροιμιώδη φράση «έχτισαν τον κόσμο». Πρόκειται για μια συστάδα χωριών (γύρω στα 40), τοποθετημένα στη ζώνη της δρυός, με βασικό

[1] Για περισσότερα στοιχεία και σχετική βιβλιογραφία βλ. Β. Νιτσιάκος, Μ. Αράπογλου, Κ. Καρανάτσης, Νομός Ιωαννίνων. Σύγχρονη πολιτισμική γεωγραφία, Ν.Α.Ι. Γιάννινα, 1998 και Β. Νιτσιάκος (επιμ.), Η Κόνιτσα και τα χωριά της. Πολιτισμού ανατομή, Ν.Α.Ι. , Γιάννινα, 2007

στοιχείο ταυτότητας την τεχνική ειδίκευση. Κοινότητες με γεωργοκτηνοτροφικό παρελθόν, που σε κάποια χρονική στιγμή, λόγω οικονομικής και δημογραφικής στενότητας, πέρασαν στην τεχνική εξειδίκευση, διαδικασία που έμελλε να είναι καθοριστική για την κοινωνική και πολιτισμική τους έκφραση. Όλα σχεδόν τα χωριά ανέδειξαν μαστόρους της πέτρας, όμως κάποια απ' αυτά ειδικεύτηκαν και σε άλλες τέχνες, έτσι ώστε να ταυτιστούν ιστορικά μ' αυτές. Είναι γνωστή, παραδείγματος χάριν, η φράση «ζωγράφος είσαι, Χιονιαδίτης είσαι» ή το γιαννιώτικο στιχοπλάκι «γίναν τώρα οι δικηγόροι σαν στη Βούρμπιαν οι μαστόροι».

Είναι γνωστό ιστορικά ότι τα χωριά αυτά διαμορφώθηκαν ως συμπαγείς κοινότητες κατά τους πρώτους αιώνες της οθωμανικής κυριαρχίας. Μέχρι τότε υπήρχαν διάφοροι διάσπαρτοι μικροί οικισμοί με βάση το σύστημα οργάνωσης κατά φάρες, οι οποίοι συνενώθηκαν για συγκεκριμένους διοικητικούς, φορολογικούς και κοινωνικούς λόγους. Η φυσική αύξηση του πληθυσμού και η εγκατάσταση επήλυδων στη συνέχεια προκάλεσε μια οικονομική στενότητα, με αποτέλεσμα την αναζήτηση διεξόδου σε τεχνικές δραστηριότητες.

Η ανάπτυξη των συγκεκριμένων τεχνικών επαγγελμάτων χαρακτήρισε για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα τον κοινωνικό βίο των κοινοτήτων αυτών, με απόγειο τον 18ο και 19ο αιώνα. Μόνο στα τέλη του 19ου αιώνα αρχίζει η κάμψη του φαινομένου, καθώς παρακμάζει γενικά η βιοτεχνία και ο χώρος της Βαλκανικής «παίρνει την κάτω βόλτα». Έτσι, τις περιοδικές μετακινήσεις των μαστόρων αρχίζουν να αντικαθιστούν τα ταξίδια που σήμαιναν ξενιτιά, δηλαδή πολύχρονη διαμονή σε ξένους τόπους όπως Βλαχιά, Πόλη, Αίγυπτο, Αμερική αργότερα... Αυτή η γενικευμένη έξοδος αποτυπώθηκε σε αρχοντικά σπίτια, τοξωτά γεφύρια, σχολές και εκκλησίες, σε ευαγή ιδρύματα γενικά, δίνοντας έτσι μια τελευταία ανάσα και στους μαστόρους, που «μύριζαν από μακριά» τον πλούτο που εισέρρεε στα χωριά.

Οι τέχνες, λοιπόν, μαστορική, ξυλουργία, ξυλογλυπτική, αγιογραφία, ζωγραφική, όπως ασκήθηκαν σε επαγγελματική συντεχνιακή βάση, σφράγισαν το βίο και τον πολιτισμό των χωριών αυτών, με αποτέλεσμα την ιστορική τους ταύτιση μ' αυτές και τη διαμόρφωση μιας τοπικής ιδιαιτερότητας στο παρελθόν, που παίζει καθοριστικό ρόλο στη συλλογική μνήμη και συνείδηση στο παρόν. Μάστορες της πέτρας σ' όλα τα χωριά, ξακουστοί πρωτομάστορες και πελεκάνοι από την Πυρσόγιαννη, τη Βούρμπιανη, την Καστάνιανη κλπ. ταλιαδούροι (ξυλόγλυπτες) από το Τούρνοβο (Γοργοπόταμο), ζωγράφοι-αγιογράφοι από τους Χιονιάδες, μαραγκοί από το Λισκάτσι (Ασημοχώρι), οργώνουν τη Βαλκανική χτίζοντας δημόσια και ιδιωτικά κτίρια, σκαλίζοντας τέμπλα εκκλησιών, «ιστορώντας» μοναστήρια, ζωγραφίζοντας

αρχοντικά, αφήνοντας εν τέλει τα ίχνη μιας άφταστης λαϊκής τέχνης σε λιθανάγλυφες κεφαλές πρωτομαστόρων, σε ανορθόγραφες επιγραφές εικόνων «ιστορήθη ο πάνσεπτος ούτος ναός... κλπ. κλπ.», σε μια γλώσσα δικιά τους, συνθηματική, τα κουδαραίικα, που από το χαρακτήρα της δεν έπρεπε ποτέ να γραφτεί, για ν' αργοσβήσει στις σκαλωσιές κάποιων σύγχρονων οικοδομών. Έργα τους, όπως το γεφύρι της Κόνιτσας, το ξυλόγλυπτο τέμπλο του Αγ. Αθανασίου Ιωαννίνων, οι ζωγραφιές σε αρχοντικά του Πηλίου και του Ζαγοριού και ένα πλήθος άλλων μνημείων της λαϊκής τέχνης, που δυστυχώς δεν έχουν ακόμα καταγραφεί, στέκουν μάρτυρες ενός παρελθόντος που αξίζει περισσότερης προσοχής.

Το μεγαλείο στην τέχνη αυτών των «ανώνυμων» δημιουργών έγκειται στον τέλειο συνδυασμό της πρακτικής και της αισθητικής λειτουργίας, στο σεβασμό του φυσικού περιβάλλοντος σύμφωνα με το οποίο εναρμονίζουν τα έργα τους, στην αίσθηση της ανθρώπινης κλίμακας και το δέος απέναντι στο θείο, στην κατάθεση ψυχής σε κάθε δημιουργία, «που κάνει κάθε πέτρα να σου κρένει», σε μια εσωτερική αρμονία και ισορροπία, που παραπέμπει σε μια ανάλογη συλλογικότητα.

Λαξευμένες πέτρες και αγκωνάρια, στέγες από σχιστόπλακες, χαρακτηριστικές καμινάδες, πέτρινα γεισώματα, ξύλινα δεσίματα, εξαιρετικά λιθανάγλυφα με κτιτορικές επιγραφές, οικόσημα ή αποτροπαϊκά σύμβολα, σκαλιστά τέμπλα και ταβάνια, σκαλιστές και ζωγραφισμένες κασέλες και μισάντρες, ξύλινες σκάλες και κιγκλιδώματα, αγιογραφίες σε εκκλησιές και φορητές εικόνες, ζωγραφισμένα εσωτερικά σπιτιών και τόσα άλλα δημιουργήματα του χεριού και της φαντασίας του εμπειρικού τεχνίτη, συνιστούν την πολιτισμική κληρονομιά αυτού του τόπου. Και πίσω, στη βάση αυτού του φαινομένου, μια συμπληρωματική πρωτογενής παραγωγή στα χέρια κυρίως των γυναικών, λίγα κηπάρια, κανένα χωράφι και κανένα αμπέλι, λίγα οικόσιτα ζωντανά, μια οικιακή οικονομία που αποτυπώνεται στο τοπίο με τις ξερολιθιές και τις τaráτσες, τους φράχτες και τα οχτώματα, τις μαδημένες (για κλαδί) βελανιδιές που στέκουν σαν γλυπτά της φύσης και το μικρό δάσος για την απαραίτητη ξυλεία. Αυτή είναι η κληρονομιά, που έστω και σε παρακμή, επιβιώνει ως τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, για να οδηγηθεί στην εγκατάλειψη και, πρόσφατα σε μια τάση επιστροφής με κύριο άξονα ανασύνταξης το ζητούμενο της τουριστικής ανάπτυξης.

Στη Λάκκα του Αώου ζει τη δική τους περιπέτεια μια ομάδα χωριών με κοινωνικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά ευδιάκριτα και με συνείδηση μιας μικρής ενότητας. Με εξαίρεση το Ελεύθερο (Γκρισμπάνι), που πρέπει πολιτισμικά να ενταχθεί στα Μαστοροχώρια

(άλλωστε μαστόρους έβγαλε κι αυτό), τα υπόλοιπα χωριά της Λάκκας, παρατεταγμένα κατά μήκος του Αώου, ανέπτυξαν έναν ιδιαίτερο τοπικό πολιτισμό, κατά βάση δασικό και γεωργικό, με συμπληρωματική οικόσιτη κτηνοτροφία. Η ζώνη ανάμεσα στους οικισμούς και το ποτάμι, χαμηλά και δίπλα στα νερά, είναι ο τόπος της γεωργικής καλλιέργειας, που φυσικά στο παρελθόν εκτεινόταν και βόρεια των οικισμών, όπου καλλιεργούνταν κυρίως τα απαραίτητα σιτηρά. Πάνω απ' τους οικισμούς υπάρχουν ζώνες προστατευόμενων δασών, κλαδερών και βοσκότοποι. Πιο πέρα τα μεγάλα δάση, που αποτελούν και σήμερα σημαντικό παράγοντα της τοπικής οικονομίας.

Τα βασικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά των κατοίκων της Λάκκας Αώου είναι η βλάχικη εθνοτική τους ταυτότητα και η εξειδίκευση σε δασικά επαγγέλματα. Πριονάδες, καρβουνιάρηδες και κατραμάδες μετακινούνται σε μια μεγάλη σχετικά γεωγραφική κλίμακα ασκώντας το επάγγελμά τους. Οι πριονάδες με τεχνική αφετηρία το τσεκούρι και το απλό πριόνι (σιάρα), που το δουλεύουν ανά δύο, κατασκευάζουν οι ίδιοι αργότερα τα γνωστά νεροπρίονα δίπλα σε ποτάμια και ρεματιές, διαμορφώνοντας έναν σπουδαίο προ-βιομηχανικό τεχνικό πολιτισμό κι έναν ιδιαίτερο τρόπο ζωής. Οι καρβουνιάρηδες στήνουν τα καμίνια τους και τα καλύβια στα οποία μένουν, σε δασικές εκτάσεις με κατάλληλο για κάρβουνο ξύλο αναπτύσσοντας κι αυτοί τη δική τους μικρή παράδοση. Όσο για τους κατραμάδες, αυτοί έχουν καταγραφεί στις μνήμες των ανθρώπων ως γραφικοί διαλαλητές του προϊόντος τους, το οποίο πουλούν από δερμάτινα ασκιά (τουλούμια) που τα φορτώνουν στα ζώα τους. Το κατράμι παράγεται από δαδί (ξύλο πεύκου με μεγάλη περιεκτικότητα ρετσινιού) μέσω θέρμανσης σε ειδικό καμίνι. Χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα, σε μικρή βεβαία έκταση, από κτηνοτρόφους για θεραπευτικούς σκοπούς (κυρίως επάλειψη πληγών), ενώ παλιότερα χρησιμοποιούνταν πολύ για τις ρόδες των κάρων, γι' αυτό και οι κατραμάδες ταξίδευαν αρκετά σε τόπους όπως η Μακεδονία, όπου είχαν πολλά κάρα. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι κάτοικοι του Διστράτου ακόμα και σήμερα αποκαλούνται «κατραμάδες».

Η περιοχή της Λάκκας Αώου ανέδειξε επίσης αρκετούς κυρατζήδες, σαμαράδες και μυλωνάδες. Διαφορετικές από εκείνες των Μαστοροχωρίων τεχνικές ειδικεύσεις, που προέκυψαν από τις ίδιες ανάγκες των τοπικών αρχικών γεωργοκτηνοτροφικών και δασικών οικονομιών, για να γίνουν τελικά το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτής της ανθρωπογεωγραφικής ενότητας.

Βεβαία ο ξενιτεμός έπαιξε το ρόλο του κι εδώ και είχε τις γνωστές επιδράσεις στις τοπικές κοινωνίες. Το ίδιο και η μετανάστευση στα νεότερα χρόνια, που μαζί με τους πολέμους,

(τα χωριά αυτά είχαν και την ατυχία να καταστραφούν από τους Γερμανούς), οδήγησαν στην παρακμή και την εγκατάλειψη. Παρόλα αυτά, τουλάχιστον το Δίστρατο, είναι ακόμα μια ζωντανή και εύρωστη κοινότητα, με προοπτικές επιβίωσης και αναζωογόνησης των παραγωγικών κυττάρων της.

Πέρα όμως από τον ιδιαίτερο και σπουδαίο τεχνικό πολιτισμό, πέρα από την παραδοσιακή τεχνολογία, τα χωριά αυτά ανέπτυξαν και τις δικές τους ιδιαίτερες μορφές συλλογικής έκφρασης και δημιουργίας, αποτυπωμένες στα διάφορα είδη του τοπικού λαϊκού πολιτισμού. Στα όρια της Ηπείρου με τη Δ. Μακεδονία και πάνω σ' έναν ιστορικό δρόμο-πέρασμα, μετακινούμενοι οι ίδιοι αρκετά και με συνεχή επικοινωνία με τα υπόλοιπα Βλαχοχώρια της Πίνδου, διαμορφώνουν ένα τοπικό πολιτισμικό σύστημα, που θα μπορούσε να πει κανείς ότι εκφράζει τη συνάντηση της κονιτσιώτικης παράδοσης με εκείνη της Δυτικής Μακεδονίας. Αυτό φαίνεται ιδιαίτερα στη μουσική παράδοση, στην οποία κυριαρχούν οι «γκάιντες» με μακεδονική προέλευση και ηπειρωτική προσαρμογή και τα ξεχωριστά μπεράτια της Πίνδου. Ενδυματολογικά, επίσης, παρατηρούνται φαινόμενα διασταύρωσης της βλάχικης παράδοσης με την κονιτσιώτικη. Οι μεγάλοι χοροί στα πανηγύρια, που αποτελούν την κορυφαία συλλογική εθιμική έκφραση των κοινοτήτων, αποτυπώνουν εύγλωττα όλα τα (ιδιαίτερα) χαρακτηριστικά της τοπικής κοινωνίας και τις εξελίξεις που σημειώνονται μέσα στο χρόνο.

Ψηλά, στη ζώνη των αλπικών βοσκοτόπων, βρίσκονται αιώνες τώρα οι Βλάχοι κτηνοτρόφοι. Περισσότερο η Αετομηλίτσα και λιγότερο η Φούρκα είναι χαρακτηριστικές περιπτώσεις ημινομαδικών κτηνοτροφικών κοινοτήτων, που αδειάζουν το καλοκαίρι, καθώς τα κοπάδια κατεβαίνουν στα χειμαδιά της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας. Ενταγμένες στην ευρύτερη ομάδα των Βλαχοχωρίων της Πίνδου, οι δύο αυτές κοινότητες προσθέτουν τη δική τους ιδιαιτερότητα στο ψηφιδωτό του τοπικού πολιτισμού. Είναι οι Βλάχοι που ξέρουμε να διαβαίνουν δυο φορές το χρόνο απ' το βουνό στον κάμπο κι αντίστροφα, είναι οι Βλάχοι με τα μεγάλα караβάνια, οι κυρατζήδες που μεταφέρουν προϊόντα και ανθρώπους, οι Βλάχοι που γεμίζουν τα παζάρια με φλοκάτες, κάπες και είδη τυροκομίας (κεφαλοτύρι, μανούρι κλπ.), οι Βλάχοι με τον πολιτισμό της στάνης. Ενώ η Φούρκα παρουσιάζει στοιχεία μεικτής οικονομίας, κτηνοτροφία και γεωργία, καθώς επίσης και κάποιες μορφές τεχνικής ειδίκευσης (μαραγκοί, ραφτάδες), η Αετομηλίτσα είναι αμιγώς κτηνοτροφική κοινότητα ακόμα και σήμερα. Πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι η Φούρκα γνώρισε μια μεγάλη μετανάστευση, με αποτέλεσμα το δημογραφικό κενό που δημιουργήθηκε να αναπληρωθεί

με την εγκατάσταση στο χωριό Αρβανιτόβλαχων κτηνοτρόφων, οι οποίοι αποτελούν τον κύριο κορμό του πληθυσμού της κοινότητας σήμερα.

Οι Βλάχοι κτηνοτρόφοι λοιπόν κατέχουν τη δική τους οικολογική ζώνη, που αντιστοιχεί στη βασική τους παραγωγική δραστηριότητα και που υπαγορεύει συγκεκριμένη προσαρμογή, συγκεκριμένο τρόπο ζωής, στη βάση του οποίου παράγεται κι ένας ιδιαίτερος πολιτισμός. Η συλλογική διαχείριση και νομή των κοινοτικών βοσκοτόπων, με βάση ένα πανάρχαιο εθιμικό δίκαιο, η ισορροπία ανάμεσα στην ανθρώπινη κοινωνία, το ζωικό κεφάλαιο και τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους, η συμπληρωματική της κτηνοτροφίας οικοτεχνία (υφαντική), η σχέση με το κοπάδι, που εκφράζεται σε ποικίλες μορφές της κοινωνικής και πολιτισμικής έκφρασης, ο κοινοτικός βίος και η ζωή στη στάνη, συγκροτούν ένα σύνολο εκφράσεων με αξιοσημείωτη εσωτερική συνοχή. Αυτή η συνοχή εξηγεί και την αξιοσημείωτη συνέχεια στο χρόνο κάποιων δομών αρχαϊκών, κάποιων δομών που αντιστέκονται ακόμα, παρ' όλες τις αλλαγές στα «τεχνικά» χαρακτηριστικά της κτηνοτροφικής παραγωγικής δραστηριότητας.

Ο ποιμενικός πολιτισμός των Βλάχων κτηνοτρόφων συνιστά μια ιδιαίτερη πτυχή της τοπικής ιστορίας. Οι ίδιοι αυτοί κτηνοτρόφοι, μαζί με τους Σαρακατσάνους, υπήρξαν για αιώνες διαμεσολαβητές ανάμεσα στα βουνά και τους κάμπους, καθώς οι μετακινήσεις τους σήμαιναν πάντοτε επαφές, αλληλεπιδράσεις και ανταλλαγές. Αυτοί οι «κλειστοί» και συντηρητικοί κατά τα άλλα ποιμένες, υπήρξαν αναμφισβήτητα φορείς πολιτισμικών μηνυμάτων από άλλους τόπους, εισαγωγείς υλικών και πνευματικών προϊόντων από τα χειμαδιά τους, αλλά και από τόπους που περνούσαν κατά το «διάβα» τους. Στην Αετομηλίτσα, για παράδειγμα, είναι αξιοπρόσεκτη σήμερα η παρουσία ποντιακών σκοπών στα πανηγύρια, όπως αξιοπρόσεκτες είναι και ανάλογες γλωσσικές επιδράσεις στο τοπικό ιδίωμα, γεγονός που οφείλεται στη συμβίωση ενός μεγάλου μέρους του πληθυσμού με Πόντιους στα πεδινά της Μακεδονίας κατά τους χειμερινούς μήνες. Ο ορεινός ποιμενικός πολιτισμός των Βλάχων είναι ακόμα ζωντανός επιδεικνύοντας μια αξιοθαύμαστη ανθεκτικότητα και προσαρμοστικότητα στις νέες συνθήκες.

Κι απ' τα ψηλά βουνά και τους Βλάχους ποιμένες ας κατέβουμε ξανά στα χαμηλά, στον κάμπο της Κόνιτσας, που κι αυτός γράφει τη δική του ιστορία με τους κολίγους του παλιότερα, όταν αυτός ανήκε σε μπέηδες, και τους σύγχρονους καλλιεργητές σήμερα, ανάμεσα στους οποίους πολλοί Μικρασιάτες πρόσφυγες.

Η ίδια η πόλη της Κόνιτσας στηρίχτηκε και στηρίζεται ως προς την πρωτογενή παραγωγή στον κάμπο της, αλλά υπήρξε πάντοτε ένα παζάρι κυρίως, ένα εμπορικό και βιοτεχνικό κέντρο. Ο πολιτισμός της Κόνιτσας είναι κατεξοχήν ένας πολιτισμός του παζαριού. Η ίδια η οικιστική της δομή αποτύπωσε τις βασικές της λειτουργίες αλλά και τις κοινωνικές δομές που προέκυψαν από αυτές. Πριν την απελευθέρωση την κοινωνική διαστρωμάτωση της Κόνιτσας συγκροτούσαν οι μπέπδες και οι τσιφλικάδες, οι έμποροι και βιοτέχνες και βεβαία οι καλλιεργητές του κάμπου. Τα στρώματα αυτά είχαν μια συγκεκριμένη διάταξη στο δομημένο χώρο, που εξέφραζε και μια ευδιάκριτη διαφοροποίηση και ιεραρχία. Αυτοί που έδιναν το «χρώμα» στο παζάρι ήταν φυσικά οι βιοτέχνες, που είχαν τα εργαστήριά τους μέσα στο χώρο του παζαριού, δίπλα στους εμπόρους, τσάρουχάδες, καποτάδες, ραφτάδες, γουναράδες, σιδεράδες κ.λπ.

Όλη αυτή η κοινωνική τάξη ανατράπηκε μετά την απελευθέρωση, καθώς έφυγαν οι μπέπδες, και άρχισε να παρακμάζει η βιοτεχνία. Επίσης, εγκαταστάθηκαν στην Κόνιτσα οι πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία αλλά και αρκετές οικογένειες Βορειοηπειρωτών, κυρίως από το Λεσκοβίκι. Ξεκίνησε σταδιακά μια δημογραφική, κοινωνική και πολιτισμική ανακατάταξη, που θα ολοκληρωθεί στη συνέχεια με τη μετανάστευση από τη μια ντόπιου πληθυσμού και την εισροή από την άλλη ανθρώπων από τα χωριά της επαρχίας, κυρίως μετά τον εμφύλιο και μέχρι τα τελευταία χρόνια.

Η Κόνιτσα υπήρξε πάντοτε ένα κέντρο, αλλά κι ένα πέρασμα. Υπήρξε ένας χώρος εισροής και συνάντησης διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων, ένας τόπος με καταλυτική λειτουργία όσον αφορά την ώσμωση ανάμεσα σε διαφορετικούς ανθρώπους και πολιτισμούς. Το ετήσιο παζάρι, το «Παζαρόπουλο», κάθε φθινόπωρο, τον καιρό που έφευγαν οι κτηνοτρόφοι από τα ορεινά, συνόψιζε αυτές τις λειτουργίες της πόλης, που τελικά έγινε σύμβολο μιας ενότητας μέσα από τις διαφορές. Γουναράδες Κονιτσιώτες, χρυσοί κι ασημιτζήδες από τα Βλαχοχώρια, καλατζήδες από τον Τσαμαντά, ταλιαδούροι από τα μαστοροχώρια, υφάντρες από τα Βλαχοχώρια, γύφτοι τσαμπάζηδες κ.ο.κ. σμίγανε στα στενά σοκάκια του παζαριού και στα πολλά χάνια δημιουργώντας μια ενδιαφέρουσα ατμόσφαιρα πολιτισμικής έκφρασης και ανταλλαγών, που την περιγράφει αρκετά εύστοχα και γλαφυρά ο Γ. Λυμπερόπουλος στο βιβλίο του «Παζαριού ανατομή».

Το παζάρι παρήκμασε μαζί με τη βιοτεχνία. Το εμπόριο και η οικονομία γενικά έχουν αλλάξει. Ωστόσο, η Κόνιτσα συνεχίζει να παίζει το ρόλο της, αν και με άλλους όρους τώρα πια. Η

Κόνιτσα είναι διοικητικό κέντρο, είναι πόλη παροχής υπηρεσιών περισσότερο σήμερα, αλλά λειτουργεί ακόμα ως τοπική αγορά για τις γύρω κοινότητες, προσελκύοντας καθημερινά αρκετό κόσμο. Κατά βάση λειτουργεί ακόμα ως μια συμβολική μητρόπολη, ως ένας τόπος όπου συναιρούνται δημιουργικά οι επιμέρους παραδόσεις της ευρύτερης περιοχής.

Η παράδοση της Κόνιτσας είναι το παζάρι και όλος αυτός ο προβιομηχανικός πολιτισμός που αναπτύσσεται γύρω απ' αυτό. Η παράδοση της Κόνιτσας είναι η συναιρετική της λειτουργία σε σχέση με την περιφέρεια της, είναι η συνεύρεση και η δημιουργική συνύπαρξη διαφορετικών παραδόσεων. Με βάση αυτή την παράδοση ενσωματώνονται και προκόβουν οι Μικρασιάτες πρόσφυγες (Μιστιώτες και Φαρασιώτες), μετατρέποντας τον κάμπο της σε έναν μικρό παράδεισο και μάλιστα με ιδιαίτερη ταυτότητα στα προϊόντα που παράγει, όπως επίσης ενσωματώνονται και οι Βορειοπειρώτες και οι άλλοι χωρικοί που έρχονται από τις γύρω κοινότητες.

Γύρω από τον κάμπο αναπτύσσονται βεβαίως και τα γεωργικά χωριά, που ιστορικά είχαν μια δική τους πιο σκληρή πορεία συνυφασμένη με την ιστορία των τσιφλικιών, αλλά τώρα παρουσιάζουν μια οικονομική ανάκαμψη και μια σχετική κοινωνική ζωντάνια, έχοντας ξεπεράσει πια και το πρόβλημα της δημογραφικής αποψίλωσης με τη μεταπολεμική εξωτερική μετανάστευση και μάλιστα καταγράφοντας ένα σημαντικό κύμα παλιννόστησης, το οποίο είναι ορατό και στο χώρο με τις καινούργιες κατοικίες των μεταναστών (χαρακτηριστική περίπτωση η Αετόπετρα). Ο κάμπος συνολικά, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι αναπτύσσει το δικό του ανθρωπογεωγραφικό σύστημα με μια σύγχρονη δυναμική και με προϋποθέσεις εξειδίκευσης σε οικολογικά προϊόντα ή «προϊόντα ταυτότητας», προϊόντα δηλαδή που συμπυκνώνουν και εκφράζουν στοιχεία της τοπικής παράδοσης και φυσικά είναι προσαρμοσμένα στις οικολογικές ιδιαιτερότητες του τόπου.

Τα δύο χωριά που βρίσκονται εκείθεν του ποταμού, στους πρόποδες της Νεμέρτσικας, το Αηδονοχώρι (Οστανίτσα) και η Μολυβδοσκεπάστη (Δεπαλίτσα) ανήκαν ιστορικά στο Πωγώνι, αλλά με την πάροδο του χρόνου, καθώς εντάθηκαν διοικητικά στην επαρχία Κόνιτσας και ανέπτυξαν ποικίλες σχέσεις μ' αυτή, ανέπτυξαν μια μάλλον κονιτσιώτικη συνείδηση. Χαρακτηριστικό στοιχείο των χωριών αυτών είναι η ιερότητα. Με τα δύο σημαντικά μοναστήρια, της Γκούρας στην Οστανίτσα και της Παναγίας στη Δεπαλίτσα, καθώς και τις πολυάριθμες εκκλησίες και ξωκκλήσια, ο τόπος αυτός παρουσιάζει μια έντονη μεταφυσική διάσταση ως τοπίο. Ιδιαίτερα η παράδοση των τοπικών μοναστηριών με τη γνωστή ακτι-

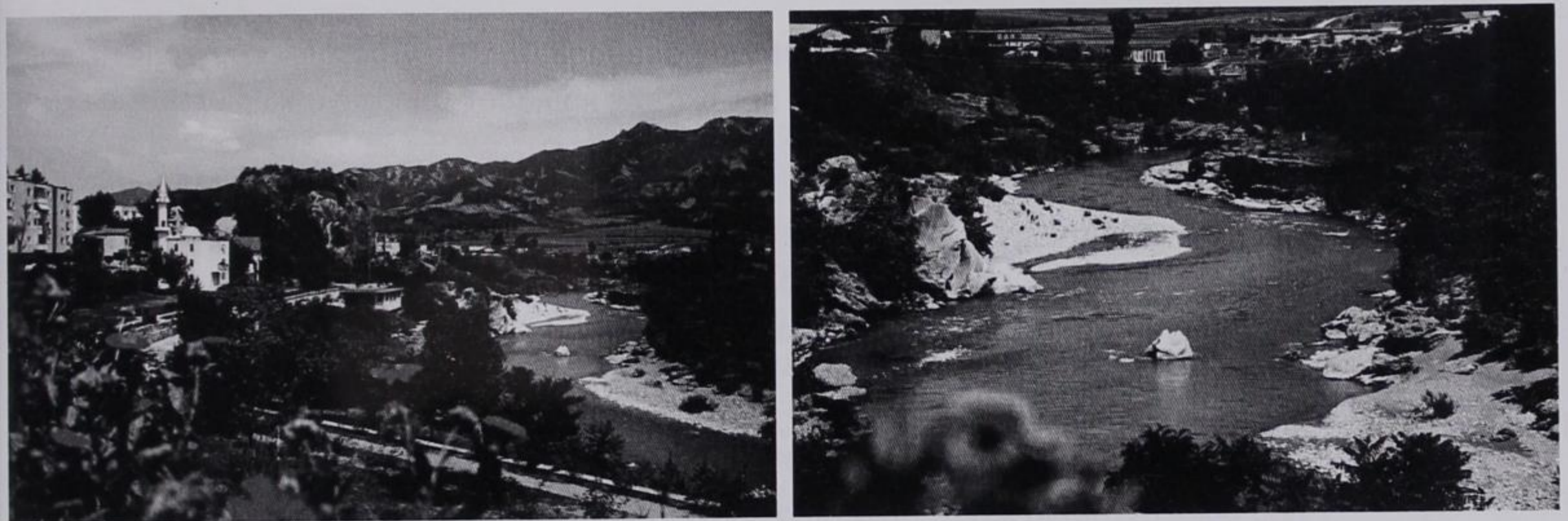

νοβολία τους και τα θρησκευτικά τους έθιμα θα μπορούσε να παίξει ένα σημαντικό ρόλο σε μια σύγχρονη ανάπτυξη των χωριών αυτών.

Αυτό είναι σε γενικές γραμμές το ψηφιδωτό του τοπικού πολιτισμού της περιοχής της Κόνιτσας, ένα ψηφιδωτό που αναδεικνύει την ενότητα μέσα από τη διαφορά και, αντίστροφα, τη διαφορά μέσα από την ενότητα. Η μουσική παράδοση είναι ένα καλό παράδειγμα που επιβεβαιώνει ακόμα και σήμερα την παραπάνω διαπίστωση. Υπάρχει όντως ένα διακριτό ιδιαίτερο μουσικό ιδίωμα που εκφράζει όλη την περιοχή αλλά που διαφοροποιείται από τη μια μικρο-ενότητα στην άλλη ή ακόμα και από χωριό σε χωριό. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι ο χορός «γκάιντα», που παίζεται με (ιδιαίτερο) τρόπο από χωριό σε χωριό (π.χ. γκάιντα παδιώτικη, γκάιντα πυρσογιαννίτικη κλπ.). Στη μουσική αποτυπώνεται επίσης και το γεγονός ότι η περιοχή είναι ένα πολιτισμικό σταυροδρόμι ανάμεσα στην Αλβανία και τη Δυτική Μακεδονία. Οι επιρροές και από τους δύο χώρους είναι εμφανείς. Η «αλβανική» επιρροή («καραμουρατάτικη») παραπέμπει περισσότερο στο παρελθόν (άλλωστε οι μεγάλες οικογένειες Τσιούτα, Πανουσάκου προέρχονται από το Λεσκοβίκι), ενώ οι επιρροές από τη Δ. Μακεδονία είναι μάλλον πρόσφατες (ξεχωριστά μπεράτια, «κουπατσιάρικα», κλπ.).

Γενικά, η μουσική παράδοση της Κόνιτσας είναι ένας καλός δείκτης της ιδιαιτερότητας της περιοχής και εκφράζει επίσης τις διάφορες επιδράσεις και ανταλλαγές που έχουν συμβεί στο χώρο και το χρόνο. Ακόμα και σήμερα απόγονοι των μεγάλων μουσικών οικογενειών (Μπετζαίοι, Αλεξίου, Χαλκιάδες, Πανουσάκηδες) είναι ενεργοί και έτοιμοι να παίξουν για κείνους που ξέρουν να ζητάνε το «πεκλάρι», το «ζερματινό», τη «ντάντω», «τ' απδόνη», το «λεσκοβικιάρικο» και τόσα άλλα «δικά τους» κονιτσιώτικα τραγούδια.

ΠΡΕΜΕΤΗ Η περιοχή μελέτης στην Αλβανική πλευρά περιλαμβάνει αντίστοιχα με την περιοχή Κόνιτσας, μια σειρά πολιτισμικές ενότητες τις οποίες διασχίζει ο Αώος (Vjosë στην Αλβανία), καθώς κυλάει στο πλάι του ορεινού όγκου της Νεμέρτσικας (Nemernkë) αρχικά και του Ντεμπέλι (Dhëmbeli) στη συνέχεια, φτάνοντας έως το σημείο που το ποτάμι εμπλουτίζεται από τον παραπόταμο του Λομνίτσα (Lomnica) κοντά στο χωριό Πισκόβα (Piskovës). Ουσιαστικά σ' αυτό το σημείο τελειώνει η περιοχή του Άνω Αώου, λίγο πριν το ποτάμι περάσει το στενό της Κλεισούρας (Kelcyrës), να ενωθεί με τον παραπόταμο του Δρίνο (Drin) και χυθεί στην Ανδριατική λίγο πιο βόρεια από την Αυλώνα (Vlorë).

Ιστορικά λοιπόν η κοιλάδα της Πρεμετής αποτέλεσε πέρασμα που συνδέει την κεντρική και παραθαλάσσια Αλβανία με το Αιγαίο και την Κωνσταντινούπολη και χρησιμοποιήθηκε από όλες τις αυτοκρατορίες, καθώς αναζητούσαν τους δρόμους εκείνους που θα μπορούσαν να συνδέσουν την ανατολική με τη δυτική πλευρά της Βαλκανικής. Ο δρόμος αυτός γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη στα τέλη του 18ου και αρχές του 19ου αιώνα, οπότε και η ανάπτυξη της εξουσίας του Αλί Τεπενλή, Πασά των Ιωαννίνων ευνόπησε τη διαμόρφωση ενός δικτύου επικοινωνίας με γέφυρες, χάνια και φυλάκια ελέγχου.

Σχεδόν όλα τα χωριά της κοιλάδας (Buhali, Lipa, Leshica, Leusa, Strembeci, Draçona, Zhepa, Bionizhdë, Iliara, Trebozhisti, Lipivani κ.ά.) έχουν χτιστεί στους πρόποδες λόφων, λίγο πιο μακριά από τους κεντρικούς δρόμους ή ακόμη και πίσω από λόφους (Koludhi, Kanikoli, Gjinkar, Qilarisht), έτσι ώστε να έχουν μια σχετική προστασία από τους μετακινούμενους στρατούς. Μετά το τέλος των έντονων ανακατατάξεων στα τέλη του 19ου και αρχές του 20ου αιώνα, και αφού πλέον τα έθνη-κράτη έχουν παγιωθεί και στην περιοχή, διαμορφώνεται η τάση μετακίνησης εγγύτερα προς το ποτάμι και τις οδικές αρτηρίες, τάση που αντανάκλα τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις μιας περιοχής που από κομμάτι μιας πολυεθνικής αυτοκρατορίας μετατρέπεται σε συνοριακή περιοχή μεταξύ δύο εθνών-κρατών.

Το βασικό κέντρο της περιοχής ήταν και παραμένει, η πόλη της Πρεμετής. Χτισμένη σε υψόμετρο 260 μέτρων από την επιφάνεια της θάλασσας στη δυτική όχθη του Αώου, σε

απόσταση 35 χλμ. από τα σύνορα αποτελεί παραδοσιακά το κέντρο της ευρύτερης περιοχής. Πέραν της Πρεμετής, η ευρύτερη περιοχή της κοιλάδας μπορεί να χωριστεί στις εξής ανθρωπογεωγραφικές ενότητες:

1. την περιοχή *Cerie*, που περιλαμβάνει οικισμούς στις δύο όχθες του ποταμού *Lomnica* με βόρειο σύνορο το *Bredhi i Hotonës* και τα βουνά της *Dangëlia*, νότιο-ανατολικά τον άλλο παραπόταμο του Αώου, *Lingarica*, ενώ το δυτικό όριο της περιοχής καθορίζεται από τον ίδιο τον Αώο. Σ' αυτή τη περιοχή περιλαμβάνονται τα χωριά *Raban*, *Pagri*, *Odriçan*, *Hotonë*, *Kosovë*, *Gosnisht*, *Tremisat*, *Zleushë*, *Mokricë*, *Lurckë* και *Novosela*. Στην κατάταξη των ηχογραφήσεων σ' αυτή την περιοχή εντάσσονται και κάποια χωριά που βρίσκονται πιο κοντά στον Αώο και γι' αυτό στο όριο της συγκεκριμένης περιοχής, όπως είναι τα χωριά: *Kutal*, *Kosinë*, *Bodar* και *Qilarisht*.
2. την περιοχή *Shqeria*, με βόρειο όριο τον ποταμό *Lingarica* ως το *Përroi i Dardhësit*, με δυτικό όριο τον Αώο, ενώ ανατολικά προσεγγίζει το Λεσκοβίκι. Τα χωριά αυτής της περιοχής είναι: *Ogdunan*, *Delvinë*, *Kreshovë*, *Lipivan*, *Trebozisar*, *Melan*, *Izgar*, *Kovaçisht* και *Bënjë*.
3. την περιοχή *Reza*, που ουσιαστικά απλώνεται στα ριζά του βουνού *Νεμέρτσικα* στη δυτική όχθη του Αώου, στην οποία ανήκουν τα χωριά *Gjinkari*, *Petranë*, *Mesukari*, *Kaludhi*, *Strëmbeci*, *Pëllumbari*, *Kanikoli*, *Dranova*, *Zhepa*. Σ' αυτή την ενότητα τοποθετούνται και τα δύο χωριά της ελληνικής μειονότητας, *Βλαχοψηλοτέρα* και *Βαλοβίστα*, αν και ιστορικά ήταν περισσότερο κομμάτι του *Πωγωνίου*, μιας περιοχής που βρίσκεται νοτιο-δυτικά της περιοχής μελέτης και χωρίζεται μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας. Επίσης, στην ίδια περιοχή ανήκουν και τα χωριά *Çarshovë* και *Iliara*, παρ' ότι βρίσκονται και τα δύο στην ανατολική όχθη του Αώου.
4. τέλος έχουμε την περιοχή *Qendra*, ουσιαστικά την περιοχή της πόλης της Πρεμετής μαζί με κάποια χωριά που βρίσκονται στους πρόποδες του *Dhembel*, όπως *Buhali*, *Lipa*, *Leusa*, *Leshica*.

Εδώ πρέπει να σημειώσουμε ότι ενώ η παραπάνω διαίρεση σηματοδοτεί περιοχές με διακριτά χαρακτηριστικά, πρόκειται πάντα για μια σχετική αυτονομία. Διοικητικές συνενώσεις και κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, όπως η συνένωση περιοχών κάτω από κοινά διευρυμένους συνεταιρισμούς (βασική οικονομική μονάδα στον αγροτικό χώρο μετά την επικράτηση του Κόμματος Εργασίας της Αλβανίας), σχετικοποίησαν σε κάποιες περιπτώσεις την έννοια της εθνογραφικής περιοχής, έννοια που έτσι κι αλλιώς είναι ιστορικά συγκεκριμένη. Συναφής

με τα παραπάνω είναι και η παρατήρηση ότι πέρα από τα χωριά που αναφέρθηκαν, στις συγκεκριμένες περιοχές υπήρξαν και άλλα χωριά, τα οποία σήμερα έχουν εγκαταλειφθεί, όπως είναι τα: Melani, Devojcar, Dardhës, Mesukar, Kreshovës, Izgar, Konaçisutis, Vinjia, Zerec, Aşorinani, Seran, Perati. Οι λόγοι γι' αυτό αφορούν σε συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες, κομμάτι ουσιαστικών κοινωνικοπολιτικών αλλαγών. Έτσι για παράδειγμα τα δύο τελευταία χωριά έπαψαν να υπάρχουν κυρίως εξαιτίας της εγγύτητας στο πολιτικό σύνορο, εγγύτητα που καθιστούσε προβληματικό τον έλεγχό τους από την πλευρά του κράτους μετά το ερμητικό κλείσιμο των συνόρων το 1945.

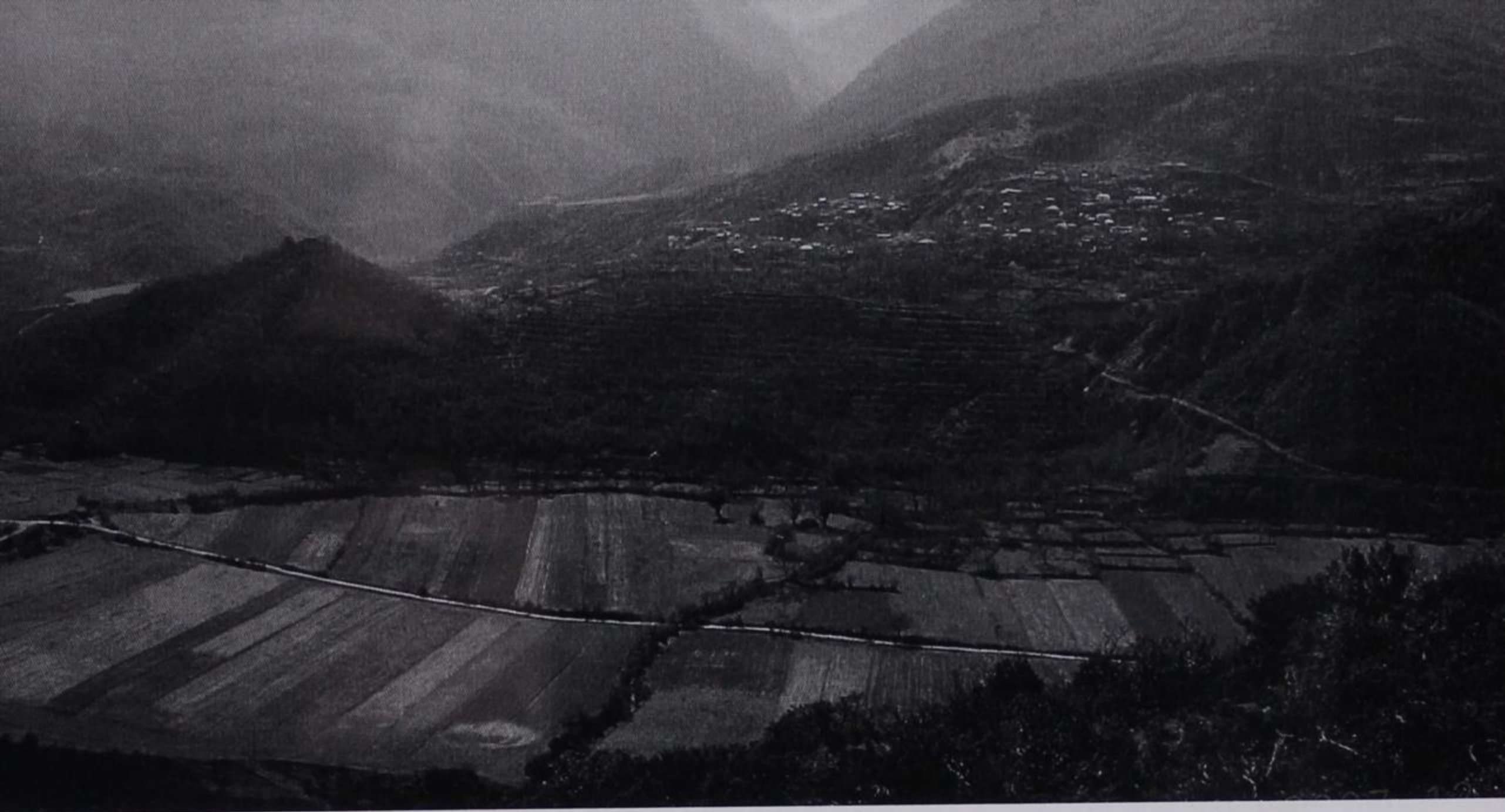
Η πόλη της Πρεμετής, σημείο αναφοράς της περιοχής, γνωρίζουμε ότι υπάρχει από τον 15ο αιώνα, οπότε και χρονολογείται το κάστρο του λόφου της Bolenga, γύρω απ' το οποίο και από τα δύο τζαμιά θα αναπτυχθεί αργότερα η πόλη. Στα τέλη του 18ου και αρχές του 19ου αιώνα, στην ακμή της κυριαρχίας του Αλή, πασά των Ιωαννίνων, η πόλη αριθμεί 4500 με 5000 κατοίκους και αποτελεί πλέον σταθμό στον εμπορικό δρόμο που οδηγεί στην Αυλώνα προς τη Δύση, και στην Κεντρική Μακεδονία, τη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη προς την Ανατολή. Μετά τη συντριβή του Αλή από την Πύλη και καθ' όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα και στο πρώτο μισό του 20ου, ο πληθυσμός της Πρεμετής θα μείνει στάσιμος σ' αυτά τα μεγέθη.

Ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος είχε βαριές συνέπειες για την περιοχή και την Πρεμετή ιδιαίτερα, καθώς η πόλη κάηκε τρεις φορές από τις δυνάμεις του Άξονα, κάτι που υποχρέωσε μεγάλο αριθμό κατοίκων να μεταναστεύσει, με αποτέλεσμα στο τέλος του Πολέμου ο πληθυσμός να μην ξεπερνά τις 3000 κατοίκους. Στη συνέχεια, ο πληθυσμός της πόλης θ' ακολουθήσει τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης ολόκληρης της Αλβανίας φτάνοντας με την απογραφή του 2001 στον αριθμό των 14000 κατοίκων, απ' τους οποίους η εκτίμηση είναι ότι οι 3000 έχουν μεταναστεύσει στο εξωτερικό (κυρίως στην Ελλάδα). Στο δομημένο περιβάλλον, τη συλλογική μνήμη των Πρεμετινών, καθώς και στα αρχεία, είναι εγγεγραμμένες οι εικόνες ενός διαφορετικού παρελθόντος. Στις συνοικίες που βρίσκονται στο υψηλότερο σημείο της πόλης (δυτικά), διακρίνουμε χαρακτηριστικά σπίτια του 19ου αιώνα με ψηλούς πέτρινους τοίχους, διώροφα ή τριώροφα, με μεγάλους αποθηκευτικούς χώρους και στάβλους, δωμάτια (οντάδες) ψηλά με ιδιαίτερα διακοσμημένα ταβάνια, μάρτυρες της ακμής της πόλης στο παρελθόν. Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να γίνει εδώ στο σπίτι του Efthim Duka (Ευθύμιος Δούκας), γιου του γνωστού δασκάλου του διαφωτισμού Konstandin Duka (Κωνσταντίνος Δούκας), που χτίστηκε γύρω στα 1830.

Άλλο χαρακτηριστικό του χώρου της πόλης είναι ο ψηλός βράχος που υπάρχει στο κέντρο σχεδόν της Πρεμετής και εποπτεύει όλο το χώρο της κοιλάδας. Ο F. Rouqeville, γάλλος πρόξενος στα Ιωάννινα και περιηγητής, στα 1807 τον περιγράφει ως βράχο ασβεστόλιθου που κάποια στιγμή έπεσε από το βουνό Ντεμπέλι και που χρησιμοποιούνταν ως παρατηρητήριο, σημείο ελέγχου των караβανιών που διέσχιζαν την κοιλάδα.

Διαχρονικό χαρακτηριστικό της Πρεμετής (αλλά και ολόκληρης της περιοχής) αποτελεί η ετερογένεια του πληθυσμού της που συναπαρτίζεται από εθνοτικές ομάδες που αναγνωρίζονται από τους υπόλοιπους και αναγνωρίζουν τον εαυτό τους ως τέτοιες. Συμβατικά η διάκριση γίνεται με όρους θρησκείας και/ή γλώσσα ή καταγωγής, αλλά είναι γεγονός ότι τα χαρακτηριστικά δεν ορίζουν σταθερά ετεροαποκλειόμενες κατηγορίες και θα πρέπει κανείς να αντιμετωπίσει αυτές τις ομάδες μέσα στη συγκεκριμένη δυναμική τους και στις σχέσεις που αναπτύσσουν μεταξύ τους. Έτσι στην πόλη υπάρχουν μουσουλμάνοι και χριστιανοί ορθόδοξοι. Υπάρχουν επίσης και Ρομά (ορθόδοξοι και μουσουλμάνοι), καθώς και Βλάχοι (ορθόδοξοι). Αυτοί οι τελευταίοι διατηρούν την γλωσσική τους ετερότητα, ιδιαίτερα όσοι εξαναγκάστηκαν από τις κοινωνικοπολιτικές συνθήκες να πάψουν να είναι μετακινούμενοι κτηνοτρόφοι και να εγκατασταθούν αρχικά σε κοινότητες κοντά στην Πρεμετή (Κοσίνα, Κούταλη, Λεσίτσα, Λεούσα) και στη συνέχεια στην ίδια την πόλη. Φυσικά όσο πλησιάζει κανείς εγγύτερα, τόσο η εικόνα φαίνεται λιγότερο ξεκάθαρη και αναδεικνύονται κι άλλες ενδιάμεσες κατηγορίες, ενώ η ένταξη του ενός ή του άλλου ατόμου σε μια ομάδα ενέχει πάντα και το στοιχείο της προσωπικής στρατηγικής —φυσικά εντός των ορίων του συγκεκριμένου πλαισίου. Έτσι, υπάρχουν λόγου χάρη εκείνοι στους οποίους αναγνωρίζεται η

βλάχικη καταγωγή, αλλά δεν διατήρησαν το στοιχείο της γλώσσας. Παρ' όλα αυτά και σε συγκεκριμένα συμφραζόμενα μπορεί να διακρύνονται προς τρίτους τη «βλαχικότητά» τους με συγκεκριμένους στόχους. Αυτό που είναι σημαντικό να επισημανθεί είναι η παράδοση ανεκτικότητας της περιοχής και της ίδιας της πόλης και η ειρηνική συνύπαρξη όλων των θρησκευτικών και εθνοτικών ομάδων.

Όσον αφορά στη θρησκευτική συνύπαρξη σημαντικό ρόλο έχει παίξει η παρουσία στην περιοχή μεγάλου αριθμού Μπεκτασή μουσουλμάνων. Πρόκειται για σουφική αίρεση που ξεκίνησε από την Ανατολία, βρήκε όμως εύφορο έδαφος στην Αλβανία, όπου και αναπτύχθηκε με αποτέλεσμα σήμερα να θεωρείται η χώρα παγκόσμιο κέντρο του Μπεκτασισμού. Ο χαρακτήρας του Μπεκτασισμού που χαρακτηρίζεται από την ανεκτικότητα και τον συγκρητισμό ευνόπησε τις σχέσεις μεταξύ Χριστιανών και Μουσουλμάνων, κάτι που επέτεινε και η ενεργητικά αθεϊστική στάση του προηγούμενου καθεστώτος. Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιείται μια ενεργή προσπάθεια εκ μέρους τοπικών παραγόντων να αναδειχθεί αυτό το χαρακτηριστικό της πόλης και με τη διοργάνωση ενός φολκλορικού φεστιβάλ με τον τίτλο «πολυπολιτισμικό» («multikulturor»), στο οποίο συμμετέχουν φολκλορικά συγκροτήματα, που εκπροσωπούν εθνοτικές ομάδες της Αλβανίας και ευρύτερα των Βαλκανίων.

Στο πλαίσιο της κομμουνιστικής διακυβέρνησης της χώρας, η Πρεμετή παρά το μικρό της μέγεθος, επενδύθηκε συμβολικά από το καθεστώς με αφορμή κυρίως το ρόλο που έπαιξε η πόλη και η περιοχή στη συγκρότηση του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου ενάντια στους Γερμανούς. Το Μάη του 1944 οργανώθηκε στην Πρεμετή το Αντιφασιστικό Εθνικό

Απελευθερωτικό Συνέδριο, στο οποίο εκλέχθηκε η πρώτη Δημοκρατική Κυβέρνηση. Ο εορτασμός αυτού του γεγονότος έδινε την ευκαιρία στην Πρεμετή για κάποιες μέρες να γίνεται «πρωτεύουσα της Αλβανίας». Το περιεχόμενο των εορτασμών δεν αφορούσε μόνο τον αντιφασιστικό αγώνα, αλλά επεκτεινόταν δίνοντας την ευκαιρία για μια συνολική έκθεση του λαϊκού πολιτισμού της χώρας.

Η άνθιση που γνώρισε η πόλη κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου με την ανάπτυξη βιοτεχνικών επαγγελμάτων, δημιούργησε μια αστική παράδοση χειροτεχνίας, η οποία αναβίωσε στο πλαίσιο κρατικών επιχειρήσεων με εξαγωγικό προσανατολισμό. Επίσης, δημιούργησε επώνυμα τοπικά προϊόντα ιδιαίτερα γνωστά στο σύνολο της Αλβανίας.

Η άνθιση αυτή ουσιαστικά κεφαλαιοποιεί για το σύνολο της περιοχής τα οφέλη της μετανάστευσης από την περιοχή προς προορισμούς της Αυτοκρατορίας, μέχρι τη ένταξη της περιοχής στο Αλβανικό κράτος, μετανάστευση που στη συνέχεια θα κατευθυνθεί προς νέους προορισμούς, κυρίως προς την Αμερική. Η παρατήρηση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική, ώστε να κατανοήσει κανείς το ιστορικό βάθος της σύγχρονης μετανάστευσης. Είναι χαρακτηριστική η έκπληξη των παρτιζάνων κατά την περίοδο της αντίστασης απέναντι στους Γερμανούς, που στα σπίτια των κατοίκων της Shqeria που τους φιλοξενούν βλέπουν γραμμένο στα σεντόνια τους το «made in Japan», το οποίο πιστοποιεί τις υπερεθνικές συνδέσεις ενός τόπου που φαινομενικά βρίσκεται σε ένα συμβολικό περιθώριο.

Χαρακτηριστική ήταν και η επίδραση τόσο των εμβασμάτων των μεταναστών, όσο και των επιρροών και των αρχιτεκτονικών στοιχείων που ενσωματώνουν σε μια παράδοση τοπικής αρχιτεκτονικής. Παράλληλα, η μετανάστευση δημιουργεί από τα μέσα του 19ου αιώνα μια εισροή νέων πολιτικών ιδεών στην περιοχή. Έτσι η περιοχή της Πρεμετής γίνεται κέντρο παραγωγής και διάδοσης της αλβανικής εθνικής ιδεολογίας. Δεν είναι τυχαίο ότι τρεις απ' τις πιο σημαντικές μορφές του Αλβανικού Εθνικού Κινήματος, οι αδελφοί Φράσερι, προέρχονται από το Φράσερι, χωριό της περιοχής Πρεμετής.

Μια άλλη πλευρά του δομημένου χώρου που χαρακτηρίζει την περιοχή είναι τα πολλά γεφύρια που εξασφαλίζουν την επικοινωνία μεταξύ των δύο πλευρών του Αώου. Τα γεφύρια αυτά, πέρα από την προφανή χρησιμότητα, διαμορφώνουν μια ενότητα στο χώρο και έρχονται σε αντίθεση με διαζευκτικές πολιτικές πρακτικές. Γι' αυτό και τοπικά είναι ισχυρό το συμβολικό περιεχόμενο των γεφυριών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η γκρεμισμένη

παλιά γέφυρα στη περιοχή «τρεις γέφυρες», πολύ κοντά στη σημερινή γέφυρα-σύνορο μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας, για την οποία καταγράψαμε συγκεκριμένο τραγούδι. Εκεί κανείς μπορεί να ακούσει τις ρωγμές της επίσημης εθνικής ιστορίας, αφού καθώς μιλάει για τη σχέση δύο χωριών που σήμερα έχουν χαθεί και τα δύο, ένα χριστιανικό στην αλβανική πλευρά του συνόρου και ένα μουσουλμανικό, οι κάτοικοι του οποίου έφυγαν προς την Αλβανία εγκαταλείποντας το. Έτσι, πάνω σ' ένα γνωστό βαλκανικό μοτίβο, αντίστοιχο μ' αυτό του γεφυριού της Άρτας, αναπτύσσεται και εγγράφεται το τοπικό.

Κάτι αντίστοιχο με το γεωγραφικό καταμερισμό της εργασίας που είδαμε πιο πάνω στην περιοχή της Κόνιτσας, είχαμε και στην περιοχή της Πρεμετής. Στην πόλη της Πρεμετής γνωστό επάγγελμα είναι εκείνο του σιδερά που συνήθως ασκείται από τους Ρομά. Πολύ γνωστοί ήταν και οι κηπουροί της περιοχής, που οφείλουν τη φήμη και την εξειδίκευση τους στο γεγονός ότι παραδοσιακά απασχολούνταν στους αυτοκρατορικούς κήπους της Κωνσταντινούπολης, και η απασχόληση αυτή ήταν κομμάτι ενός καταμερισμού εργασίας που ξεπερνούσε το τοπικό επίπεδο.

Επίσης φημισμένοι ήταν οι ράφτες από την Κοσίνα, το Κιλαρίστι και τη Λεούσα. Ξυλουργοί από τα χωριά Καλούδι, Στρεμπέτσι, Πελουμπάρι, Κανικόλι και Ζέπα. Οι ξυλουργοί ενοποιούσαν την περιοχή καθώς μετακινούνταν στα ορεινά της περιοχής, στα δάση της Χοτόβας και του Φράσερι (σήμερα εθνικό πάρκο), από όπου στη συνέχεια μετέφεραν την ξυλεία που χρησιμοποιούνταν κυρίως στις κατασκευές (γρεντές για σπίτια). Χωριό γνωστό για τους σαμαρτζήδες ήταν κυρίως το Κιλαρίστι, ενώ το χωριό Μπούχαλι ήταν σημείο αναφοράς για τους πρακτικούς γιατρούς που μετακινούνταν ως τα Γιάννενα.

Η μουσική παράδοση της Πρεμετής αποτελεί ιδιαίτερο σημείο αναφοράς με πολύ γνωστούς οργανοπαίκτες και τραγουδιστές σε εθνικό επίπεδο, όπως είναι ο Laver Bariu, ο Medi Permeti, ο Mentor Xhemali, οι Afize και Selim Leskoniku και πολλοί άλλοι. Η παράδοση αυτή, που είναι κυρίως η παράδοση των «Roma» (egjyptianë), μέσω της προβολής της εντάχθηκε στον εθνικό αλβανικό πολιτισμό, όπως συγκροτήθηκε θεσμικά στα 45 χρόνια κυριαρχίας του Κόμματος Εργασίας της Αλβανίας. Πέρα όμως από την «παραδοσιακή» μουσική φόρμα των πολυφωνικών τραγουδιών και των κομπανιών, μεγάλο κομμάτι του ντόπιου μουσικού ιδιώματος αφορά και στο αστικό τραγούδι, που γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου με επιρροές από την αντίστοιχη μουσική παράδοση της Κορυτσάς.

Τόπος / Πολιτισμός / Ταυτότητες: από τις όχθες του Αώου στο διαδίκτυο
Παίζοντας με τη μουσική και τις λέξεις

Σύννορο και μετανάστευση

Οποιαδήποτε προσπάθεια αναζήτησης των χαρακτηριστικών της φυσιογνωμίας των μεθοριακών περιοχών της Ηπείρου στο πέρασμα από τον 20ό στον 21ο αιώνα έχει αναμφισβήτητα να αντιμετωπίσει δύο παραμέτρους, που αφενός συνδέονται μεταξύ τους και αφετέρου αναδεικνύουν χαρακτηριστικές διαστάσεις της νεότερης ιστορίας της ευρύτερης περιοχής. Η πρώτη παράμετρος αφορά στον ίδιο το μεθοριακό χαρακτήρα της περιοχής, όπως αυτός διαμορφώθηκε με τη χάραξη του ελληνοαλβανικού συνόρου μετά τους βαλκανικούς πολέμους, και η δεύτερη με το φαινόμενο της μετανάστευσης, που στο γύρισμα αυτού του αιώνα καθιστά την Ήπειρο τόπο υποδοχής και εγκατάστασης Αλβανών μεταναστών, ενώ στο γύρισμα του περασμένου αιώνα και κατά τη μεταπολεμική περίοδο υπήρξε κατεξοχήν τόπος αποστολής μεταναστών σε άλλες χώρες.

Τα εθνικά σύνορα είναι σχετικά πρόσφατα σ' αυτή την περιοχή και χαραχτηκαν με πολύ μεγάλη δυσκολία λόγω του εθνολογικά σύνθετου χαρακτήρα και της αδυναμίας προσδιορισμού μιας απόλυτης αντιστοιχίας ανάμεσα σε συγκεκριμένες εθνοτικές ομάδες και τις υπό διαμόρφωση εθνικές διχοτομίες. Πέρα λοιπόν από το γεγονός ότι η αυθαίρετη εντέλει χάραξη του συνόρου δημιούργησε νησίδες ετερότητας στις εθνικές περιοχές εκατέρωθεν των συνόρων, με πιο κραυγαλέα περίπτωση την αναγνωρισμένη επίσημα ελληνική μειο-

νότητα της νότιας Αλβανίας, με δυσκολία κανείς θα μπορούσε να ταυτίσει τις υπάρχουσες εθνοτικές ομάδες στην ευρύτερη περιοχή απόλυτα με τη μια ή την άλλη εθνικότητα, αφού υπήρχαν ενδιάμεσες κατηγορίες, ομάδες που συνδύαζαν διαφορετικά χαρακτηριστικά και που συμβίωσαν ιστορικά για πολλούς αιώνες ακόμα και στα ίδια χωριά στο πλαίσιο της πολυεθνικής οθωμανικής αυτοκρατορίας, η οποία ως γνωστόν αναγνώριζε βασικά τη διάκριση των πληθυσμών της σε «*miliet*» με βασικό κριτήριο το θρήσκευμα².

Η επιβολή λοιπόν του εθνικού συνόρου μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας σήμανε και την αναγκαστική ένταξη όλων των επιμέρους εθνοτικών ομάδων σε μια εθνική κατηγορία από τις δύο, ένταξη που με τη σειρά της σηματοδοτούσε και τη διαδικασία ομοιογενοποίησης με βάση τη διχοτομία Έλληνας Αλβανός. Από την άλλη πλευρά, ένας γεωγραφικός χώρος που λειτούργησε ως ενιαίο σύνολο για πολλούς αιώνες διασπάστηκε και μάλιστα μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο γνώρισε αυτό που ονομάστηκε γενικότερα «σιδηρούν παραπέτασμα», δηλαδή το οριστικό κλείσιμο των συνόρων και την απαγόρευση οποιασδήποτε επικοινωνίας μεταξύ των πληθυσμών εντεύθεν και εκείθεν των συνόρων. Η κατάσταση αυτή διήρκεσε σαράντα χρόνια. Από την εγκαθίδρυση του καθεστώτος Χότζα μέχρι την κατάρρευσή του το 1991.

Η περιοχή της Κόνιτσας βίωσε εξίσου έντονα με τις άλλες παραμεθόριες περιοχές της Ηπείρου (Πωγώνι, περιοχή Φιλιατών) αυτή τη διχοτόμηση του χώρου. Χωριά και πληθυσμιακές ομάδες, που για αιώνες είχαν στενές σχέσεις, όπως για παράδειγμα η ίδια η Κόνιτσα με το Λεσκοβίκι, το Πληκάτι με τη Ράχοβα, η Μολυβδοσκεπάστη με τη Βλαχοψηλοτέρα κλπ. απομονώνονται, συγγενικές ομάδες, ακόμα και οικογένειες βιώνουν το βίαιο χωρισμό, ευρύτερες οικονομικές ανταλλαγές, κοινωνικά δίκτυα, πολιτισμικές επαφές διακόπτονται, κινητικές επαγγελματικές ομάδες, όπως τεχνίτες και νομάδες κτηνοτρόφοι, δεν μπορούν πια να διασχίζουν το σύνορο και αλλάζουν έτσι τους πατροπαράδοτους δρόμους των ταξιδιών τους, περιορισμένοι πια —κάτι που είχε σοβαρές συνέπειες για την ίδια την τύχη τους— στα όρια των δύο εθνικών κρατών, όπως αυτά προσδιορίστηκαν με τη χάραξη των συνόρων.

[2] Βλ. L.K.Hart, 1999, "Culture, civilization and demarcation at the northwest borders of Greece", *American Ethnologist*, 26(1), σελ.196–220 και Θ. Βερέμης – Θ. Κουλουμπής – Η. Νικολακόπουλος (επιμ.), 1995, *Ο ελληνισμός της Αλβανίας*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα.

Η κατάρρευση του πρώην κομμουνιστικού καθεστώτος της Αλβανίας οδήγησε στην πτώση του «σιδηρού παραπετάσματος» και ουσιαστικά σε ένα βίαιο άνοιγμα των ελληνοαλβανικών συνόρων, που από κάποιες πλευρές θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι οδηγεί στη βαθμιαία αποκατάσταση της χαμένης ιστορικής ενότητας του χώρου. Παλιοί δρόμοι και τρόποι οικονομικών ανταλλαγών επανήλθαν σε λειτουργία, έστω και με διαφορετικές μορφές και όψεις, παλιές κοινωνικές σχέσεις ακόμα και συγγενικοί δεσμοί αποκαταστάθηκαν, ξεχασμένα μονοπάτια ξαναπατήθηκαν και το εθνικό σύνορο, που για πολλά χρόνια εκπροσωπούσε την ιδεολογία του απομονωτισμού και την τραγικότητα της εθνικής αντίθεσης που επιβλήθηκε σε πληθυσμούς που πριν συμβίωναν σε μια ενότητα μέσα από τις διαφορές τους, φαντάζει τώρα μια παράξενη γραμμή που τη φυλάνε από την πλευρά της Ελλάδας φύλακες συνόρων. Άνθρωποι, ζώα και αγαθά κινούνται από το ένα χωριό στο άλλο διασχίζοντας το σύνορο, περνούν δηλαδή από τη μια χώρα στην άλλη, ακόμα και στη χρονική διάρκεια μιας μέρας, δημιουργώντας τώρα πια ένα διεθνικό χώρο εκεί που άλλοτε υπήρχε απλώς διατοπικότητα.

Μια πρώτη γενική διαπίστωση που αφορά τη μεγάλη κινητικότητα ανάμεσα στις δύο πλευρές του συνόρου έχει να κάνει κατ' αρχάς μ' αυτή την ενότητα του χώρου και βεβαία με τη γεωγραφική εγγύτητα. Εάν βρεθεί κανείς στο χωριό Μολυβδοσκεπάστη³ ένα οποιοδήποτε απόγευμα, θα δει ανθρώπους διαφόρων ηλικιών να κατεβαίνουν από το λεωφορείο που έρχεται από την Κόνιτσα να διασχίζουν με τα πόδια το σύνορο, που είναι δίπλα στο χωριό, για να πάνε στα χωριά τους στην Αλβανία. Αν σταθεί κανείς σε ένα από τα πολλά μονοπάτια που χρησιμοποιούνται για τη μετάβαση από τη μια χώρα στην άλλη, θα ιδεί ανθρώπους να πηγαινοέρχονται με έντονη συχνότητα, άλλοι για να δουλέψουν μερικές μέρες και να γυρίσουν πίσω, άλλοι για να πουλήσουν κάποια προϊόντα ή να μεταφέρουν στη χώρα τους άλλα από την Ελλάδα, άλλοι για να επισκεφτούν τις οικογένειές τους, άλλοι για να πάνε σε κάποιο γάμο ή γιορτή κλπ. Είναι χαρακτηριστικό ότι αρχίζει να παρατηρείται και στους μετανάστες το φαινόμενο της διπλής κατοικίας, αφού καθώς, ιδιαίτερα όσοι έχουν αποκατασταθεί οικονομικά στην Ελλάδα, προσπαθούν και στο ένα να αποκτήσουν δική τους κατοικία και στο άλλο να βελτιώσουν το πατρικό τους σπίτι. Σε πολλές περιπτώσεις είναι

[3] Στη Μολυβδοσκεπάστη λειτουργεί ένα είδος μικρού τελωνείου που καλύπτει τις ανάγκες των ανθρώπων των γειτονικών χωριών. Ας σημειωθεί ότι την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές εγκαινιάζεται στη Μέρτζανη ένα νέο μεγάλο τελωνείο, το οποίο θα εξυπηρετεί τη σύνδεση της περιοχής της Κόνιτσας με την Αλβανία και θα ενεργοποιήσει ξανά τον ιστορικό άξονα Κόνιτσα-Πρεμετή.

επίσης δυνατό κάποιοι απλά να ζουν στην Αλβανία και να δουλεύουν στην Ελλάδα, εφόσον τα χωριά τους είναι πολύ κοντά στο σύνορο και μπορούν να μετακινούνται αυθημερόν.

Η εγκατάσταση και απασχόληση Αλβανών μεταναστών στην επαρχία της Κόνιτσας μπορεί να γίνει κατανοητή υπό το φως της ιστορικότητας των διατοπικών σχέσεων στην ευρύτερη περιοχή, που διχοτομήθηκε με την επιβολή του εθνικού συνόρου και των σύγχρονων κοινωνικών, δημογραφικών και οικονομικών δεδομένων της επαρχίας. Το βασικό χαρακτηριστικό της ευρύτερης περιοχής είναι η δημογραφική αποψίλωση, η γήρανση του πληθυσμού, η αποσύνθεση του κοινωνικού ιστού στις κοινότητες. Ουσιαστικά μόνο στο λεκανοπέδιο Κόνιτσας και σε κάποιες ορεινές κτηνοτροφικές και δασικές κοινότητες εντοπίζονται σημαντικές παραγωγικές δραστηριότητες. Μια έντονη οικοδομική δραστηριότητα οφείλεται τόσο στο σεισμό του 1996 και τις κρατικές ενισχύσεις με σκοπό την ανοικοδόμηση της περιοχής, όσο και στην τάση επιστροφής στα χωριά εγκατεστημένων στις πόλεις συμπατριωτών και σε μια διαφαινόμενη τάση τουριστικής και γενικότερης περιφερειακής ανάπτυξης στο πλαίσιο εθνικών και ευρωπαϊκών προγραμμάτων.

Υπάρχει γενικά στην επαρχία ένα τεράστιο δημογραφικό κενό, που εκφράζεται από έναν έντονα γερασμένο πληθυσμό και ένα αναπαραγωγικό αδιέξοδο. Μάλιστα σχετικές μελέτες, ήδη από τη δεκαετία του 1950, εντοπίζουν ένα «δημογραφικό παράδοξο», ότι δηλαδή οι κοινότητες αναπαράγονται εκτός των ορίων τους και ο γερασμένος πληθυσμός τους αναπληρώνεται ως προς την φυσική του φθορά από συγχωριανούς της διασποράς που επιστρέφουν μετά τη συνταξιοδότησή τους να περάσουν στο χωριό τους την τελευταία περίοδο της ζωής τους⁴.

Αυτή η σχέση των συγχωριανών της διασποράς με το χωριό καταγωγής τους καθίσταται με το χρόνο πολλαπλά σημαντική, ιδιαίτερα από τη δεκαετία του 1980, κατά την οποία παρουσιάζεται μια μαζική τάση επιστροφής των κατοίκων των αστικών κέντρων προς τα χωριά καταγωγής τους, με αποτέλεσμα το φαινόμενο της δεύτερης κατοικίας, που δημιουργεί προϋποθέσεις ανοικοδόμησης των οικισμών, μιας σχετικής αναβίωσης των κοινοτήτων ως

[4] Βλ. Ε. Μεντράς, 1960, "Κοινωνιολογική διερεύνηση τριών πεδινών και τριών ορεινών κοινοτήτων της περιοχής Κονίτσας", Ηπειρωτική Εστία, 8-9 (1959-60).

τόπου διακοπών και ανάπτυξης κάποιων τουριστικών δραστηριοτήτων⁵. Αυτές οι εξελίξεις κρίνονται σημαντικές για την κατανόηση των αναγκών που δημιουργούνται στην περιοχή για την εισδοχή μεταναστών μετά την κατάρρευση του καθεστώτος της Αλβανίας το 1990.

Η γενική εικόνα λοιπόν της περιοχής, στην οποία έρχονται να ενταχθούν οι Αλβανοί μετανάστες, παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά μιας εγκαταλελειμμένης ορεινής ζώνης με γερασμένο πληθυσμό, παραγωγικό μαρασμό και διαλυμένο κοινωνικό ιστό, με εξαίρεση την ίδια την Κόνιτσα, που εκτός από τον τομέα των υπηρεσιών, τον τουρισμό και το εμπόριο διαθέτει και τον κάμπο της με σημαντική γεωργική δραστηριότητα, η οποία αφορά επίσης και κάποια άλλα χωριά γύρω στον κάμπο (Καλλιθέα, Κλειδωνιά, Μάζι, Αετόπετρα και Μελισσόπετρα κυρίως). Στον κατεξοχήν ορεινό χώρο δεν μπορεί να γίνει λόγος για γεωργία, πέρα από τους κήπους και τους μικρούς αγρούς για οικιακή κατανάλωση. Τα παραδοσιακά επαγγέλματα του χώρου έχουν χαθεί εδώ και δεκαετίες (μαστόροι της πέτρας, ξυλογλύπτες, αγιογράφοι κλπ.), ενώ η κτηνοτροφία ασκείται σε περιορισμένη έκταση ως εδραία δραστηριότητα και περισσότερο ως μετακινούμενη από Βλάχους, κυρίως μεταβατικούς, κτηνοτρόφους που ξεχειμάζουν στα πεδινά της Θεσσαλίας, της Μακεδονίας και της Θεσπρωτίας. Να σημειώσουμε ότι πριν από το κλείσιμο των ελληνοαλβανικών συνόρων αρκετοί ξεχειμάζαν και στα χειμαδιά της Αλβανίας, όπως της Αυλώνας και των Αγίων Σαράντα.

Έτσι, το μεγάλο μέρος των μεταναστών απασχολείται στον τομέα των οικοδομών, ένα μέρος στη γεωργία, κατά κύριο λόγο στον κάμπο της Κόνιτσας, σημαντικός αριθμός σε βοηθητικές εποχικές ή μόνιμες δουλειές που συνδέονται με τη συντήρηση σπιτιών, κήπων και τη φροντίδα ηλικιωμένων (λίγες γυναίκες) και βεβαίως ένας αξιόλογος αριθμός απασχολείται στην κτηνοτροφία (βόσκηψη και φροντίδα κοπαδιών), μια απασχόληση κατ' εξοχήν απαξιωμένη στην ελληνική κοινωνία.

Γενικά η περιοχή παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά που δημιουργούν κατά κάποιον τρόπο κενά, τα οποία έρχονται να καλύψουν οι μετανάστες. Υπάρχει πρώτα πρώτα ένα δημογραφικό κενό από την ερήμωση της περιοχής και μια σχετική ανάγκη φροντίδας των σπιτιών και στήριξης και βοήθειας ηλικιωμένων μελών του πληθυσμού. Δεύτερον, υπάρχει

[5] Βλ. Στ. Δαμιανάκος, Ε. Ζακοπούλου, Χ. Κασίμης, Β. Νιτσιάκος, 1997, Εξουσία, εργασία και μνήμη σε τρία χωριά της Ηπείρου. Η τοπική δυναμική της επιβίωσης, Πλέθρον, Αθήνα και Β. Νιτσιάκος, 1995, Οι ορεινές κοινότητες της Βόρειας Πίνδου. Στον απόηχο της μακράς διάρκειας, Πλέθρον, Αθήνα.

η ανάγκη εργατικών χεριών σε ό,τι αφορά την ανοικοδόμηση, τη συντήρηση σπιτιών και κήπων και στο πλαίσιο του ενδιαφέροντος των αποδήμων και μια σχετική με τον τουρισμό οικοδομική δραστηριότητα και υλοποίηση αναπτυξιακών έργων εκ μέρους της τοπικής αυτοδιοίκησης, όπως κατασκευές δρόμων, καλντεριμιών, αποχετευτικών δικτύων, αναπλάσεις οικισμών κλπ.

Σε ό,τι αφορά τις αγροτικές δραστηριότητες, υπάρχουν ανάγκες για εργατικά χέρια σε εργασίες που δεν αναλαμβάνουν Έλληνες, όπως φόρτωμα-ξεφόρτωμα τριφυλλιού και πότισμα καλαμποκιού στον κάμπο της Κόνιτσας, περιστασιακές εργασίες σε σχέση με σκάψιμο, καθάρισμα αγρών κλπ. και στην κτηνοτροφία για τη βόσκηψη των κοπαδιών και άλλες βοηθητικές λειτουργίες. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην περιοχή που ειδικεύτηκε ιστορικά στην τέχνη της πέτρας, τα τελευταία χρόνια απέμειναν λιγοστοί μόνο τεχνίτες κι αυτοί προχωρημένης ηλικίας, με αποτέλεσμα η παρουσία των Αλβανών, που είτε γνώριζαν αυτή την τέχνη είτε την έμαθαν στην πράξη, να καλύψει αυτή την ανάγκη, που συνδέεται φυσικά και με τη γενικότερη τάση «επιστροφής στις ρίζες» και την υλοποίηση σχετικών προγραμμάτων αγροτικού και οικολογικού τουρισμού, που επικαλούνται τη διατήρηση ή και την αναβίωση των τοπικών παραδόσεων.

Ας δούμε όμως ποιοι είναι αυτοί οι μετανάστες ξεκινώντας από τους τόπους προέλευσής τους. Το μεγαλύτερο μέρος των Αλβανών μεταναστών κατάγεται από τις γειτονικές περιοχές του Λεσκοβικίου και της Ερσέκας και μάλιστα είναι χαρακτηριστική η γεωγραφική αντιστοιχία, με την έννοια ότι στο Δήμο Κόνιτσας εντοπίζονται μετανάστες κυρίως από την περιοχή Λεσκοβικίου, ενώ στο Δήμο Μαστοροχωρίων από την περιοχή της Ερσέκας. Οι υπόλοιποι μετανάστες προέρχονται κατά κύριο λόγο από τις περιοχές Πρεμετής, Τεπελενίου, Μπερατίου, Κορυτσάς και λίγοι από το Φιέρι. Διαπιστώνεται μάλιστα μια κατανομή εργασίας με βάση τον τόπο προέλευσης, καθώς οι προερχόμενοι από τις γειτονικές περιοχές απασχολούνται κυρίως στον τομέα της οικοδόμησης, γεγονός που σχετίζεται ασφαλώς και με την παράδοσή τους (τα χωριά αυτά παρουσίασαν ιστορικά μια τεχνική ειδίκευση ανάλογη με εκείνη των Μαστοροχωρίων), ενώ οι υπόλοιποι τείνουν να απασχολούνται σε γεωργικές και άλλες περισσότερο περιστασιακές και βοηθητικές δραστηριότητες.

Οι μετανάστες διακρίνονται στους μόνιμους και τους εποχικούς. Μπορούμε μάλιστα γενικά να υποστηρίξουμε ότι μόνιμοι τείνουν να είναι όσοι απασχολούνται στον τομέα της οικοδόμησης, ενώ εποχικοί όσοι ασχολούνται με τη γεωργία. Στην κτηνοτροφία παρατηρείται μια

ιδιόμορφη κατάσταση, καθώς διακρίνεται σε μετακινούμενη και εδραία και όσοι απασχολούνται σ' αυτή ως βοσκοί ακολουθούν τους παραγωγικούς ρυθμούς της, ακολουθώντας μάλιστα στην περίπτωση της μετακινούμενης τα κοπάδια στα χειμαδιά της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας.

Εθνολογικά διακρίνονται επίσης σ' αυτούς που έχουν ελληνική καταγωγή, τους επονομαζόμενους «Βορειοπειρώτες» και τους υπόλοιπους Αλβανούς, αν και τα όρια είναι αρκετά ρευστά και υπό συνεχή διαπραγμάτευση, αφού οι δύο αυτές ταυτότητες διαπλέκονται με μια άλλη διάκριση θρησκευτικού χαρακτήρα, που έχει όμως έντονες πολιτισμικές και εθνοτικές διαστάσεις (ανάμεσα σε Χριστιανούς και Μουσουλμάνους). Υπάρχει επίσης και η εθνοτική ομάδα των Βλάχων, που είναι στο σύνολό τους χριστιανοί ορθόδοξοι και συγγενεύουν πολιτισμικά με τους Βλάχους εντεύθεν των συνόρων μιλώντας την ίδια γλώσσα, γεγονός που διευκολύνει τις επαφές και τις συνεργασίες μεταξύ τους, στο μέτρο που δεν μιλούν την ελληνική γλώσσα.

Οι άνδρες μετανάστες είναι πολυπληθέστεροι από τις γυναίκες και φυσικά διαφοροποιούνται και ως προς την απασχόληση. Οι γυναίκες, όταν απασχολούνται, εργάζονται ως βοηθοί σε σπίτια, ως καθαρίστριες ή σε κάποιες βιοτεχνίες. Σε ό,τι αφορά στις γυναίκες παρατηρείται ένας αξιόλογος αριθμός γάμων με ντόπιους, ενώ οι αντίστοιχοι γάμοι ανδρών είναι λίγοι. Το φαινόμενο αυτό συνδέεται με ένα άλλο κενό των τοπικών κοινωνιών, συγκεκριμένα την περιορισμένη «αγορά» γυναικών λόγω της απαξίωσης των αγροτικών επαγγελμάτων και της γενικότερης αστυφιλίας. Το γνωστό πρόβλημα των λίγων νέων που έμειναν στα χωριά να βρουν γυναίκα να παντρευτούν φαίνεται να αντιμετωπίζεται ως ένα βαθμό με την «εισαγωγή» γυναικών από την Αλβανία.

Οι μετανάστες μπορούν να διακριθούν επίσης σε ενσωματωμένους και μη. Οι πρώτοι ανήκουν σε γενικές γραμμές στην κατηγορία των οικογενειάρχων που είναι εγκατεστημένοι με τις οικογένειές τους και ως επί το πλείστον κατάγονται από τις γειτονικές περιοχές. Η εθνολογική, θρησκευτική και πολιτισμική συγγένεια φαίνεται να αποτελεί σημαντικό παράγοντα ενσωμάτωσης. Οι δεύτεροι είναι συνήθως εποχικοί, νεότεροι, εργαζόμενοι σε γεωργικές και περιστασιακές εργασίες και προέρχονται κατά κανόνα από πιο απομακρυσμένες περιοχές της Αλβανίας με πιο έντονα τα χαρακτηριστικά της εθνολογικής και πολιτισμικής ετερότητας.

Η κινητικότητα ανάμεσα στον τόπο προέλευσης και τον τόπο εργασίας είναι έντονη, ιδιαίτερα στους εποχικούς εργάτες. Πολλοί από αυτούς εργάζονται κατά τους θερινούς μήνες, συνήθως από το Μάιο μέχρι το Νοέμβριο, οπότε διαμένουν όλο αυτό το χρονικό διάστημα στην περιοχή, ενώ τους χειμερινούς μήνες διαμένουν κατά βάση στον τόπο τους και επιστρέφουν μόνο όταν υπάρχει ευκαιριακή δουλειά ή και διερευνητικά. Η γεωγραφική εγγύτητα διευκολύνει αρκετά αυτή την κινητικότητα. Σημειωτέον ότι αρκετά χωριά δεν απέχουν παρά 1 έως 4 ώρες με τα πόδια από τα σύνορα ή από τα αντίστοιχα ελληνικά χωριά.

Είναι χαρακτηριστικό επίσης το γεγονός ότι στην Κόνιτσα και στα γύρω χωριά υπάρχουν σήμερα αρκετές οικογένειες Αλβανών που ζουν όπως οι υπόλοιποι κάτοικοι της περιοχής, ενώ κάποιοι απ' αυτούς έχουν καταφέρει μάλιστα να αποκτήσουν ιδιόκτητα σπίτια. Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι αρκετοί μετανάστες επισκευάζουν τα σπίτια τους στη χώρα τους ή χτίζουν καινούρια, όπως επίσης και ότι πολλοί προσπαθούν να καλλιεργήσουν και τα χωράφια που διαθέτουν εκεί, αφού οι αποστάσεις επιτρέπουν συχνές μετακινήσεις. Πρέπει ακόμα να τονιστεί ότι είναι δύσκολο να συναντήσει σήμερα κανείς μετανάστες να ζουν στις άθλιες συνθήκες που ζούσαν τα πρώτα χρόνια της εισόδου (σε εγκαταλελειμμένα σπίτια και αποθήκες κλπ.). Ακόμα και οι εποχικοί εργάτες του κάμπου της Κόνιτσας έχουν διαμορφώσει τους χώρους στους οποίους ζουν έτσι ώστε να είναι πιο ανθρώπινοι. Ωστόσο, η διαφοροποίηση ανάμεσα σε αυτούς που είναι εγκατεστημένοι με την οικογένειά τους μόνιμα στην περιοχή και σ' όσους είναι μόνοι και εποχικοί είναι αρκετά εμφανής.

Η βελτίωση της εργασιακής κατάστασης και του εισοδήματός τους επιτρέπει σε πολλούς, εκτός από τη βελτίωση ή την κατασκευή νέων κατοικιών στη χώρα τους και τη φροντίδα της εκεί περιουσίας, την οικονομική στήριξη όσων μελών της οικογένειας μένουν πίσω είτε με την αποστολή χρημάτων ή με αποστολή ακόμα και ειδών διατροφής, αφού οι αμοιβαίες επισκέψεις είναι συχνές. Η διατήρηση των οικογενειακών δεσμών στη γειτονική χώρα υπαγορεύει στους μετανάστες μια έντονη έγνοια για τους γονείς που βρίσκονται εκεί και το συναισθηματικό δέσιμο με τον τόπο καταγωγής — μια τάση να ενδιαφέρονται για το πατρικό σπίτι και την περιουσία τους. Η μεγάλη διαφορά ισοτιμίας δραχμής–λεκ κατά τα πρώτα χρόνια της μετανάστευσης έδωσε σε πολλούς τη δυνατότητα να αρχίσουν ακόμα και επενδύσεις στη χώρα τους, μια τάση που σταμάτησε λόγω των βίαιων γεγονότων του 1996–7. Η χρονιά αυτή αποτελεί τομή και ως προς το γεγονός ότι πολλοί αναγκάζονται να φέρουν και τις οικογένειές τους στην Ελλάδα για λόγους ασφάλειας.

Άλλο χαρακτηριστικό της παρουσίας των μεταναστών στην περιοχή είναι η μεταβατικότητα, με την έννοια ότι κυρίως το βόρειο τμήμα της χρησιμοποιείται ως πέρασμα προς τη Δυτική Μακεδονία και τη Θεσσαλία. Το φαινόμενο αυτό ήταν πιο έντονο τα πρώτα χρόνια, ενώ πρόσφατα παρουσιάζει μια υποχώρηση λόγω της παρουσίας των συνοροφυλάκων, της δυνατότητας νομιμοποίησης που παρέχει πια το ελληνικό κράτος και της εδραίωσης της θέσης πολλών μεταναστών μετά από κάποια χρόνια εργασίας σε συγκεκριμένους τόπους.

Θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε ακόμα την παρουσία πολλών μαθητών που φιλοξενούνται σε οικοτροφεία της Κόνιτσας κυρίως με μέριμνα της Ι. Μητρόπολης Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανής και Κονίτσας, γεγονός που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς την ενσωμάτωση και αφομοίωση, ακόμα και τον εξελληνισμό πολλών νέων αλβανικής καταγωγής.

Σημαντικές για την κατανόηση του μεταναστευτικού φαινομένου στην περιοχή είναι οι στρατηγικές, προσωπικές και οικογενειακές, των μεταναστών. Οι περισσότεροι εγκαταλείπουν τη χώρα σε μια πρώτη φάση στο πλαίσιο μιας μαζικής και απεγνωσμένης εξόδου, κατά την οποία είναι αδιανόητο να υπάρξει οποιοσδήποτε σχεδιασμός. Σ' αυτόν τον κανόνα την εξαίρεση αποτελούν μετανάστες ως επί το πλείστον ελληνικής καταγωγής που εισήλθαν στην Ελλάδα νόμιμα και έτυχαν διαφορετικής υποδοχής.

Η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων που προσφεύγουν στην Ελλάδα μετά την κατάρρευση του αλβανικού καθεστώτος είναι νέοι στην ηλικία και κατά κανόνα φεύγουν χωρίς προηγούμενη συνεννόηση με τους γονείς τους. Στη συνέχεια πάντως η μετανάστευσή τους εντάσσεται στο πλαίσιο μιας οικογενειακής στρατηγικής, δεδομένης της λειτουργίας των δομών της οικογένειας, από τους κόλπους της οποίας οι νέοι αποχωρούν μετά το γάμο τους. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι κατά κανόνα οι νέοι μετανάστες δίνουν τα χρήματα που συγκεντρώνουν στο κοινό οικογενειακό ταμείο που κρατά ο πατέρας και συνιστούν κοινή περιουσία που τη διαχειρίζονται σε οικογενειακή βάση, λαμβάνοντας φυσικά υπόψη τις ανάγκες, τα σχέδια και τις προοπτικές του καθενός χωριστά. Για παράδειγμα αρκετοί καταφέρνουν να χτίσουν ένα σπίτι με φροντίδα του πατέρα, έτσι ώστε να μπορέσουν να εγκατασταθούν σ' αυτό μετά το γάμο τους.

Γενικά, σε ό,τι αφορά τους Αλβανούς μετανάστες που δεν έχουν ελληνική καταγωγή, από τη στιγμή που έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν μια μεταναστευτική στρατηγική και

σχέδια για το μέλλον, φαίνεται ότι ως απώτερο στόχο έχουν την επιστροφή στη χώρα τους, με την προϋπόθεση ότι θα ομαλοποιηθεί η πολιτική κατάσταση, θα λειτουργήσει η οικονομία κανονικά και θα υπάρξουν δυνατότητες απασχόλησης. Τα σχέδια αυτά προσκρούουν πάντως για την ώρα στο γεγονός ότι δεν φαίνεται να βελτιώνονται σημαντικά τα πράγματα στη χώρα τους και το κλίμα για ενδεχόμενες επενδύσεις εκεί δεν είναι ακόμα θετικό. Ωστόσο, μετά τα γεγονότα του 1997, που προκάλεσαν έντονα αισθήματα ανασφάλειας και οδήγησαν σε νέα έξοδο, οδηγώντας παράλληλα πολλούς στην απώλεια των αποταμιεύσεών τους εξαιτίας του γνωστού «σκανδάλου των πυραμίδων», κάποιοι προχωρούν δειλά δειλά σε μικροεπενδύσεις στους τόπους καταγωγής τους, ενώ όλοι ενδιαφέρονται να αποκτήσουν τουλάχιστον ένα σπίτι εκεί, γεγονός που δηλώνει και την επιθυμία τους κάποια στιγμή να παλινοστήσουν. Φαίνεται, παρόλα αυτά, ότι —τουλάχιστον για όσους έχουν και τις οικογένειές τους στην Ελλάδα— οι αποφάσεις τους εξαρτώνται από το μέλλον των παιδιών τους. Με δεδομένο το γεγονός ότι τα παιδιά κοινωνικοποιούνται σ' ένα ελληνικό περιβάλλον σε μεγάλο βαθμό και δεν μαθαίνουν την αλβανική γλώσσα συστηματικά, δεδομένης και της διαφαινόμενης άρνησής τους να φύγουν από την Ελλάδα, οι γονείς είναι δύσκολο να προγραμματίσουν την επιστροφή τους τουλάχιστον πριν την αποκατάσταση των παιδιών τους. Με βάση τα παραπάνω, μπορεί να προβλέψει κανείς ότι, ακόμα και στην περίπτωση που θα αποφασιστεί η τελική παλινοστέση, αυτή θα πραγματοποιηθεί μάλλον προς το τέλος της παραγωγικής τους ηλικιακής φάσης. Πάντως ο παράγοντας της γεωγραφικής εγγύτητας στην περιοχή της Κόνιτσας αμβλύνει αρκετά τα προβλήματα που προκύπτουν από την ίδια την απόσταση και την απουσία, καθώς οι μετανάστες μπορούν πολύ εύκολα να πηγαίνουν στον τόπο τους και μάλιστα να έχουν κι εκεί μια εποχική απασχόληση. Τα παραδείγματα μεταναστών που καλλιεργούν κάποια κτήματα στο χωριό τους, διατηρούν εκεί ένα καφενείο ή ασχολούνται με το εμπόριο είναι αρκετά, χωρίς όλα αυτά να εξαλείφουν εντελώς τον πόνο του ξενιτεμού και τη νοσταλγία για το γενέθλιο τόπο. Αυτή η νοσταλγία εκφράζεται αρκετά συχνά και μάλιστα δημιουργεί μια αντίστιξη στις αφηγήσεις σε σχέση με τη γενικότερη απαξίωση για ό,τι συμβαίνει στη χώρα τους γενικά.

Η ουσιαστική, επομένως, κατάρρευση του εθνικού συνόρου το 1990 οδήγησε στην αποκατάσταση ενός διατοπικού δικτύου κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών σχέσεων, το οποίο συνιστά ένα πεδίο που ενώνει τα εθνικά σύνορα και καταδεικνύει τον αυθαίρετο και τεχνητό χαρακτήρα τους. Η αποκατάσταση αυτού του πεδίου, έστω και με ανώμαλο και βίαιο τρόπο, έχει επιπλέον οδηγήσει σε μια επαναδιαπραγμάτευση τόσο των συλλογικών ταυτοτήτων επιμέρους εθνοτικών ομάδων όσο και των σχέσεων μεταξύ τους και με τα εθνικά κέντρα.

Μετά από τη συλλογή του υλικού έγινε η επεξεργασία του και καθορίστηκαν έξι θεματικές ενότητες σύμφωνα με το περιεχόμενο των τραγουδιών. Οι θεματικές ενότητες οριοθέτησαν το πλαίσιο μέσα στο οποίο κινήθηκαν οι επιλεγμένες δραστηριότητες.

Σε κάθε θεματική ενότητα οι δραστηριότητες αναπτύσσονται σε επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο απευθύνεται σε μαθητές Α' – Β' τάξης, το δεύτερο σε μαθητές Γ' – Δ' και το τρίτο επίπεδο σε μαθητές Ε' και Στ' τάξης. Στην αρχή κάθε ενότητας επισημαίνεται ο γενικός σκοπός υλοποίησης της ενότητας και οι ειδικότεροι στόχοι που μπορούν να επιτευχθούν μέσω των δραστηριοτήτων. Στη συνέχεια παρατίθενται τα τραγούδια, πάνω στα οποία βασίστηκαν οι δραστηριότητες.

Εκτός από τις δραστηριότητες που παραθέτουμε στο βιβλίο του μαθητή, υπάρχουν και άλλες δραστηριότητες στο βιβλίο του δασκάλου. Οι δραστηριότητες είναι ατομικές ή ομαδικές. Ο αριθμός των ομάδων και ο αριθμός των μελών κάθε ομάδας εξαρτάται από τον αριθμό των μαθητών κάθε τάξης. Επίσης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει και σε δραστηριότητες των άλλων επιπέδων, εκτός από αυτές που αντιστοιχούν στην τάξη του. Ο χρόνος που θα αφιερωθεί σε κάθε δραστηριότητα ξεχωριστά αλλά και στη θεματική ενότητα συνολικά πρέπει να είναι ανάλογος με τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητες των μαθητών, όπως και με τα περιθώρια που αφήνουν οι υπόλοιπες σχολικές υποχρεώσεις. Οι θεματικές ενότητες είναι οι ακόλουθες: «Η τέχνη των ήχων»,

«Ο κύκλος της ζωής», «Τα ζώα και η φύση », «Το νερό μας μιλάει», «Τα παραδοσιακά επαγγέλματα» και «Η ξενιτιά». Στο τέλος θα γίνει αξιολόγηση του προγράμματος. Ο εκπαιδευτικός στην πορεία θα ελέγχει το βαθμό επίτευξης των στόχων που τέθηκαν και την αποτελεσματικότητα των ενεργειών του. Σχετικά με τη συνεργασία των μαθητών πρέπει να σημειώνει αν εργάστηκαν όλοι οι μαθητές κάθε ομάδας, αν ακούστηκαν οι απόψεις όλων και αν λύθηκαν τυχόν διαφωνίες με διάλογο.

Τέλος, πρέπει να εξεταστεί αφενός κατά πόσο επιτεύχθηκε ο βασικός στόχος της γνωριμίας με το λαϊκό πολιτισμό και η συνεργασία με τους μαθητές από την άλλη μεριά των συνόρων και αφετέρου αν τα κοινά στοιχεία των δύο περιοχών που αναδύθηκαν μέσα από τα δημοτικά τραγούδια αποτέλεσαν στοιχείο εμπλουτισμού και έμπνευσης για περαιτέρω δημιουργία και συνεργασία.

ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ

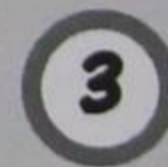
1ο επίπεδο:

2ο επίπεδο:

3ο επίπεδο:

Η τέχνη των ήχων

Βασικός σκοπός του σεναρίου είναι να αναπτύξουν οι μαθητές θετική στάση και αγάπη προς τη μουσική και να έρθουν σε επαφή με την παραδοσιακή μουσική.

Στόχοι του σεναρίου για τους μαθητές είναι:

- > να αναγνωρίζουν και να ταυτίζουν εικόνες με ήχους από το φυσικό περιβάλλον.
- > μέσα από τη μουσική και την τέχνη γενικότερα να προσεγγίσουν και άλλα γνωστικά αντικείμενα στα πλαίσια του «διαθεματικού πλαισίου» προσέγγισης της γνώσης.
- > να ακούν με αυτοσυγκέντρωση μέσα από τις διαδικασίες της ενεργητικής ακρόασης.
- > να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ήχου και στη μουσική, προσθέτοντας σ' αυτά την έννοια του ρυθμού.
- > να ανακαλύψουν ότι η σύνθεση στοιχείων διαφόρων πολιτισμών είναι βασικό γνώρισμα της τέχνης και μέσα από τη διαπίστωση αυτή να αποδεχτούν τη διαφορετικότητα, προσεγγίζοντας τους στόχους της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.
- > να αναπτύξουν δημιουργικά στοιχεία της φαντασίας τους και από τη θέση του παθητικού καταναλωτή της μουσικής να περάσουν σε αυτή του δημιουργού.
- > να αξιοποιήσουν την τέχνη ως μέσο συνύπαρξης.
- > να γνωρίσουν τις βασικές ιδιότητες του ήχου: χροιά, ύψος, ένταση, διάρκεια.
- > να διακρίνουν τις ομοιότητες που χαρακτηρίζουν τους δύο πολιτισμούς, αλλά και τα στοιχεία που τους διαφοροποιούν.
- > να διαπιστώσουν ότι η μουσική και γενικά η τέχνη είναι τρόπος έκφρασης συναισθημάτων και να μάθουν να την αξιοποιούν, για να εκφράζουν διαφορετικές ψυχικές διαθέσεις.
- > να διακρίνουν τους φυσικούς από τους τεχνητούς ήχους.
- > να έρθουν σε επαφή με διαφορετικά είδη της μουσικής και να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά τους.

- να κάνουν τον συσχετισμό ανάμεσα στην τέχνη της μουσικής και την επιστήμη των μαθηματικών.
- να μάθουν να εργάζονται ομαδικά για την επίτευξη ενός κοινού στόχου.
- να μπορούν να εκτελούν απλά ρυθμικά και μελωδικά σχήματα.
- να προσεγγίσουν την παραδοσιακή μουσική και μέσα από αυτή στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού.
- να ταυτίζουν τον ήχο με την ηχογόνο πηγή.
- να τραγουδούν ατομικά και ομαδικά.

Τραγούδια αφόρμησης

Τα παιδιά προσεγγίζουν τις βασικές έννοιες του ήχου και της μουσικής μέσα από παραδοσιακά τραγούδια της Ηπείρου και της Αλβανίας.

E.1.1.	«Δεν σ' άρεσε η Λιβαδειά»	A.1.24.	«Στα ψηλά τα παραθύρια»
E.1.5.	«Πέντε παλικάρια»	A.7.2.	«Οργανικό»
E.1.9.	«Εσείς πουλιά πετούμενα»	A.7.3.	«Οργανικό»
E.2.7.	«Σε τούτ' την τάβλα που 'ρθαμε»	A.7.8.	«Οργανικό»
E.2.15.	«Την ημέρα την Τετάρτη»	A.7.11.	«Οργανικό»
E.2.18.	«Νάνι-νάνι το παιδί»	A.7.12.	«Τι χαρά, τι καλά»
E.5.6.	«Μπάτε κορίτσια στο χορό»	A.7.16.	«Οργανικό»
E.7.9.	«Λαφίνα»	A.7.17.	«Οργανικό»
E.9.6.	«Γέρο – Λύγκος»	A.8.2.	«Θα πάρω ένα τραγούδι»
E.9.17.	«Άσπρα μου πουλιά»	A.9.2.	«Έκοβες ξύλα στη ράχη»
E.11.2.	«Μοιρολόι»	A.13.11.	«Νανούρισμα»
E.12.11.	«Κοντούλα λεμονιά»	A.13.20.	«Μοιρολόι»

1

1. Ζητήστε από τους μαθητές να ακούσουν τα παρακάτω μουσικά κομμάτια και να προσπαθήσουν να τα χωρίσουν σε τραγούδια οργανικά, μονοφωνικά ή πολυφωνικά (Α.7.16., Α.8.2., Α.7.17., Α.9.2., Α.7.3., Ε.1.1., Ε.1.5., Ε.5.6.):

	τραγούδι	οργανικό
πολυφωνικό		
μονοφωνικό		

2. Ας αυτοσχεδιάσουμε...

Οι μαθητές καλούνται να συγκεντρώσουν όλα τα όργανα που έχουν στην τάξη (διάφορα κρουστά, αυτοσχέδια δικά σας που παράγουν ήχους). Χωρίζονται σε τρεις ομάδες : Η πρώτη θα αναλάβει την απαγγελία του ποιήματος. Η δεύτερη θα επιλέξει μία ή το πολύ δύο νότες, τις οποίες θα τραγουδάει σε όλη τη διάρκεια της απαγγελίας. Η τρίτη θα αναλάβει να ντύσει την απαγγελία με ήχους που μπορεί να παράγει από τα όργανα της τάξης. Οι τρεις ομάδες κάνουν πρόβα ξεχωριστά και ενώνονται, όταν κάθε ομάδα έχει εμπεδώσει το δικό της ρόλο στην παρουσίαση.

3. Μια μουσικοθεατρική παράσταση

Οι γιαγιάδες και οι παππούδες έχουν μια μαγική ικανότητα να λένε ωραία παραμύθια. Οι μαθητές τους προσκαλούν στην τάξη για να διηγηθούν ένα λαϊκό παραμύθι της περιοχής τους. Συγκεντρώνουν τα παραμύθια που άκουσαν και επιλέγουν ένα για να το παρουσιάσουν σε μια παράσταση που θα οργανώσουν με την τάξη τους στο τέλος της χρονιάς. Για την παρουσίαση θα χωριστούν σε τέσσερις ομάδες:

- ΟΜΑΔΑ Α: Οι αφηγητές: είναι τα παιδιά που θα αναλάβουν την αφήγηση του παραμυθιού που επιλέχθηκε από την τάξη.
- ΟΜΑΔΑ Β: Οι ηθοποιοί: είναι παιδιά που θα υποδυθούν κάποιους από τους χαρακτήρες που υπάρχουν μέσα στο παραμύθι.
- ΟΜΑΔΑ Γ: Οι μουσικοί: είναι τα παιδιά που θα αναλάβουν να επενδύσουν την παρά-

σταση με μουσική, κυρίως την ώρα της αφήγησης, ή και όποια άλλη στιγμή το κρίνουν απαραίτητο.

ΟΜΑΔΑ Δ: Οι σκηνογράφοι-ενδυματολόγοι: είναι τα παιδιά που θα αναλάβουν τα σκηνικά και τα κοστούμια της παράστασης.

Εάν υπάρχει δυσκολία να βρείτε κάποιον που θα σας διηγηθεί παραμύθια, μπορείτε να αναζητήσετε παραμύθια και στο Ανθολόγιό σας.

2

1. Πολλοί καλλιτέχνες έχουν εμπνευστεί από τη μουσική είτε ζωγραφίζοντας μουσικά όργανα, τραγουδιστές ή παρτιτούρες, είτε φτιάχνοντας γλυπτικές αναπαραστάσεις με θέμα τα μουσικά όργανα. Τα παιδιά καλούνται να δημιουργήσουν μία συλλογή με έργα ζωγραφικής ή γλυπτικής και να μιμηθούν το παράδειγμά τους, δημιουργώντας τα δικά τους έργα τέχνης με θέμα τη μουσική.

3

2. Ο μόνος τρόπος για να μάθουν οι επόμενες γενιές το δημοτικό τραγούδι είναι η προφορική μετάδοση από γενιά σε γενιά. Ο κάθε μαθητής αποτελεί έναν κρίκο στην αλυσίδα της παράδοσης. Οργανώστε μια γιορτή για το δημοτικό τραγούδι και γενικά τον παραδοσιακό πολιτισμό στο τέλος της χρονιάς. Ενδεικτικές προτάσεις:

- Αξιοποιήστε το υλικό που σας δόθηκε στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος.
- Χωρίστε σε ομάδες τους μαθητές με σκοπό την ηχογράφηση δημοτικών τραγουδιών από συγγενείς, φίλους και γείτονες που ανήκουν στις προηγούμενες από αυτούς γενιές.
- Χωρίστε τα τραγούδια σε κατηγορίες, όπως του γάμου, τα νανουρίσματα κ.ά.
- Οργανώστε χορωδία, ορχηστρούλα και ομάδα χορού, προκειμένου να παρουσιάσετε τα δημοτικά τραγούδια.
- Πραγματοποιήστε μια έκθεση με φωτογραφίες από παραδοσιακά όργανα και ενδυμασίες που συγκεντρώθηκαν από τους μαθητές.
- Παράλληλα, μπορείτε να παρουσιάσετε τοπικά λαϊκά παραμύθια δραματοποιημένα την ημέρα της γιορτής.

Ο κύκλος της ζωής

Βασικός σκοπός του σεναρίου είναι να ανακαλύψουν οι μαθητές των δύο χωρών ότι η τέχνη αποτελεί το κύριο μέσο έκφρασης των συναισθημάτων που πηγάζουν από τους μεγάλους σταθμούς στον κύκλο της ζωής (γέννηση, γάμος, θάνατος).

Στόχοι του σεναρίου για τους μαθητές είναι:

- να διαπιστώσουν ότι η μουσική –και γενικά η τέχνη– είναι τρόπος έκφρασης συναισθημάτων και να μάθουν να την αξιοποιούν, για να εκφράζουν διαφορετικές ψυχικές διαθέσεις.
- να προσεγγίσουν την παραδοσιακή μουσική των δύο χωρών και μέσα από αυτή στοιχεία του λαϊκού πολιτισμού τους.
- να έρθουν σε επαφή με διαφορετικά είδη της μουσικής και να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά τους.
- να διακρίνουν τις ομοιότητες που διέπουν τους δύο πολιτισμούς.
- να ανακαλύψουν ότι η σύνθεση στοιχείων διαφόρων πολιτισμών είναι βασικό γνώρισμα της τέχνης και μέσα από τη διαπίστωση αυτή να αποδεχτούν τη διαφορετικότητα, προσεγγίζοντας τους στόχους της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.
- να γνωρίσουν την ιστορική εξέλιξη του θεσμού της οικογένειας στις δύο χώρες.
- να γνωρίσουν τα ήθη και έθιμα της περιοχής τους, καθώς και της περιοχής από την άλλη πλευρά των συνόρων.

Τραγούδια αφόρμησης

E.2.19.	«Νάνι νάνι το παιδί»	A.1.2.	«Ο Δημητράκης της μάνας»
E.5.2.	«Λούζεται το αρχοντόπουλο»	A.1.13.	«Πέρα στη θάλασσα με παινεύουν
μια έμορφη»
E.5.4.	«Έβγα, πεθερά, στη σκάλα»	A.1.19-20.	«Την Παρασκευή το Σάββατο
βράδυ»
E.5.7.	«Ζαχαρούλα»	A.1.22.	«Νάνι νάνι το παιδί»
E.6.4.	«Αρχοντογιός παντρεύεται»	A.1.23.	«Με πόνεσε το δόντι μου»
E.9.5.	«Στον Άδη θα κατέβω»	A.4.7.	«Βγήκε η νύφη στη σκάλα»
E.9.7.	«Πίνετε να πίνουμε»	A.5.4.	«Όταν ντύνεται ο γαμπρός»
E.9.10.	«Του Τσουρλή»	A.5.5.	«Λουλούδια του κόσμου»
E.11.2.	«Μοιρολόι»	A.5.10.	«Ωρα καλή κόρη μου»
E.12.3.	«Έβγα, πεθερά, στην πόρτα»	A.5.11.	«Πήγες για νερό ή όχι»
E.13.3.	«Η μάνα σου κι η μάνα μου»	A.5.12.	«Νεόνυμφη συννυφάδα μας»
E.13.8.	«Νάνι νάνι του»	A.5.14.	«Ήρθε σε είδε η συννυφάδα»
		A.5.18.	«Λουλούδι του μοναστηριού»
		A.6.4.	«Το στρογγυλό φλιτζάνι»
		A.6.12.	«Τρακ-τρουκ στις σκάλες»
		A.6.13.	«Βγήκε το χωριό και βλέπει»
		A.6.14.	«Όταν περνάς στο σοκάκι»
		A.7.2.	«Οργανικό»
		A.7.8.	«Οργανικό»
		A.7.12.	«Τι χαρά τι καλά»
		A.7.15.	«Τριαντάφυλλο με φύλλα»
		A.8.8.	«Πήρα γρήγορα το δρόμο»
		A.9.3.	«Μωρή άσπρη σαν το χιόνι»
		A.9.9.	«Όταν παίρνεις την κρησάρα και
μαγειρεύεις»
		A.10.9.	«Συμπεθέροι μωρέ μανάρι»
		A.11.14.	«Βαρέθηκε μωρ' μάνα»
		A.13.11.	«Νάνι νάνι»
		A.13.20.	«Γιε μου, σ' έπλυνα και σ' άλλαξα»
		A.15-16.	«Πού έχει το σπίτι ο συμπέθερος»
		A.15.22-23.	«Σύρε μάνα πες του Γιάννη»

1

1. Ένα διαφορετικό νανούρισμα. Ζητήστε από τους μαθητές να διαβάσουν το παρακάτω ποίημα του Γιάννη Ρίτσου.

Πρωινό άστρο
Κοριτσάκι μου,
θέλω να σου φέρω
τα φαναράκια των κρίνων
να σου φέγγουν τον ύπνο σου...
Κοιμήσου κοριτσάκι.
Είναι μακρύς ο δρόμος.
Πρέπει να μεγαλώσεις.
Είναι μακρύς, μακρύς,
μακρύς ο δρόμος...

Χωρίστε τους μαθητές σε ομάδες:

ΟΜΑΔΑ Α

Θα πρέπει να διαβάσετε το ποίημα πολλές φορές, για να ξέρετε να το αποδίδετε σωστά. Ακόμα καλύτερα, προσπαθήστε να το μάθετε απ' έξω. Διαβάστε το ήρεμα και με χαμηλό τόνο στη φωνή σας. Αν η ομάδα αποτελείται από πολλά παιδιά, θα ήταν πολύ ωραίο να το λέτε όλοι μαζί ψιθυριστά.

ΟΜΑΔΑ Β

Από τα όργανα της τάξης σας επιλέξτε αυτά που σας ταιριάζουν καλύτερα, για να συνοδέψετε μουσικά το ποίημα του Γ. Ρίτσου. Θα πρέπει να είναι χαμηλόφωνα όργανα και να παιχτούν πολύ ήρεμα. Ενδεικτικά μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ξυλόφωνο και μεταλλόφωνο, καμπανάκια και ό,τι άλλο πιστεύετε ότι ταιριάζει. Μην ξεχνάτε ποτέ τους ήχους που μπορείτε να παράγετε με το σώμα σας! Για παράδειγμα, προσπαθήστε να μιμηθείτε τον ήχο που κάνει ο ήρεμος άνεμος ή η θάλασσα με το στόμα σας.

Να κάνετε πρόβες στην αρχή χωριστά οι δύο ομάδες και στη συνέχεια και οι δύο μαζί. Πώς ακούγεται;

2. Ακούστε από το μουσικό cd «Μια καληνύχτα γλυκιά» του Πάνου Κολιά, το οποίο περιέχει νανουρίσματα από διάφορες χώρες και διαφορετικούς συνθέτες. Το ταξίδι αρχίζει με «Μια Καληνύχτα Γλυκιά» (του Brahms), περιδιαβαίνει τα δάση, τις λίμνες και τα ποτάμια της Ευρώπης και κλείνει -πολύ σοφά- χαρίζοντάς τους «...και Όνειρα Γλυκά» (του Πάνου Κολιά). Οι μαθητές καλούνται να ακολουθήσουν αυτό το ταξίδι και με χρώματα και πινέλα να το αποτυπώσουν με τη φαντασία τους στο χαρτί. Ακολουθούν τα τραγούδια που περιέχονται στο μουσικό cd.

1. «Μια καληνύχτα γλυκιά» (Brahms),
2. «Στης βαρκούλας τα πανιά» (Σλοβακία),
3. «Νάνι του» (Τσεχία),
4. «Νυσταγμένα παπουτσάκια» (Heino Gaze),
5. «Φαναράκια της νύχτας» (Ολλανδία),
6. «Τα ζωάκια του δάσους» (Γαλλία),
7. «Τα αρνάκια του ουρανού» (Γερμανία),
8. «Κοιμήσου αγγελούδι μου» (Τσεχία),
9. «Τα πουλιά του παραδείσου» (Ρωσία),
10. «Η σιωπή» (Αυστρία/instrumental),
11. «Ο γλάρος» (Βρετανία),
12. «Η κούνια» (Γερμανία),
13. «Καληνύχτα αστέρι μου» (Mozart),
14. «Φεγγάρι, οδηγέ μου» (Schulz),
15. «Το παπάκι κοιμάται» (Φινλανδία),
16. «Νάνι το παιδάκι μου» (Ουκρανία),
17. «Ξέρεις πόσα αστεράκια» (Γερμανία),
18. «Ας πάψει η βροχή» (Ισπανία),
19. «Και όνειρα γλυκά» (Πάνος Κολιάς/instrumental)

2

1. Με αφορμή τα τραγούδια «Αρχοντογιός παντρεύεται» και «Ο Γιάννος και η Μαριγώ» επινοήθηκαν δύο παραμύθια. Ωραία ιδέα για θεατρική παράσταση στο τέλος της χρονιάς. Για την παράσταση, οι μαθητές θα χωριστούν σε τέσσερις ομάδες:

ΟΜΑΔΑ Α: Οι αφηγητές: είναι τα παιδιά που θα αναλάβουν την αφήγηση του παραμυθιού που φτιάξατε στην τάξη.

ΟΜΑΔΑ Β: Οι ηθοποιοί: είναι παιδιά, που θα υποδυθούν κάποιους από τους χαρακτήρες που υπάρχουν μέσα στο παραμύθι.

ΟΜΑΔΑ Γ: Οι μουσικοί: είναι τα παιδιά που θα αναλάβουν να επενδύσουν την παράσταση με μουσική, κυρίως την ώρα της αφήγησης, ή και όποια άλλη στιγμή κρίνουν απαραίτητο.

ΟΜΑΔΑ Δ: Οι σκηνογράφοι-ενδυματολόγοι: είναι τα παιδιά που θα αναλάβουν τα σκηνικά και τα κοστούμια της παράστασης.

Η παράσταση μπορεί να κλείσει με τις τέσσερις ομάδες μαζί να τραγουδούν μαζί το τραγούδι.

2. Η οικογένεια με το πέρασμα των χρόνων αλλάζει μορφή. Μητριαρχικές και πατριαρχικές οικογένειες. Διευρυμένες, πυρηνικές και μονογονεϊκές οικογένειες. Οι μαθητές σε ομάδες περιγράφουν κάθε μορφή οικογένειας. Βρίσκουν στοιχεία για την εποχή στην οποία επικρατεί ο κάθε τύπος, την περιοχή που εμφανίζεται και τους λόγους για τους οποίους αλλάζει μορφή η οικογένεια. Οι μαθητές καλούνται να παρουσιάσουν στην τάξη τη δική τους οικογένεια. Παρουσιάζουν στους συμμαθητές τους τις φωτογραφίες των μελών της οικογένειάς τους, μιλούν και γράφουν για τους γονείς τους, τα αδέρφια τους και τον εαυτό τους. Επίσης, σημειώνουν μέλη της οικογένειας που ζουν στην άλλη χώρα. Ζητήστε από τους μαθητές να κατασκευάσουν το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειάς τους και να το παρουσιάσουν στην τάξη, μαθαίνοντας τους βαθμούς συγγένειας.

3

1. Επιλέγοντας τραγούδια από αυτά που καταγράφηκαν στην έρευνα και άλλες πληροφορίες σχετικές με έθιμα και παραδόσεις των δύο περιοχών που σχετίζονται με αυτήν, οργανώστε για το καλοκαίρι μια εκδήλωση με θέμα: «Ο κύκλος της ζωής: γέννηση, γάμος, θάνατος μέσα από ελληνικά και αλβανικά τραγούδια». Η εκδήλωση μπορεί να προγραμματιστεί την ημέρα που είναι αφιερωμένη στη μουσική: στις 21 Ιουνίου, «Ευρωπαϊκή Ημέρα Μουσικής».

Τα ζώα και η φύση

Σκοπός του σεναρίου είναι οι μαθητές, με μέσο την παραδοσιακή μουσική και κυρίως τα δημοτικά τραγούδια των δύο χωρών που αναφέρονται στο περιβάλλον (κλωρίδα, πανίδα και στο πολύτιμο αγαθό που λέγεται νερό), να προσεγγίσουν το βασικό σκοπό της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που είναι η ανάγκη για ευαισθητοποίηση της νέας γενιάς απέναντι στα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Στόχοι του σεναρίου για τους μαθητές είναι:

- να έρθουν σε επαφή με την παραδοσιακή μουσική και μέσα από αυτήν με τον παραδοσιακό πολιτισμό των δύο λαών.
- να μπορούν να κάνουν την αντιστοίχιση του ήχου με την ηχογόνο πηγή.
- να έρθουν σε επαφή με τα όργανα της ορχήστρας και ιδιαίτερα με τα παραδοσιακά όργανα των δύο περιοχών.
- να τραγουδούν ατομικά και ομαδικά.
- να προσεγγίσουν το θέμα μέσα από τη μυθολογία, τη λογοτεχνία, τη μουσική, το θέατρο και τη ζωγραφική.
- να βρουν από πηγές τις ονομασίες, τα είδη των φυτών και των ζώων που εντοπίσανε ότι υπάρχουν στις δύο περιοχές, τις συνήθειες και τους τρόπους διαβίωσής τους και να τα κατηγοριοποιήσουν σε ομάδες.
- να περιγράψουν το περιβάλλον στο οποίο ζει το κάθε ζώο στις δύο χώρες.
- να πληροφορηθούν από ποιους κινδύνους απειλούνται τα ζώα, ποιες ενέργειες διαταράσσουν τις περιβαλλοντικές ισορροπίες (κυνήγι, εμπορική εκμετάλλευση

ζωικών ειδών, κακή χρήση των φυσικών πόρων) κι αν είναι κοινά στα οικοσυστήματα των δύο χωρών.

- να διερωτηθούν για τα «δικαιώματα» των ζώων και να τα υπερασπιστούν.
- να ορίσουν την τροφική αλυσίδα και να διαπιστώσουν ότι μια αλλαγή ή καταστροφή της σε μια χώρα έχει επίπτωση και στη γειτονική.
- να γνωρίσουν τον απέραντο πλούτο από ιδέες συναισθήματα, γνώσεις που κρύβουν τα δημοτικά τραγούδια των δύο περιοχών.
- να μάθουν να εκτελούν απλά μελωδικά σχήματα και να συνοδεύουν με όργανα της τάξης τη χορωδία τους.
- να διακρίνουν κάποια από τα είδη της μουσικής, όπως την κλασική από την παραδοσιακή.
- να ακούνε και να αναγνωρίζουν μουσικά όργανα και να μπορούν να τα διαχωρίζουν στις κατηγορίες τους ανάλογα με τον τρόπο που παράγουν τον ήχο.
- να γνωρίσουν σπουδαίους συνθέτες και ζωγράφους μέσα από τα έργα τους.
- η ανακάλυψη, η περιγραφή και η παρουσίαση από τους μαθητές των σημαντικών στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής από τις δύο πλευρές των συνόρων και κυρίως της πανίδας και της χλωρίδας.

Τραγούδια αφόρμησης

Τα παιδιά προσεγγίζουν τις βασικές έννοιες του ήχου και της μουσικής μέσα από παραδοσιακά τραγούδια της Ηπείρου και της Αλβανίας.

E.1.2. «Νεραντζούλα φουντωμένη»
E.1.9. «Εσείς πουλιά πετούμενα»
E.4.2. «Αμπέλι μου πλατύφυλλο»
E.4.5. «Όντας κινάει ο σταυραετός»
E.7.9. «Λαφίνα»
E.10.1. «Κίνησα το δρόμο δρόμο»
E.10.2. «Λουλουδάκι απ' το λιβάδι»
E.10.11. «Τ' απδονάκι»

A.3.15. «Με δέχεσαι στο μπαχτσέ σου»
A.12.22 «Νεραντζιά μου τι σου είπα»
A.5.17. «Λουλούδι μωρ' λουλούδι»
A.6.9. «Πέρδικα πάνω στα βράχια»
A.8.3. «Ελαφίνα ψηλή-λυγερή»
A.8.4. «Με δέχεσαι στο μπαχτσέ σου»
A.8.14. «Όταν περνούσες στο ριζοβούνι»
A.8.15. «Γιατί μεγάλωσες από τώρα»

E.10.13.	«Λαφίνα»	A.9.4.	«Γέμισε η αυλή με φτερά από παγόνη»
E.12.2.	«Μια λεμονίτσα φουντωτή»	A.11.4.	«Εψές με την αστροφεγγιά»
E.12.11.	«Κοντούλα λεμονιά»	A.11.19.	«Μανουσάκια»
E.13.6.	«Πού ήσουν, πέρδικα γραμμένη»	A.11.20.	«Ένα νερό κυρά Βαγγελιώ»
E.13.7.	«Ο λαγός»	A.12.22.	«Νεραντζιά μου σου το είπα»
E.13.10.	«Έβγα, μάνα, δεξ τον ήλιο»	A.14.8.	«Γεμάτη βερικοκιά»
E.14.1.	«Εγώ τον ήλιο θάμπωσα»	A.14.11.	«Κατεβαίνει η πέρδικα από το βουνό»
E.14.7.	«Πέντε πλάτονα»	A.15.6.	«Με δέχεσαι στον μπαχτσέ σου, μωρέ κπουρέ»
E.14.10.	«Μήλο μου κόκκινο»	A.15.8-9.	«Έπιασα μια πέρδικα»
		A.15.13.	«Τραγουδούν έξι απδόνια»

1

1. Γίνεται αναφορά στα ζώα και στην κίνησή τους.

Παιχνίδι: Οι μαθητές κάνουν μια κίνηση που να παραπέμπει σε κάποιο ζώο. Για παράδειγμα για τον ελέφαντα περπατούν χτυπώντας δυνατά τα πόδια τους στο πάτωμα, για την πεταλούδα τρέχουν με τα χέρια ψηλά, για τη γάτα μπουσουλούν αθόρυβα και άλλα. Αφού συμφωνήσουν όλοι μαζί για τις κινήσεις που θα κάνουν, ξεκινάει το παιχνίδι. **Οδηγίες:** Σκορπιστείτε μέσα στην αίθουσα και περπατήστε κανονικά, ήρεμα και ελεύθερα. Μόλις ακούσετε το όργανο το οποίο αντιστοιχεί στο ζώο που συμφωνήσατε, πρέπει να κάνετε την αντίστοιχη κίνηση. Όποιος μπερδευτεί, βγαίνει από το παιχνίδι. Κάθε φορά που ο ήχος σταματάει, συνεχίζετε να περπατάτε, όπως και στην αρχή. Κερδίζει αυτός που μένει τελευταίος.

2. E.13.8. «Ο λαγός», A.6.9. «Πέρδικα πάνω στα βράχια».

Οι μύθοι του Αισώπου έχουν μεγαλώσει παιδιά σε όλο τον κόσμο. Διαβάζουμε το μύθο «Ο λαγός και η χελώνα». Οι μαθητές φέρνουν στην τάξη ή διηγούνται παραμύθια που γνωρίζουν κι έχουν για πρωταγωνιστές ζώα.

3. E.10.11. «Τ' αηδονάκι», E.10.13. «Λαφίνα», A.15.13. «Τραγουδούν έξι αηδόνια». Παρακολουθήστε ντοκυμαντέρ για τα ζώα.

4. E.10.11. «Τ' αηδονάκι», E.10.13. «Λαφίνα», E.12.3. «Έβγα, πεθερά, στη σκάλα, E.13.7. «Πού ήσουν, πέρδικα γραμμένη», E.13.8. «Ο λαγός».

Προχωρήστε σε κατασκευή ενός πίνακα με κατηγορίες ζώων (θηλαστικά, πτηνά, ερπετά, ψάρια) που υπάρχουν στην περιοχή της Ηπείρου και της Νότιας Αλβανίας. Οι μαθητές κόβουν και κολλούν φωτογραφίες με τα ζώα και τις τοποθετούν στην αντίστοιχη ομάδα.

5. E.10.13. «Λαφίνα», A.15.13. «Τραγουδούν έξι αηδόνια», E.13.8. «Ο λαγός».

Οι μαθητές κατασκευάζουν με γύψο και πηλό ζώα των βουνών της Ηπείρου και της Αλβανίας. Όταν στεγνώσουν, τα ζωγραφίζουν με δαχτυλομπογιές και τα τοποθετούν πάνω στη μακέτα με το φυσικό περιβάλλον των δύο περιοχών.

6. Θεατρικό παιχνίδι: Ένα ζώο του τσίρκου κάνει μήνυση στον ιδιοκτήτη του τσίρκου για τις συνθήκες διαβίωσής του. Οι μαθητές αναλαμβάνουν ρόλους, όπως ζώο, δικαστής, κατήγορος, κατηγορούμενος, ένορκοι κ.ά.

7. Το παιχνίδι θα αποτελέσει την αφορμή για συζήτηση και μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά θα καταλάβουν ότι ο κυνηγός δεν μπορεί να κυνηγάει ανεξέλεγκτα, γιατί έτσι κινδυνεύει και ο ίδιος να χαθεί, αν μείνει μόνος του χωρίς τροφή.

8. Συγκεντρώστε όλα τα όργανα που έχετε στην τάξη σας. Επιλέξτε ένα παραμύθι με πρωταγωνιστές τα ζώα. Για καθένα από τα ζώα που πρωταγωνιστούν στο παραμύθι, οι μαθητές επιλέγουν και ένα από τα όργανα που διαθέτουν. Παρουσιάζουν το παραμύθι, συνδυάζοντας μουσική και αφήγηση, όπως στο μουσικό παραμύθι «Ο Πέτρος και ο λύκος».

9. E.10.11. «Τ' αηδονάκι», E.10.13. «Λαφίνα», E.13.7. «Πού ήσουν, πέρδικα γραμμένη», E.13.8. «Ο λαγός», A.6.9. «Πέρδικα πάνω στα βράχια», A.8.3. «Ελαφίνα ψηλή-λυγερή».

Κατασκευή βιβλίου με τα ζώα των δύο περιοχών. Κάθε παιδί θα αναλάβει να σχεδιάσει μια σελίδα που αναφέρεται σε ένα ζώο. Στη σελίδα θα υπάρχει ζωγραφιά ή φωτογραφία του ζώου, πληροφορίες για τις συνήθειες, τις συμπεριφορές του και τους κινδύνους που διατρέχει.

10. Προτείνουμε βιβλία που αγαπάνε τη φύση!

→ Σειρά «Ζώα που κινδυνεύουν»: Καρέτα, Καφέ Αρκούδα, Πάντα, Λύκος: τα ζώα σύμβολα της άγριας φύσης που απειλούνται με εξαφάνιση και οι προσπάθειες που γίνονται για τη διάσωσή τους. Σε συνεργασία με τις περιβαλλοντικές οργανώσεις «Αρκτούρος», «Αρχέλων», «WWF Ελλάς», εκδ. Ερευνητής.

→ «Με το ποδήλατο του ανέμου» της Κατερίνας Αναγνώστου: ιστορίες με δροσοσταλίδες, ηλιάνθους, τυφλοπόντικες, μέλισσες, που διηγούνται τις περιπέτειές τους με οδηγό το ποδήλατο του ανέμου, εκδ. «Μίνωας».

→ «Ζώα της Ελλάδας στο κόκκινο» της Ελένης Φατσέα: ένα χρήσιμο βιβλίο, γραμμένο με αγάπη για τα ζώα, τα πουλιά, τα ψάρια και ό,τι άλλο από το ζωικό βασίλειο κινδυνεύει να χαθεί, λόγω κακής διαχείρισης του περιβάλλοντος από τον άνθρωπο, εκδ. «Διάπλαση».

2

1. Οι μαθητές καλούνται να συγκεντρώσουν μύθους για τα ζώα και τα φυτά της περιοχής τους. Οι μύθοι γράφονται σε καρτέλες. Κάθε καρτέλα θα περιέχει μία φωτογραφία ή ζωγραφιά του λουλουδιού και τον αντίστοιχο μύθο. Μπορείτε να στείλετε αντίγραφο των καρτελών με τους μύθους σε ένα σχολείο της άλλης χώρας και εκείνοι να σας στείλουν αντίστοιχους μύθους. Έτσι, θα πλουτίσει η «μυθοσυλλογή» σας και οι μαθητές θα δουν αν υπάρχουν κοινοί ή παρόμοιοι μύθοι και θα μάθουν καινούριους.

2. Φωτο-κουίζ με φυτά των δύο περιοχών.

Οδηγίες: Κόψτε από χαρτόνι καρτέλες 10x10 εκατοστά περίπου. Σε κάθε καρτέλα

ζωγραφίστε ή κολλήστε τη φωτογραφία ενός ζώου ή φυτού που ζει και στις δύο μεριές των συνόρων. Κάτω από τη φωτογραφία γράψτε τρεις πιθανές απαντήσεις. Μοιράστε τις κάρτες και βρείτε τη σωστή απάντηση από τις τρεις. Νικητής και φυσιοδίφης της παρέας είναι εκείνος που συγκέντρωσε τις περισσότερες κάρτες με τις σωστές απαντήσεις.

3. Παρακολουθούμε την ταινία «Το παιδί και η αλεπού», του βιολόγου και σκηνοθέτη Λικ Ζακέ. Πιστός στην αγάπη του για τη φύση, ο σκηνοθέτης θα μας ταξιδέψει στο μαγικό κόσμο της φύσης και θα μας δείξει πώς παρατηρούν το περιβάλλον οι δύο πρωταγωνιστές της ταινίας, το κορίτσι και η αλεπού. Όταν η ματιά του κοριτσιού και της αλεπούς συναντηθούν, θα μπορέσουμε να δούμε δύο διαφορετικές όψεις του ίδιου κόσμου!

4. Τα παιδιά προσκαλούν στην τάξη τους συμμαθητές και γονείς σε εκδήλωση γευσιγνωσίας αφεψημάτων και πληροφόρησης για τα βότανα της περιοχής τους. Κάθε ομάδα ετοιμάζει ένα ρόφημα και στον πάγκο της ομάδας μπορούν οι προσκεκλημένοι να ενημερωθούν για τις ευεργετικές ιδιότητες του αντίστοιχου βοτάνου και να το δοκιμάσουν.

5. Για την εκδήλωση οι μαθητές θα ετοιμάσουν την αφίσα και τις προσκλήσεις.

3

1. Οι μαθητές συμμετέχουν στην τελική εκδήλωση με τραγούδια, χορό και θεατρική παράσταση. Το θεατρικό έργο μπορούν να το γράψουν οι ίδιοι οι μαθητές. Ως αρχική ιδέα μπορούν να δραματοποιήσουν κλασικά παραμύθια, δίνοντάς τους έναν «οικολογικότερο» χαρακτήρα. Έτσι, «Η κοκκινοσκουφίτσα» πάει στο δάσος και σώζει τον λύκο που απειλείται με εξαφάνιση από τον κακό κυνηγό, «Τα επτά μικρά κατσικάκια» βλέπουν το δάσος να παίρνει φωτιά από μια απροσεξία τους, ενώ η μαμά τους απουσιάζει. Με τη βοήθεια του λύκου, εθελοντή πυροσβέστη, ενημερώνουν την πυροσβεστική και αποτρέπουν το μοιραίο. Και επειδή η φαντασία σας, παιδιά, δε σταματά εκεί, γράψτε και εικονογραφήστε αν θέλετε τα δικά σας «οικολογικά κλασικά παραμύθια». Μπορείτε να τα στείλετε στο σχολείο της άλλης χώρας με το οποίο συνεργάζεστε κι έτσι να διαβάσετε και τα δικά τους παραμύθια, εμπνευσμένα από τη δική τους παράδοση!

2. Αναλυτική παρουσίαση ελληνικών εθνικών δρυμών.

(http://www.traveldailynews.gr/makeof.asp?central_id=1169&permanent_id=52)

- Εθνικός Δρυμός Ολύμπου
Ο πυρήνας του εθνικού δρυμού καταλαμβάνει έκταση 44.500 στρεμμάτων. Διαθέτει σπανιότατα αγριολούλουδα.
- Εθνικός δρυμός Παρνασσού
Ο πυρήνας του εθνικού δρυμού Παρνασσού καταλαμβάνει 36.000 στρέμματα. Ο πλούτος της ορνιθοπανίδας είναι τεράστιος: γύπες, γυπαετοί, γεράκια, χρυσαετοί, σταυραετοί, πετρίτσες, χρυσογέρακες, δρυοκολάπτες, πετροπέρδικες.
- Εθνικός δρυμός Πάρνηθας
Ο πυρήνας του καταλαμβάνει 38.400 στρέμματα. Στην Πάρνηθα έχουν καταμετρηθεί 1.000 περίπου ποικιλίες φυτών, λ.χ. ο κόκκινος κρίνος και η λευκή παιώνια. Μερικές από αυτές είναι ενδημικές της Αττικής.
- Εθνικός δρυμός Αίνου
Ο μικρότερος σε έκταση εθνικός δρυμός της Ελλάδας (22.400 στρ.). Η χλωρίδα του Αίνου είναι εξαιρετικά πλούσια σε ενδημικά και σπάνια είδη φυτών.
- Εθνικός δρυμός Σαμαριάς
Ο πυρήνας του εθνικού δρυμού Σαμαριάς έχει συνολική έκταση 51.000 στρέμματα. Στους γκρεμούς ζουν τα κρητικά αγριοκάτσικα, τα γνωστά κρι-κρι.
- Εθνικός δρυμός Οίτης
Ο πυρήνας του εθνικού δρυμού έχει συνολική έκταση 14.000 στρεμμάτων. Με καταπράσινα λιβάδια, αλπικές λίμνες και σπάνια αγριολούλουδα.
- Εθνικός δρυμός Πίνδου
Ο πυρήνας (33.600 στρέμματα) περιλαμβάνει το (Βάλια Κάλντα) μεγαλύτερο τμήμα της κοιλάδας Βάλια Κάλντα. Χαρακτηριστικό της βλάστησης του δρυμού είναι τα απέραντα δάση με μαυρόπευκα, οξιές και ρόμπολα. Φυτρώνουν, επίσης, λίγα κοκκινόπευκα, δρύες, σφενδάμια και σορβιές, ενώ η παραποτάμια βλάστηση

αποτελείται από πλατάνια, ιτιές, σκλήθρα κλπ. Εδώ κατοικοεδρεύουν οι αρκούδες της Πίνδου.

→ Εθνικός δρυμός Βίκου – Αώου

Ο πυρήνας, έκτασης 34.120 στρεμμάτων, περιλαμβάνει το φαράγγι του Βίκου, και το τοπίο εδώ είναι τόσο άγριο και υποβλητικό που σου κόβει την ανάσα... Ιδιαίτερα πλούσια είναι η βλάστηση του δρυμού. Καταμετριοούνται 50 περίπου είδη δασικών δέντρων (μαυρόπευκα, μακεδονικά έλατα, κρانيές, φλαμουριές, δρύες, σφενδάμια, οξιές, ρόμπολα κ.ά.). Στις παραποτάμιες περιοχές φυτρώνουν πλατάνια, ιτιές, σκλήθρα, ενώ στις περιοχές με μεγάλο υψόμετρο νανώδη φυτά, που αντέχουν στα χιόνια. Η χλωρίδα αποτελείται από πλήθος σπάνιων και ενδημικών φυτών, όπως πικροκαστανιά. Στον εθνικό δρυμό του Βίκου ζουν λιγοστές αρκούδες, λύγκες, αγριογούρουνα, λύκοι, ζαρκάδια, αγριόγιδα και αγριόγατοι. Στους ποταμούς ζουν 7 διαφορετικά είδη ψαριών (πέστροφες, τσιρόνια, μπριάνες κ.ά.), το θηλαστικό βίδα, 19 είδη αμφίβιων και ερπετών, προνύμφες και έντομα του νερού. Στην ορνιθοπανίδα της περιοχής ανήκουν 110 περίπου είδη πουλιών, όπως σταυραετοί, χρυσογέρακες, χρυσαετοί, πετρίτσες, φιδαιετοί, νεροκότσουφες, μαυροτσικλιτάρες, παπαδίτσες κλπ.

→ Εθνικός δρυμός Σουνίου

Ο πυρήνας είναι μόνο 5.250 στρέμματα. Γεμάτος με αρχαία μεταλλεία, αγναντεύει το Αιγαίο.

→ Εθνικός δρυμός Πρεσπών

Ο εθνικός δρυμός Πρεσπών βρίσκεται στο βορειοδυτικό άκρο της Ελλάδας και ανήκει στο νομό Φλώρινας. Αποτελεί φυσικό σύνορο μεταξύ Ελλάδας, πρώην Γιουγκοσλαβίας και Αλβανίας. Ο πυρήνας έχει έκταση 49.120 στρέμματα. Αποτελεί έναν από τους 11 ελληνικούς υδροβιότοπους διεθνούς σημασίας σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση που υπογράφηκε στην πόλη Ραμσάρ του Ιράν το 1971. Στις δύο πανέμορφες λίμνες συναντώνται πελεκάνοι και άλλα σπάνια πουλιά.

Αναλυτική παρουσίαση αλβανικών εθνικών πάρκων.

- Εθνικό πάρκο Νταϊτι
Βρίσκεται ανατολικά της πρωτεύουσας και έχει έκταση 3.300 εκτάρια. Εκεί βρίσκονται οξιές 200 ετών που αποτελούν φυσικά μνημεία.
- Εθνικό πάρκο Θέθι
Έχει έκταση 2630 εκτάρια και βρίσκεται κοντά στην πόλη της Σκόδρας. Διασχίζεται από τον ποταμό Θέθι και υπάρχει ο καταρράκτης του Γκρούνασι. Εδώ συναντάται η βελανιδιά.
- Εθνικό πάρκο Λιούρα
Η έκτασή του είναι 1280 εκτάρια. Οι 14 λίμνες της Λιούρας που βρίσκονται στο πάρκο το χειμώνα παγώνουν στις επιφάνειές τους. Εδώ συναντά κανείς τα αιωνόβια κωνοφόρα δέντρα.
- Εθνικό πάρκο Λογγαρά
Ξεχωρίζει το «πέυκο σημαία», το οποίο αποτελεί σπάνιο μνημείο της φύσης.
- Εθνικό πάρκο Μπουτρίντι
Βρίσκεται νότια της πόλης Άγιοι Σαράντα. Η έκτασή του είναι 2500 εκτάρια.
- Εθνικό πάρκο Πρέσπας
Έχει έκταση 27750 εκτάρια και βρίσκεται στη διασταύρωση των συνόρων Ελλάδας Αλβανίας και Π.Γ.Δ.Μ. Οι λίμνες των Πρεσπών έχουν συμπεριληφθεί στο βαλκανικό πάρκο με κοινή συμφωνία των τριών χωρών.

3. Ε.4.5. «Όντας κινάει ο σταυραετός», Α.15.8-9. «Έπιασα μια πέρδικα».

Οι μαθητές παροτρύνονται να επισκεφτούν την παραπάνω ιστοσελίδα του Ελληνικού Κέντρου Περιθάλψης Αγρίων Ζώων (ΕΚΠΑΖ), να ενημερωθούν και να προβούν σε μια συμβολική πράξη υιοθεσίας.

4. Οι μαθητές μπορούν να επισκεφτούν το κέντρο ενημέρωσης για την καφέ αρκούδα στον Αετό Φλώρινας και στη συνέχεια το καταφύγιό της στο Νυμφαίο, για να τη γνωρίσουν από κοντά. Αν δεν είναι εύκολο, είναι δυνατό να επισκεφτείτε το διαδικτυακό τόπο της οργάνωσης.

5. Οικολογικό παιχνίδι

Κάθε παιδί αναλαμβάνει ένα ρόλο στο παιχνίδι. Θα είναι ένα ζώο ή ένα φυτό και θα μάθει λίγα λόγια για το ζώο ή το φυτό που θα παίζει στο παιχνίδι και τους κινδύνους που το απειλούν. Τα παιδιά βρίσκονται σε κύκλο. Ο πρώτος παίκτης κρατά στο χέρι του ένα κουβάρι με κλωστή, λέει το κείμενο που έχει μάθει και κρατώντας την άκρη της κλωστής πετάει το κουβάρι σε κάποιον άλλο παίκτη, εξηγώντας το λόγο για τον οποίο το επιλέγει (π.χ. «είμαι η αλεπού, το πιο έξυπνο θηλαστικό, με συναντάς στους μύθους του Αισώπου και υπάρχουν πολλές παροιμίες για μένα. Τη φωλιά μου τη φτιάχνω μέσα σε βράχους και γεννώ μια φορά το χρόνο 3 με 5 μικρά. Ένας από τους αγαπημένους μου μεζέδες είναι ο λαγός και του πετάω το κουβάρι»). Τότε κι εκείνος παρουσιάζει το ρόλο του στη φύση, τυλίγει την κλωστή στο χέρι του και πετάει το κουβάρι σε άλλον παίκτη. Αυτό συνεχίζεται, ώσπου όλοι οι μαθητές να πάρουν το κουβάρι και να μιλήσουν. Έτσι είναι δεμένα και εξαρτημένα και όλα τα ζώα και τα φυτά της φύσης. Η αλυσίδα σπάει, όταν ο τελευταίος παίκτης λέει για ποια αιτία πρέπει να φύγει από το δάσος ή γιατί έχει εξαφανιστεί από τη φύση (κυνήγι, φωτιά) και αφήνει την κλωστή και φεύγει. Το ίδιο κάνουν και οι άλλοι παίκτες κι έτσι σπάει η αλυσίδα της φύσης. Συζητήστε στην τάξη για τους λόγους που έσπασε η αλυσίδα (οικολογική ισορροπία).

Το νερό μας μιλάει

Στο σενάριο, με αφορμή τον ποταμό Αώο που διαρρέει την Ελλάδα και την Αλβανία, επιδιώκουμε να προσεγγίσουν τα παιδιά τα κοινά πολιτιστικά στοιχεία που ενώνουν τις δύο γειτονικές χώρες και να προσεγγίσουν το βασικό σκοπό της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, που είναι η ανάγκη για ευαισθητοποίηση της νέας γενιάς απέναντι στα περιβαλλοντικά ζητήματα.

Στόχοι του σεναρίου για τους μαθητές είναι:

- να έρθουν σε επαφή με την παραδοσιακή μουσική και μέσα από αυτή με τον παραδοσιακό πολιτισμό των δύο λαών.
- η ανακάλυψη, η περιγραφή και η παρουσίαση από τους μαθητές των σημαντικών στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος στις δύο πλευρές των συνόρων, κυρίως της πανίδας και της χλωρίδας.
- να προσεγγίσουν το θέμα μέσα από τη μυθολογία, τη λογοτεχνία, τη μουσική, το θέατρο και τη ζωγραφική.
- να γνωρίσουν τον απέραντο πλούτο από ιδέες, συναισθήματα και γνώσεις που κρύβουν τα δημοτικά τραγούδια των δύο περιοχών.
- να κατανοήσουν τον κύκλο του νερού.
- να συνειδητοποιήσουν την αξία του νερού για τη διατήρηση της ζωής στον πλανήτη μας.
- να γνωρίσουν το ρόλο του νερού στην ανάπτυξη των πολιτισμών.
- να αναζητήσουν λύσεις για τη σωστή χρήση και κατανάλωση του νερού.

Τραγούδια αφόρμησης

- A.5.11. «Πηγες για νερό ή όχι»
- A.11.7-8. «Άντε, Μάρω, στο πηγάδι»
- A.11.9. «Η βρυσούλα της Γκουσιάρας»
- A.11.20. «Ένα νερό κυρα-Βαγγελιώ»
- E.13.6. «Θε μου, βρέξε μια βροχή»

1

1. Ας γίνουμε οργανοποιοί...

Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να αναπαράγουμε τον ήχο του νερού. Ένας από αυτούς είναι η κατασκευή ενός μουσικού οργάνου, το οποίο ονομάζεται «rain stick», ή αλλιώς, «το νερό της βροχής».

2

3

Αρχικά χρειάζονται κυλινδρικοί σωλήνες. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένας χάρτινος σωλήνας από αλουμινόχαρτο ή χαρτί κουζίνας ή ακόμα και από χαρτί υγείας. Επίσης, ένας χάρτινος σωλήνας που χρησιμοποιούν στα βιβλιοπωλεία για να βάζουν μέσα τα χαρτόνια ή τις αφίσες, ή οτιδήποτε άλλο μπορείτε να φανταστείτε. Κλείστε το σωλήνα σας από τη μια πλευρά με ένα χαρτόνι και χαρτοταινία. Στη συνέχεια γεμίστε κατά το ένα τρίτο το σωλήνα σας με ένα από τα παρακάτω υλικά: ρύζι, φακές, φασόλια σε διάφορα μεγέθη, σιτάρι ή άλλα δημητριακά ή ό,τι άλλο παρόμοιο μπορείτε να φανταστείτε. Να θυμάστε ότι όσο μεγαλύτερη είναι η διάμετρος και το μήκος του σωλήνα, τόσο μεγαλύτερο πρέπει να είναι και το υλικό με το οποίο θα το γεμίσετε.

Στη συνέχεια, κλείστε και την άλλη άκρη του σωλήνα σας. Αναποδογυρίστε το σωλήνα πολύ αργά, έτσι ώστε το υλικό της γέμισης να πηγαίνει από τη μία άκρη στην άλλη. Ο ήχος που παράγεται μοιάζει τόσο με το νερό της βροχής, όσο και με τον ήχο που κάνει το κύμα της θάλασσας στην ακρογιαλιά.

Διακοσμήστε το σωλήνα σας ζωγραφίζοντάς τον, στολίζοντάς τον με κορδέλες ή κλωστές, ή με ό,τι άλλο θέλετε. Μπορείτε να κατασκευάσετε πολλά και διαφορετικά είδη ανάλογα με το μήκος, τη διάμετρο του σωλήνα και τα διαφορετικά υλικά της γέμισης.

2. Αξιοποιώντας το νερό για άλλα μουσικά όργανα

Προμηθευόμαστε από το φαρμακείο 8 γυάλινους κλειστούς από το ένα μέρος σωλήνες διαμέτρου περίπου 10 χιλιοστών. Τους γεμίζουμε με χρωματιστό νερό με τη στάθμη του καθενός να είναι ως εξής:

A=33εκ., B=30εκ., Γ=27εκ., Δ=25εκ., E=23εκ., Στ=20εκ., Ζ=17εκ.

Χτυπάμε τους σωλήνες με ένα μεταλλικό αντικείμενο (π.χ. το μπαστούνι από το τριγωνάκι με το οποίο λέμε τα κάλαντα την Πρωτοχρονιά) και παρατηρούμε τους ήχους. Με παρόμοιο τρόπο μπορείτε να γεμίσετε μικρά γυάλινα μπουκάλια με νερό σε διαφορετική στάθμη το καθένα. Φυσήξτε στη συνέχεια απαλά στο στόμιο του μπουκαλιού και παρατηρήστε τους ήχους που παράγονται.

3. Αξιοποιώντας τα όργανα που κατασκευάστηκαν στην τάξη, οι μαθητές μπορούν να αυτοσχεδιάσουν με τους ήχους και να φτιάξουν τη δική τους μουσική. Συνήθως η μουσική που παράγεται με αυτόν τον τρόπο αποτελεί την τέλεια μουσική υπόκρουση για απαγγελία ποιήματος ή για αφήγηση κάποιας ιστορίας. Τέλος, επιλέγουν έναν από τους μύθους που διάβασαν και τον αφηγούνται στην τάξη με τη συνοδεία των μουσικών τους οργάνων.

4. Ζητάμε από τους μαθητές να βρουν πληροφορίες για πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν δίπλα σε ποτάμια και να προσθέσουν στον πίνακα και άλλες αντιστοιχίες.

<u>ποταμός</u>	<u>πολιτισμός</u>
<u>Νείλος</u>	<u>Αίγυπτος</u>
<u>Τίγρης - Ευφράτης</u>	<u>Λαοί της Μεσοποταμίας</u>

Τίθονται ερωτήσεις-εργασίες, όπως:

- Γιατί πιστεύετε ότι αναπτύχθηκαν αυτοί οι πολιτισμοί κοντά σε ποτάμια;
- Σε τι μπορεί να βοηθήσει το νερό στην ανάπτυξη ενός πολιτισμού;

→ Χωριστείτε σε ομάδες. Η κάθε ομάδα να αναλάβει να παρουσιάσει στην τάξη έναν από τους πολιτισμούς.

5. Ο Αώος συχνά στο παρελθόν αποτελούσε εμπόδιο στις μετακινήσεις των ανθρώπων. Πως το ξεπέρασαν οι άνθρωποι; Οργανώστε φωτογραφική εξόρμηση σε παραδοσιακά γεφύρια. Ταυτόχρονα οι μαθητές προσπαθούν να συγκεντρώσουν πληροφορίες γι' αυτά και να συμπληρώσουν το φύλλο καταγραφής στοιχείων:

ποταμός:

τοποθεσία:

όνομα γεφυριού:

ύψος γεφυριού:

πλάτος γεφυριού:

αριθμός τόξων:

υλικά κατασκευής:

πληροφορίες για την κατασκευή:

ιστορίες και μύθοι του γεφυριού:

άλλες πληροφορίες:

6. 22 Μαρτίου: «Παγκόσμια Ημέρα Νερού».

Δημιουργήστε μία έκθεση για το νερό, που θα δείχνει πώς οι καλλιτέχνες εμπνεύστηκαν από αυτό. Μπορεί να περιλαμβάνει φωτογραφίες, αντίγραφα από πίνακες ζωγραφικής, κάρτες, λογοτεχνικά κείμενα και βέβαια προσωπικά έργα των μαθητών σας.

Τα παραδοσιακά επαγγέλματα

Βασικός σκοπός του σεναρίου είναι να ανακαλύψουν οι μαθητές την κοινή πολιτισμική εξέλιξη των κατοίκων των γειτονικών περιοχών στην Ελλάδα και την Αλβανία, σε σχέση με τις μορφές, τον τρόπο και τα μέσα εργασίας.

Στόχοι του σεναρίου για τους μαθητές είναι:

- να διαχωρίζουν την ορχηστρική από τη φωνητική μουσική και τη χορωδία από τη μονωδία μέσα από δραστηριότητες ενεργητικής ακρόασης δημοτικών τραγουδιών ελληνικών και αλβανικών.
- να ταυτίζουν τον ήχο με την παραγόμενη πηγή.
- να ταυτίζουν εικόνες με ήχους του εργασιακού αγροτικού και αστικού περιβάλλοντος.
- να γνωρίσουν χώρους πολιτισμικής αναφοράς και στις δύο χώρες (μουσεία λαογραφικά, παραδοσιακά εργαστήρια).
- να διαπιστώσουν τη σύνδεση της τέχνης με την καθημερινότητα των ανθρώπων στις δύο περιοχές.
- ακρόαση παραμυθιών, ιστοριών, παροιμιών και ρητών που υπάρχουν στην παράδοση των δύο λαών.
- να γνωρίσουν το ιστορικό, πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον των παραδοσιακών οικισμών της περιοχής τους και να ανακαλύψουν τα κοινά στοιχεία και τις διαφορές που τυχόν υπάρχουν με την απέναντι πλευρά.
- ο εμπλουτισμός των γνώσεων των μαθητών για την κοινή πολιτιστική κληρονομιά μέσα από την αυτενέργεια και τα προσωπικά τους βιώματα.
- η κατανόηση, ο σεβασμός και η εκτίμηση της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε χώρας.
- γνωριμία με τις διάφορες παραδοσιακές στολές των δύο λαών.
- η ενδυνάμωση των δεσμών συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ των συμμαθητών του σχολείου, καθώς επίσης και των μαθητών των δύο χωρών.

- ακρόαση και εκμάθηση παραδοσιακών ελληνικών και αλβανικών τραγουδιών.
- εκμάθηση παραδοσιακών ελληνικών και αλβανικών χορών.
- φιλοξενία επαγγελματιών, παππούδων και γιαγιάδων, για να παρουσιάσουν παραδοσιακά επαγγέλματα που είναι κοινά και στις δύο περιοχές.
- να γνωρίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ήχου, χροιά, ένταση, διάρκεια, ρυθμός και μελωδία.
- να έρθουν σε επαφή με μουσικές φόρμες, όπως το κοντσέρτο.
- να τραγουδούν και να χορεύουν παραδοσιακά τραγούδια των δύο περιοχών.
- γνωριμία με τα μοτίβα των παραδοσιακών κεντημάτων και υφαντών των δύο περιοχών.
- φιλοξενία στο σχολείο παραδοσιακών τραγουδιστών και οργανοπαιχτών, όπως και μελετητών της παραδοσιακής μουσικής, για να αναδειχτούν τα κοινά στοιχεία.
- γνωριμία με τα κοινά παραδοσιακά μουσικά όργανα, συλλογή πληροφοριών για την προέλευσή τους, τον τρόπο κατασκευής τους και, γενικότερα, για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.
- γνωριμία με το έργο ζωγράφων (παραδοσιακή ζωγραφική, αλλά και μοντέρνα).
- να κατασκευάζουν αυτοσχέδια μουσικά όργανα, αξιοποιώντας τις γνώσεις τους από το μάθημα της φυσικής.
- η άσκηση των μαθητών στον ομαδικό τρόπο εργασίας, συγκέντρωσης και επεξεργασίας στοιχείων σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα.
- να γνωρίσουν το λιτό τρόπο ζωής του προβιομηχανικού ανθρώπου και στις δύο περιοχές.
- να γνωρίσουν κείμενα της λαϊκής και παιδικής λογοτεχνίας των δύο χωρών.
- να γνωρίσουν τα παιδιά τα υλικά δόμησης, πως εργάζονταν οι χτίστες και να κάνουν τη σύγκριση παλιάς και νέας αρχιτεκτονικής των δύο περιοχών.

Τραγούδια αφόρμησης

- E.1.8. «Αναθεμά σε παχνιστή»
E.4.2. «Αμπέλι μου πλατύφυλλο»
E.4.3. «Στο Σιργιώτικο τον κάμπο»
E.9.1. «Εγώ ήμουν τ' αρχοντόπουλο»
E. 9.4. «Να 'χα έναν ταχυδρόμο»
E.10.16. «Της Άρτας το γεφύρι»
- A.1.4. «Κλαίει η Μπουτσίνα κλαίει ο Κατσόρι»
A.1.6. «Η κεντημένη γκλίτσα σου»
A.1.16. «Όλη μέρα έμεινα με τα γίδια»
A.1.21. «Σαν βγαίνουν οι γριές στ' αλώνια»
A.3.3. «Την είδηση φέρνει ο αγγελιοφόρος»
A.5.6. «Ξύπνησα χαράματα και πήγα στη βρύση»
A.5.11. «Πήγες για νερό ή όχι;»
A.6.6. «Πήγα στο μύλο»
A.7.13. «Στο Λεσκοβίκι φυσάει ο άνεμος»
A.8.9. «Ένας βοσκός πάνω στο βουνό»
A.11.2. «Μια ωραία βοσκοπούλα πέρασε βουνό»
A.11.11. «Πάνω μες στ' αμπέλι»
A.11.20. «Ένα νερό, κυρά-Βαγγελιώ»
A.11.22. «Καραγκούνα»
A.12.2. «Αμάν μυλωνά, μωρέ μυλωνά»
A.12.13. «Πέρα από τη θάλασσα»
A.14.10. «Βοσκοπούλα, μωρ' βοσκοπούλα»
A.15.20. «Γεφύρι μαύρο γεφύρι»

1

1. Το τραγούδι γίνεται η αφορμή για να μιλήσουμε για εκείνες τις μορφές παραδοσιακής τέχνης που άνθισαν στις δύο περιοχές. Προτείνεται η επίσκεψη σε ένα εργαστήριο (αργυροχρυσοχοΐας, ξυλογλυπτικής, κ.ά.).

2. Κατσαλίδας, Γρ., Μια κόρη, μια Λεσετσινή, «Δημοτικά τραγούδια από τη ΒόρειοΉπειρο», σ. 525.
Κατσαλίδας, Γρ., Καραγκούνα πάει στη βρύση, «Δημοτικά τραγούδια από τη ΒόρειοΉπειρο», σ. 528.
Α11.22. «Καραγκούνα»

Να επισκεφτείτε ένα λαογραφικό μουσείο και να δείτε τις παραδοσιακές στολές. Οι μαθητές συγκρίνουν και κάνουν τα σχόλιά τους για τις στολές. Στη συνέχεια, φέρνουν φωτογραφίες και πληροφορίες για τις στολές της άλλης περιοχής και κάνουν τις παρατηρήσεις τους.

3. Με τα έργα των παιδιών πραγματοποιείται διαμόρφωση γωνιάς με αντικείμενα πηλοπλαστικής. Τα θέματα αντλούνται από τα αντικείμενα καθημερινής χρήσης των δύο περιοχών.

4. Οι μαθητές παροτρύνονται να μάθουν να τραγουδούν και να χορεύουν τραγούδια που αναφέρονται στα επαγγέλματα. Θα τα παρουσιάσουν στην εκδήλωση μαζί με τις άλλες τάξεις. Μπορούν, επίσης, να παρουσιάσουν με δρώμενα τα τραγούδια: Του Ροζαφάτ το κάστρο και Ε.10.16. «Της Άρτας το γεφύρι».

2

1. Κατσαλίδας, Γρ., Μια κόρη, μια Λεσετσινή, «Δημοτικά τραγούδια από τη ΒόρειοΉπειρο», σ. 525.
Κατσαλίδας, Γρ., Καραγκούνα πάει στη βρύση, «Δημοτικά τραγούδια από τη ΒόρειοΉπειρο», σ. 528.
Α11.22. «Καραγκούνα»

Να επισκεφτείτε ένα λαογραφικό μουσείο και να δείτε τις παραδοσιακές στολές. Οι μαθητές συγκρίνουν και κάνουν τα σχόλιά τους για τις στολές. Στη συνέχεια, φέρνουν φωτογραφίες και πληροφορίες για τις στολές της άλλης περιοχής και κάνουν τις παρατηρήσεις τους.

2. Με τα έργα των παιδιών πραγματοποιείται διαμόρφωση γωνιάς με αντικείμενα ηθοπλαστικής. Τα θέματα αντλούνται από τα αντικείμενα καθημερινής χρήσης των δύο περιοχών.

3. E.10.16. «Της Άρτας το γεφύρι». Οι μαθητές χωρίζονται σε πέντε ομάδες και η κάθε ομάδα αναλαμβάνει να καταγράψει με φωτογραφική μηχανή μια κατηγορία πέτρινων παραδοσιακών κτισμάτων. Οι φωτογραφίες θα αποτελέσουν το υλικό για μία έκθεση φωτογραφίας των μαθητών. Σε συνεργασία με κάποιο σχολείο της άλλης χώρας ανταλλάσσουν το φωτογραφικό υλικό και εμπλουτίζουν την έκθεσή τους.

4. Είναι καλή ιδέα να δημιουργήσετε το δικό σας λαογραφικό μουσείο στο χώρο του σχολείου σας με εκθέματα από τα επαγγέλματα του παρελθόντος. Μπορείτε να εκθέσετε εργαλεία που χρησιμοποιούσαν οι τεχνίτες, οι γεωργοί και οι κτηνοτρόφοι στο παρελθόν, όπως παλιές φωτογραφίες, έργα των τεχνιτών (ξυλόγλυπτα, ασημικά, πήλινα, κεντήματα, υφαντά κ.ά.) και ό,τι άλλο υπάρχει στα ντουλάπια των σπιτιών σας. Μην ξεχάσετε:

- να καταγράψετε τα εκθέματα, καθώς επίσης και ποιος τα πρόσφερε στη συλλογή.
- να καλέσετε μαθητές άλλων σχολείων να επισκεφτούν το μουσείο.
- να καλέσετε γονείς και φίλους των μαθητών να δουν τη συλλογή.
- να ενημερώνετε τους επισκέπτες για τα εκθέματα.
- να υπάρχει ένα βιβλίο εντυπώσεων, όπου οι επισκέπτες θα καταγράφουν τις εντυπώσεις τους.
- να υπάρχει μουσική στον εκθεσιακό χώρο. τα τραγούδια που θα ακούγονται να αναφέρονται σε επαγγέλματα.
- να επιστρέψετε στο τέλος τα εκθέματα σε εκείνους που σας τα δάνεισαν μαζί με μία ευχαριστήρια κάρτα, που θα φιλοτεχνήσετε οι ίδιοι.

5. Για την εκδήλωση στο τέλος του προγράμματος κάθε επίπεδο παρουσιάζει το υλικό που έχει συγκεντρώσει για ένα επάγγελμα, τραγουδώντας και χορεύοντας ένα τραγούδι σχετικό με αυτό. Ελληνικά και αλβανικά για τραγούδι και χορό: E.4.2. «Αμπέλι μου πλατύφυλλο», «Εγώ ήμουν τ' αρχοντόπουλο», «Να 'χα έναν ταχυδρόμο», A.11.20. «Ένα νερό κυρα- Βαγγελιώ», A.8.9. «Ένας βοσκός πάνω στο βουνό».

3

1. Το τραγούδι γίνεται η αφορμή για να μιλήσετε για τις μορφές παραδοσιακής τέχνης που άνθισαν στις δύο περιοχές. Προτείνεται η επίσκεψη σε ένα εργαστήριο (αργυρο-χρυσοχοΐας, ξυλογλυπτικής, κ.ά.) με σκοπό να καταγραφούν στοιχεία για το επάγγελμα όπως εργαλεία, τεχνική, ανθρώπινο δυναμικό. Πριν την επίσκεψη θα σχεδιάσετε με τους μαθητές ένα ερωτηματολόγιο, στο οποίο οι ερωτήσεις θα είναι της μορφής:

- πόσα χρόνια κάνετε αυτή τη δουλειά;
- ποιος σας δίδαξε το επάγγελμά σας;
- είναι κουραστική και επίπονη δουλειά;

2. Οι μαθητές χωρίζονται σε τρεις ομάδες. Η καθεμία θα αναλάβει να φτιάξει ένα μουσικό όργανο σύμφωνα με τις οδηγίες που της δίνονται:

ΟΜΑΔΑ Α: Κόβουμε 8 σωλήνες από αλουμίνιο ή άλλο υλικό διαμέτρου 10 χιλιοστών. Το μήκος των σωλήνων να είναι περίπου ως εξής:
A=33εκ. B=30εκ. Γ=27εκ. Δ=25εκ. E=23εκ. Στ=20εκ. Ζ=17εκ.
Τους σωλήνες τους στερεώνουμε σε μια σανίδα, στην οποία έχουμε βάλει δύο υποστηρίγματα από λάστιχο ή αφρολέξ. Χτυπάμε τους σωλήνες με ξύλινο αντικείμενο και παρατηρούμε τους ήχους.

ΟΜΑΔΑ Β: Σε μια σανίδα στερεώνουμε 8 σύρματα καλά τεντωμένα. Το μήκος κάθε σύρματος είναι περίπου ως εξής:
A=33εκ. B=30εκ. Γ=27εκ. Δ=25εκ. E=23εκ. Στ=20εκ. Ζ=17εκ.
Με το χέρι μας τραβάμε τις χορδές και παρατηρούμε τους ήχους.

ΟΜΑΔΑ Γ: Προμηθευόμαστε από το φαρμακείο 8 γυάλινους κλειστούς από το ένα μέρος σωλήνες διαμέτρου περίπου 10 χιλιοστών. Τους γεμίζουμε με χρωματιστό νερό, με τη στάθμη του καθενός να είναι ως εξής:
A=33εκ. B=30εκ. Γ=27εκ. Δ=25εκ. E=23εκ. Στ=20εκ. Ζ=17εκ.
Οι μαθητές χτυπούν τους σωλήνες με ένα μεταλλικό αντικείμενο (π.χ. το μπαστούνι από το τριγωνάκι που λέμε τα κάλαντα τα Χριστούγεννα) και παρατηρούν τους ήχους.

3. Κατσαλίδας, Γρ., *Μια κόρη, μια Λεσετσινή*, «Δημοτικά τραγούδια από τη Βόρειο Ήπειρο», σ. 525.

Κατσαλίδας, Γρ., *Καραγκούνα πάει στη βρύση*, «Δημοτικά τραγούδια από τη Βόρειο Ήπειρο», σ. 528.

A.11.22. «Καραγκούνα»

Να επισκεφτείτε ένα λαογραφικό μουσείο και να δείτε τις παραδοσιακές στολές. Οι μαθητές συγκρίνουν και σχολιάζουν τις στολές. Στη συνέχεια, φέρνουν φωτογραφίες και πληροφορίες για τις στολές της άλλης περιοχής και κάνουν τις παρατηρήσεις τους.

4. Η υφαντική αναπτύχθηκε στις δύο περιοχές και έχει να παρουσιάσει πολλά έργα τέχνης. Σίγουρα σε ντουλάπια ή μπαούλα του σπιτιού ή φιλικών σπιτιών υπάρχουν χειροποίητα υφαντά χαλιά. Με μια φωτογραφική μηχανή οι μαθητές τα φωτογραφίζουν. Σημειώνουν τον ιδιοκτήτη του χαλιού, τον κατασκευαστή και τη χρονολογία στην οποία κατασκευάστηκε. Τις φωτογραφίες τις παρουσιάζουν σε εκδήλωση. Έτσι, θα βοηθήσουν να μην χαθούν αυτά τα αριστουργήματα. Μπορεί, επίσης, να ζητήσουν πληροφορίες από γιαγιάδες, που γνωρίζουν να υφαίνουν, να τους μιλήσουν για την υφαντική και να τραγουδήσουν τραγούδια του αργαλειού.

5. Εκτός από τα παραδοσιακά τραγούδια που αναφέρονται στα παραδοσιακά επαγγέλματα, υπάρχουν και σύγχρονα τραγούδια που αναφέρονται σε σύγχρονα επαγγέλματα. Οι μαθητές ψάχνουν να βρουν κάποια τέτοια τραγούδια και τα φέρνουν να τα ακούσουν στην τάξη. Ενδεικτικά αναφέρεται το μουσικό cd με τίτλο «Τα επαγγέλματα στο ρεμπέτικο τραγούδι ηχογραφήσεις 1932-1949» το οποίο περιλαμβάνει τα παρακάτω τραγούδια:

Τύπος:	Μουσικό CD
Κατηγορία:	ΠΑΛΙΑ ΛΑΙΚΑ & ΡΕΜΠΕΤΙΚΑ
Ερμηνευτής:	ΔΙΑΦΟΡΟΙ
Εταιρεία:	MUSIC BOX
Κυκλοφορία:	27/09/2005
Αριθμός Δίσκων:	1

A/A	ΤΙΤΛΟΣ
1	Ο ΕΡΓΑΤΗΣ - Κώστας Ρούκουνας
2	Ο ΘΕΡΜΑΣΤΗΣ - Γιώργος Μπάτης
3	ΤΟ ΕΙΣΠΡΑΚΤΟΡΑΚΙ - Ρίτα Αμπατζή
4	ΜΑΡΚΟΣ ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΤΗΣ - Μάρκος Βαμβακάρης και Σοφία Καρίβαλη
5	ΤΟ ΜΑΝΑΒΑΚΙ - Δ. Γκόγκος και Γερ. Σάγιας
6	ΜΟΔΙΣΤΡΟΥΛΑ - Οδ. Μοσχονάς και Σωτ.Μπέλλου
7	ΝΕΟ ΜΑΝΑΒΑΚΙ - Ρόζα Εσκενάζυ
8	ΕΙΜΑΙ ΤΕΧΝΙΤΗΣ ΞΑΚΟΥΣΤΟΣ - Γιώργος Κάβουρας
9	ΟΙ ΣΦΟΥΓΓΑΡΑΔΕΣ - Γιώργος Μπάτης
10	ΤΑ ΣΩΦΕΡΑΚΙΑ - Στρ. Παγιουμτζής
11	Ο ΠΑΣΑΤΕΜΠΑΣ - Ιωάννα Γεωργακοπούλου
12	Ο ΨΑΡΑΣ - Στρ. Παγιουμτζής
13	ΤΟ ΓΚΑΡΣΟΝ - Ρόζα Εσκενάζυ
14	ΟΙ ΦΩΝΟΓΡΑΦΙΤΖΗΔΕΣ - Γιώργος Μπάτης
15	ΤΟ ΝΑΥΤΑΚΙ - Στρ. Παγιουμτζής και Στ. Περπινιάδης
16	Ο ΧΑΣΑΠΗΣ - Μάρκος Βαμβακάρης
17	ΤΟ ΜΠΑΡΜΠΕΡΑΚΙ - Γιώργος Μπάτης
18	ΧΑΣΑΠΑΚΙ - Κώστας Νούρος
19	Ο ΘΕΡΜΑΣΤΗΣ - Δημήτρης Ρουμελιώτης
20	ΤΟ ΤΣΑΓΓΑΡΑΚΙ - Ρίτα Αμπατζή

6. Η επίσκεψη στο μουσείο κρίνεται απαραίτητη, για να μπορέσουν οι μαθητές να ασχοληθούν με τις δραστηριότητες της ενότητας. Εάν η επίσκεψη δεν είναι δυνατή, οι μαθητές θα αναζητήσουν πληροφορίες στο διαδίκτυο και σε βιβλιοθήκες.

7. Οι μαθητές χωρισμένοι σε τρεις ομάδες αναλαμβάνουν να αναζητήσουν πληροφορίες για τις εξής θεματικές ενότητες:

Τόπος / Πολιτισμός / Ταυτότητες: από τις όχθες του Αώου στο διαδίκτυο
Παίζοντας με τη μουσική και τις λέξεις

- Α΄ Μάστορες: καταγωγή, ταξίδια, διάφορα παραδοσιακά επαγγέλματα, συντεχνιακή οργάνωση, εργαλεία, διάλεκτος, παραδόσεις, έθιμα, τραγούδια.
- Β΄ Δομικά υλικά: κουρασάνι, νταμάρι, πέτρα, μάρμαρο, σχιστόλιθος, κεραμίδι, σίδηρο, χαλκός, ξύλο και επεξεργασία του (υλοτομία, νεροπρίονο κ.λπ.).
- Γ΄ Κριτήρια επιλογής: τοπογραφία κατάλληλη για δόμηση, απόσταση από θέσης οικισμού, χώρους εργασίας, σύνδεση μεταξύ οικισμών, οπτική επικοινωνία, ύπαρξη θέας και συγκεκριμένου προσανατολισμού, ύπαρξη νερού και βόσκησης.

8. Οι μαθητές μπορούν να ετοιμάσουν ένα βιβλίο για τα επαγγέλματα που χάνονται με το πέρασμα του χρόνου. Το βιβλίο μπορεί να περιλαμβάνει:
πληροφορίες για τα επαγγέλματα,
φωτογραφικό υλικό από επαγγελματίες,
παραδόσεις και μύθους που υπάρχουν γύρω από αυτά,
φράσεις, παρομοιώσεις κ.ά. που χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα.

9. Για την εκδήλωση στο τέλος του προγράμματος κάθε επίπεδο παρουσιάζει το υλικό που έχει συγκεντρώσει για ένα επάγγελμα και τραγουδάει, χορεύει ένα τραγούδι σχετικό με αυτό. Ελληνικά και αλβανικά για τραγούδι και χορό:

- Ε.4.2. «Αμπέλι μου πλατύφυλλο»
- «Εγώ ήμουν τ'αρχοντόπουλο»
- «Να 'χα έναν ταχυδρόμο»
- Α.11.20. «Ένα νερό, κυρά-Βαγγελιώ»
- Α.8.9. «Ένας βοσκός πάνω στο βουνό».

Η ΞΕΝΙΤΙΑ

Βασικός σκοπός του σεναρίου είναι να προσεγγίσουν οι μαθητές την έννοια των όρων «ξενιτιά» και «μετανάστευση» μέσα από τα κοινά στοιχεία που διατρέχουν τη μουσική παράδοση των δύο χωρών.

Στόχοι του σεναρίου για τους μαθητές είναι:

- να έρθουν σε επαφή με τη μουσική παράδοση των δύο λαών.
- να διακρίνουν τα κοινά στοιχεία που υπάρχουν στα τραγούδια των δύο λαών τόσο ως προς το περιεχόμενο τους όσο και ως προς τη μουσική τους έκφραση.
- να ακούνε προσεκτικά διάφορα είδη μουσικής και να αναγνωρίζουν τα βασικά τους στοιχεία.
- να γνωρίσουν τον απέραντο πλούτο από συναισθήματα και ιδέες που κρύβουν τα δημοτικά τραγούδια των δύο περιοχών.
- να μάθουν τις αιτίες μετανάστευσης των ζώων και των πουλιών που ζουν στις δύο περιοχές.
- να γνωρίσουν τα αίτια μετανάστευσης των κατοίκων και από τις δύο πλευρές των συνόρων.
- να ανακαλύψουν ότι τη ξενιτιά την έχουν βιώσει και οι δύο λαοί, γεγονός που αποτυπώνεται στη μουσική τους παράδοση.
- να πληροφορηθούν τα συναισθήματα που δημιουργούνται τόσο σ' αυτούς που φεύγουν όσο και σ' εκείνους που μένουν πίσω, καθώς και στον τρόπο που αντιμετωπίζουν τις δυσκολίες που δημιουργεί αυτή η κατάσταση.
- να αποκτήσουν φίλους ανεξάρτητα από την καταγωγή τους αλλά και να αποδεχτούν τη διαφορετικότητα, ως στοιχείο εμπλουτισμού και έμπνευσης για περαιτέρω δημιουργία.

- | να προσεγγίσουν τον όρο μετανάστευση και ξενιτιά και να συνειδητοποιήσουν ότι είμαστε όλοι εν δυνάμει μετανάστες.
- | να αντιληφθούν ότι η πρόσμιξη των πολιτιστικών στοιχείων των λαών μέσα από τα μεταναστευτικά κύματα, είναι στοιχείο εξέλιξης και δημιουργίας και όχι κίνδυνος για την παράδοση μιας χώρας.
- | να γνωρίσουν ενδεικτικά κάποια μουσικά όργανα και να μπορούν να τα κατατάσσουν στις οικογένειες που ανήκουν (αερόφωνα, χορδόφωνα, ιδιόφωνα κ.λπ).

Τραγούδια αφόρμησης

- E.1.8. «Αναθεμά σε, παχνιστή»
 - E.7.5. «Έκανα Πάσχα μόνος μου στα έρημα τα ξένα»
 - E.9.4. «Να 'χα έναν ταχυδρόμο»
 - E.9.8. «Γιάννη μου, το μαντίλι σου»
 - E.9.14. «Μάνα μου, τα λουλούδια μου»
 - E.9.15. «Φεύγεις φεύγεις, λεβέντη μου»
 - E.12.7. «Αλεξάνδρα»
 - E.13.5. «Τώρα είναι Μάης κι άνοιξη»
 - E.14.13. «Το πώς να πω έχετε γεια»
-
- A.1.7. «Τα τρία αδέρφια Φρασέρι»
 - A.4.5. «Έφυγε ο γιος στην ξενιτιά»
 - A.4.6. «Πού ξεκίνησες να φτάσεις»
 - A.5.17. «Λουλούδι, μωρ' λουλούδι»
 - A.8.5.6. «Πού ξεκίνησες να πας»

1

1. Οι μαθητές τραγουδούν τραγούδια της ξενιτιάς. Δεδομένου ότι οι δραστηριότητες αφορούν και στις δύο περιοχές, οι μαθητές από την Ελλάδα μπορούν να μάθουν το «Γιάννη μου, το μαντίλι σου» και οι μαθητές από Αλβανία το «Λουλούδι, μωρ' λουλούδι». Σε περίπτωση πολυπολιτισμικής τάξης με αλβανόφωνους και Έλληνες μαθητές θα μπορούσαν να βοηθήσουν οι μεν τους δε, για να μάθουν όλοι να τραγουδούν ομαδικά και τα δύο τραγούδια.

2. E.12.7. «Αλεξάνδρα», E.7.5. «Έκανα Πάσχα μόνος μου στα έρημα τα ξένα», E.9.15. «Φεύγεις φεύγεις, λεβέντη μου», E.13.5. «Τώρα είναι Μάης κι άνοιξη», E.14.13. «Το πώς να πω έχετε γεια».

Οι μαθητές καλούνται να ανακαλύψουν τα πρόσωπα που εμφανίζονται στα τραγούδια, ποιοι φεύγουν, ποιοι μένουν, καθώς και τα συναισθήματα που νιώθουν. Επιπλέον, μπορούν να εμβαθύνουν πιο πολύ σε κάποιο τραγούδι θέτοντας περισσότερα ερωτήματα.

Π.χ. Στο τραγούδι E.13.5. «Τώρα είναι Μάης κι άνοιξη» μπορούν να τεθούν τα παρακάτω ερωτήματα με δεδομένο ότι βρίσκεστε ανάμεσα στα πρόσωπα του ποιήματος:

- Σε ποια εποχή του χρόνου είμαστε;
- Τι βλέπετε να αλλάζει στη φύση γύρω σας;
- Τι ήχους ακούτε;
- Τι μυρωδιές σάς πλημμυρίζουν;
- Ποιος φεύγει;
- Ποιος μένει πίσω;
- Για ποιο λόγο κάνει το ταξίδι;
- Με τι θα ταξιδέψει;
- Πώς νιώθει αυτός που φεύγει και πώς αυτός που μένει;
- Τι ευχές θα δίνετε στον ξενιτεμένο και τι θα λέγατε στο πρόσωπο που μένει πίσω;

3. Και τα τρία επίπεδα συμμετέχουν στην τελική εκδήλωση παρουσίασης του σεναρίου με τραγούδια της ξενιτιάς, χορούς, απαγγελίες, έκθεση ζωγραφικής και ανάρτηση εργασιών των μαθητών.

2

1. Για την πρώτη δραστηριότητα από το βιβλίο δραστηριοτήτων του μαθητή προτείνονται οι εξής περιοχές: Ήπειρος, Θράκη, νησιά του Αιγαίου Κυκλάδες-Δωδεκάνησα, Κρήτη, Δρόπολη, Σκόδρα, Τεπελένι, δεδομένου ότι η μουσική παράδοση στις περιοχές αυτές είναι ιδιαίτερα ξεχωριστή.

2. Οι μαθητές τραγουδούν τραγούδια της ξενιτιάς. Δεδομένου ότι οι δραστηριότητες αφορούν και στις δύο περιοχές, οι μαθητές από την Ελλάδα μπορούν να μάθουν το «Γιάννη μου, το μαντίλι σου» και οι μαθητές από Αλβανία το «Λουλούδι, μωρ' λουλούδι». Σε περίπτωση πολυπολιτισμικής τάξης με αλβανόφωνους και Έλληνες μαθητές θα μπορούσαν να βοηθήσουν οι μεν τους δε, για να μάθουν όλοι να τραγουδούν ομαδικά και τα δύο τραγούδια.

3. E.12.7. «Αλεξάνδρα», E.7.5. «Έκανα Πάσχα μόνος μου στα έρημα τα ξένα», E.9.15. «Φεύγεις φεύγεις, λεβέντη μου», E.14.13. «Το πώς να πω έχετε γεια», A.8.5.6. «Πού ξεκίνησες να πας». Οι μαθητές καλούνται να ανακαλύψουν τα πρόσωπα που παρουσιάζονται στα τραγούδια, ποιοι φεύγουν, ποιοι μένουν, καθώς και τα συναισθήματα που νιώθουν. Επιπλέον, μπορούν να εμβαθύνουν περισσότερο σε κάποιο τραγούδι, θέτοντας περισσότερα ερωτήματα.

Π.χ. στο τραγούδι A.8.5.6. «Πού ξεκίνησες να πας» μπορούν να τεθούν τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιοι συνομιλούν στο τραγούδι;
- Ποιος είναι ο τόπος τους;
- Ποιος φεύγει και ποιος μένει πίσω;
- Ποιο μέρος είναι ο τόπος προορισμού;
- Τι εμπόδια συναντούν στη μετακίνηση;
- Τι επιθυμεί το κάθε πρόσωπο;

4. **Διασυνοριακές Γεύσεις.** Ζητήστε από τους μαθητές να συγκεντρώσουν συνταγές φαγητών και γλυκών, από τις ιδιαίτερες πατρίδες τους στις δυο πλευρές των συνόρων, ρωτώντας τους μεγαλύτερους. Μπορούν να τις καταγράψουν, να τις τυπώσουν και

αφού φιλοτεχνήσουν το εξώφυλλο, να δημιουργήσουν το δικό τους βιβλίο συνταγών.

5. Για το έτος 2008 που είναι αφιερωμένο στο διαπολιτισμικό διάλογο, μπορείτε να οργανώσετε το δικό σας κύκλο εκδηλώσεων που θα περιλαμβάνει:

- Έκθεση φωτογραφίας με αρχειακό και σύγχρονο υλικό με θέμα τη μετανάστευση των δύο λαών.
- Έκθεση αφίσας που θα σχεδιάσουν οι μαθητές για την εκδήλωση.
- Συναυλία με μουσική και τραγούδια από τις δύο χώρες με θέμα την ξενιτιά.
- Παρουσίαση των εργασιών, ζωγραφιών και όλου του υλικού που συγκεντρώθηκε κατά τη διάρκεια του έτους.
- Παρουσίαση συνταγών με θέμα: «Διασυννοριακές γεύσεις».
- Κατά την εκδήλωση μπορεί να υπάρχει «μπουφές» με γεύσεις από τις συνταγές που συγκεντρώθηκαν.

3

1. Για την πρώτη δραστηριότητα μπορείτε να καθοδηγήσετε τους μαθητές ανάλογα με τη διδαχθείσα ύλη. Επίσης, προτείνεται να αξιοποιηθούν ως χώρες η Αγγλία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Αλβανία.

2. Παιχνίδι.

Χωρίστε τους μαθητές σε πέντε ομάδες. Η καθεμία να αναλάβει μια οικογένεια μουσικών οργάνων και να την παρουσιάσει στην τάξη. Παροτρύνετε να αναζητήσουν φωτογραφίες και να κάνουν ένα κολάζ, καθώς επίσης και μουσικά κομμάτια, στα οποία να ακούγονται όργανα από την οικογένεια που παρουσιάζουν. Μπορούν ακόμα να αξιοποιήσουν μουσικά όργανα που πιθανόν υπάρχουν στο σχολείο ή στα σπίτια τους. Αν κάποιος από αυτούς ξέρει να παίζει κάποιο μουσικό όργανο, είναι ευκαιρία να δώσει μια μικρή συναυλία στην τάξη.

3. Να βρείτε cd με παραδείγματα από είδη μουσικής, στα οποία το κλαρίνο είναι το βασικό όργανο. Η ιδέα είναι να τεθούν στο χάρτη, έτσι ώστε κάνοντας κλικ ο μαθητής στην περιοχή να ακούει και το αντίστοιχο μουσικό κομμάτι. Για την ελληνική παραδοσιακή μουσική θα αξιοποιηθεί τμήμα από το υλικό.

4. Οι μαθητές χωρίζονται σε τρεις ομάδες. Ζητήστε τους να κάνουν μια παρόμοια εργασία με τίτλο: «Το βιολί ταξιδεύει...». Η κάθε ομάδα θα αναλάβει να παρουσιάσει την ιστορία του βιολιού και τη διαδρομή του σε καθένα από τα τρία είδη της μουσικής που συνάντησαν: στην παραδοσιακή, την κλασική και την τζαζ.

5. E.12.7. «Αλεξάνδρα», E.7.5. «Έκανα Πάσχα μόνος μου στα έρημα τα ξένα», E.9.15. «Φεύγεις φεύγεις, λεβέντη μου», E.14.13. «Το πώς να πω έχετε γεια», A.8.5.6. «Πού ξεκίνησες να πας».

Οι μαθητές καλούνται να ανακαλύψουν τα πρόσωπα που παρουσιάζονται στα τραγούδια, ποιοι φεύγουν, ποιοι μένουν, καθώς και τα συναισθήματα που νιώθουν. Επιπλέον, μπορούν να εμβαθύνουν περισσότερο σε κάποιο τραγούδι, θέτοντας περισσότερα ερωτήματα.

Π.χ. στο τραγούδι A.8.5.6. «Πού ξεκίνησες να πας» μπορούν να τεθούν τα παρακάτω ερωτήματα:

- Ποιοι συνομιλούν στο τραγούδι;
- Ποιος είναι ο τόπος τους;
- Ποιος φεύγει και ποιος μένει πίσω;
- Ποιο μέρος είναι ο τόπος προορισμού;
- Τι εμπόδια συναντούν στη μετακίνηση;
- Τι επιθυμεί το κάθε πρόσωπο;

6. Αναθέτουμε στους μαθητές να ψάξουν στα βιβλία της βιβλιοθήκης και να αναζητήσουν κείμενα που κάνουν αναφορές σε ξενιτεμένους. Τα κείμενα αυτά θα διαβαστούν από τις ομάδες και θα παρουσιάσουν στην τάξη τη θέση του συγγραφέα, τις απόψεις του και τα μηνύματα που θέλει να μεταδώσει. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα παρακάτω βιβλία:

- Ακρίβος, Κώστας, (1995), «Η αλλοδαπή», Αθήνα, Νέα Σύνορα, Λιβάνη.
- Αλεξάνδρου, Δάφνη, (1994), «Γεννήθηκα στην Αλεξάνδρεια», στο Αντίο Αλεξάνδρεια, Αθήνα, Αλεξάνδρεια.
- Βενέζης, Ηλίας, (1969), « Αιολική Γη», Αθήνα, Εστία.
- Dumbadze, Nodar, (1992), «Ο «Hellados»: ένα Ελληνάκι του Καυκάσου», Αθήνα, Πολιτιστική Εταιρεία Πανόραμα.
- Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, Λότη, (1989), «Λάθος, κύριε Νόιγκερ!», Αθήνα, Πατάκης.
- Χρηστοβασίλης, Χρήστος, (1996), «Διηγήματα της ξενιτιάς», Θεσσαλονίκη, Ζήτρος.

7. Α.4.6 «Πού ξεκίνησες να φτάσεις». Οι άνθρωποι που άλλαξαν τόπο διαμονής πήραν μαζί τους μία βαλίτσα γεμάτη όνειρα. Οι αποσκευές τους δεν είχαν μόνο ρούχα και ό,τι άλλο έκριναν απαραίτητο. Κουβάλησαν μαζί τους και άλλα στοιχεία του πολιτισμού τους. Να ενθαρρύνετε τους μαθητές να ανακαλύψουν τυχόν επιδράσεις που δέχτηκε η περιοχή τους (διατροφικές συνήθειες, τραγούδια και άλλα στοιχεία πολιτισμού).

8. Διασυννοριακές Γεύσεις.

Ζητήστε από τους μαθητές να συγκεντρώσουν συνταγές φαγητών και γλυκών, από τις ιδιαίτερες πατρίδες τους στις δυο πλευρές των συνόρων, ρωτώντας τους μεγαλύτερους. Μπορούν να τις καταγράψουν, να τις τυπώσουν και αφού φιλοτεχνήσουν το εξώφυλλο, να δημιουργήσουν το δικό τους βιβλίο συνταγών.

9. 2008: Ευρωπαϊκό έτος διαπολιτισμικού διαλόγου (www.dialogue2008.eu)

(Πηγή: <http://filosofia.gr/blogs/index.php?op=ViewArticle&articleId=855&blogId=20>)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει κατασκευάσει σε συνεργασία με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών ένα διαδικτυακό τόπο (www.dialogue2008.eu), ο οποίος έχει σκοπό να προωθήσει τη δημιουργία ενός κοινού ευρωπαϊκού χώρου για τον διαπολιτισμικό διάλογο, να καλύπτει θέματα, όπως τα μέσα ενημέρωσης, οι τέχνες και η κληρονομιά, ο εργασιακός χώρος, ο διάλογος μεταξύ των θρησκειών, η εκπαίδευση και η νεολαία, η μετανάστευση και η ενσωμάτωση. Μπορείτε να επισκεφτείτε με την τάξη τον διαδικτυακό αυτό τόπο και να εκφράσουν οι μαθητές τις δικές τους σκέψεις και τους προβληματισμούς.

10. Στα πλαίσια των μαθημάτων και της επαφής των παιδιών με την τέχνη του κινηματογράφου μπορούν να προβληθούν ταινίες ή αποσπάσματα ταινιών με θέμα τη μετανάστευση. Δεκάδες είναι οι ταινίες με θέμα τη μετανάστευση και χιλιάδες τα τραγούδια και οι μουσικές του κόσμου με το ίδιο θέμα. Όλα με μοναδικό σκοπό να εκφράσουν τα συναισθήματα, τον πόνο και τις σκέψεις των μεταναστών.

Το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης έκανε ένα αφιέρωμα, το οποίο σημείωσε μεγάλη επιτυχία, με θέμα: «Η μετανάστευση στον ελληνικό κινηματογράφο: 1956-2006».

Το αφιέρωμα ταξιδεύει στο εξωτερικό με στόχο να παρουσιαστεί σε πανεπιστημιακά ιδρύματα και πολιτιστικούς φορείς και να προσεγγίσει το εκεί κοινό που ενδιαφέρεται για τον ελληνικό κινηματογράφο, την ελληνική κοινωνία, ιστορία και τον πολιτισμό. Επιπλέον, το κοινό που ασχολείται με το κρίσιμο ζήτημα της μετανάστευσης και των αναπαραστάσεών της. Ήδη το αφιέρωμα έχει επισκεφτεί την Οξφόρδη, το Σικάγο, το Νιου Χέιβεν (Πανεπιστήμιο Γέιλ) και το Τορόντο, ενώ προγραμματίζεται να φιλοξενηθεί μέσα στο 2008 στο Σίδνεϊ της Αυστραλίας, όσο και σε μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις. Οι ταινίες που προβάλλονται είναι:

- «Δολάρια και όνειρα» του Ίωνα Νταϊφά
- «Γράμματα από την Αμερική» του Λάκη Παπαστάθη
- «Η φωτογραφία» του Νίκου Παπατάκη
- «Όμηρος» του Κωνσταντίνου Γιάνναρη
- «Απ' το χιόνι» του Σωτήρη Γκορίτσα
- «Μιρουπάφσιμ» των Γιώργου Κόρρα και Χρήστου Βούπουρα
- «Εσωτερικό σπιτιού με γυναίκα που καθαρίζει μήλα» του Έκτορα Λυγίζου
- «Delivery» του Νίκου Παναγιωτόπουλου
- «Τα μάρμαρα» του Αλέξη Μπίστικα
- «Ο μετανάστης» του Νέστορα Μάτσα
- «Μέχρι το πλοίο» του Αλέξη Δαμιανού
- «Νύφες» του Παντελή Βούλγαρη

(<http://agenda.pathfinder.gr>)

ΑΠ' ΤΟ ΧΙΟΝΙ (Μεγάλου μήκους του Σωτήρη Γκορίτσα, 1993)

«Ήρθε ο Θωμάς στο χωριό και μου είπε για τα τέσσερα νεκρά. Του Θανάση Κότση, λέει, του 'χε πάρει η ριπή όλο το πίσω του κεφαλιού. Ο Θωμάς κι εγώ το πήραμε απόφαση. Απόψε φεύγουμε για την Ελλάδα. Πού πηγαίνουμε;». «Στην πατρίδα», λέω 'γω. «Στο χαμό», λέει ο Θωμάς και γελάει. Έτσι αρχίζει η κολασμένη κάθοδος τριών βορειοπειρωτών προσφύγων «απ' το χιόνι» ως το βυθό της Ομόνοιας. Εκεί, θα βρεθούν αντιμέτωποι με την πείνα, την εξαέρωση του οράματος, τα πρώτα συμπτώματα ενός εκκολαπτόμενου –και ανομολόγητου– ρατσισμού των σύγχρονων Αθηναίων. Όταν ο Θωμάς θα βρει έναν εντελώς άκαιρο και παράλογο θάνατο στο γιαπί άλλης μιας «φονικής» πολυκατοικίας, ο αφηγητής θ' αποφασίσει να επιστρέψει στο χιόνι, εκεί όπου –τουλάχιστον τα όνειρα διατηρούνται... Η τίμια, «ψυχρή», σχεδόν ντοκνιμαντερίστικη ματιά του σκηνοθέτη πάνω σ' αυτό το οξύ κοινωνικό πρόβλημα δεν αποτρέπει τη συγκίνηση του θεατή –αυτό αποτελεί, ίσως, το σημαντικότερο επίτευγμα της ταινίας. Ένας κινηματογράφος αφύς, που αποφεύγει τους σκοπέλους του εντυπωσιακού νατουραλισμού, και μια ανθρωπιστική προσέγγιση, που δεν προστρέχει σε κραυγαλέα κηρύγματα. Οι αδρές ερμηνείες των δύο πρωταγωνιστών προσθέτουν ένα ακόμα πλεονέκτημα στο τελικό αποτέλεσμα.

ΝΥΦΕΣ (Μεγάλου μήκους του Παντελή Βούλγαρη, 2004)

«Καλοκαίρι 1922. Ο φωτογράφος Νόρμαν Χάρρις και η Νίκη ταξιδεύουν στο ίδιο καράβι για την Αμερική. Ο Νόρμαν στην πρώτη θέση, η Νίκη στην τρίτη μαζί με άλλες 700 νύφες. Όλες κουβαλούν τη φωτογραφία ενός άγνωστου γαμπρού και το νυφικό τους στο βαλιτσάκι τους. Ο Νόρμαν συγκινείται βλέποντας τις νύφες της τρίτης θέσης. Η Νίκη είναι αυτή που τον εντυπωσιάζει περισσότερο. Σιγά σιγά γνωρίζονται και ερωτεύονται. Το υπερωκεάνιο "King Alexander" φτάνει στο λιμάνι της Νέας Υόρκης. Στο κατάστρωμα γράφεται ο επίλογος της σχέσης Νίκης-Νόρμαν. Οι Νύφες είναι μια ιστορία για τα δυνατά συναισθήματα, για τα διλήμματα, για τη συνείδηση, για την υπεύθυνη στάση. Για τις μικρές στιγμές, τα βλέμματα, τα αγγίγματα, τα "ναι" και τα "όχι" που μετράνε στη ζωή». (<http://www.g.f.c./gr/movies/index.asp>)

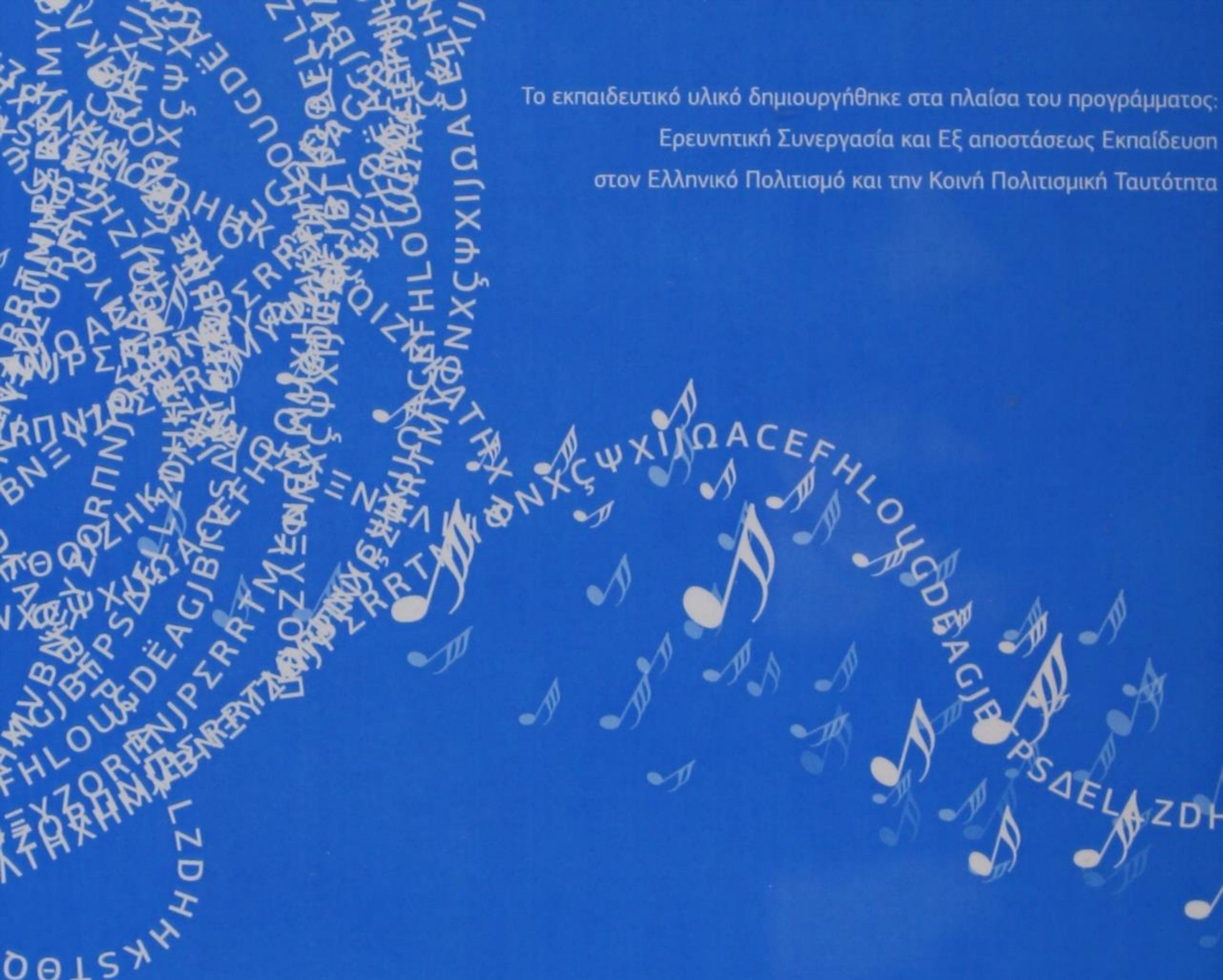
11. Για το έτος 2008 που είναι αφιερωμένο στο διαπολιτισμικό διάλογο, μπορείτε να οργανώσετε το δικό σας κύκλο εκδηλώσεων που θα περιλαμβάνει:

→ Έκθεση φωτογραφίας με αρχειακό και σύγχρονο υλικό με θέμα τη μετανάστευση των δύο λαών.

Τόπος / Πολιτισμός / Ταυτότητες: από τις όχθες του Αώου στο διαδίκτυο
Παίζοντας με τη μουσική και τις λέξεις

- Έκθεση αφίσας που θα σχεδιάσουν οι μαθητές για την εκδήλωση.
- Συναυλία με μουσική και τραγούδια από τις δύο χώρες με θέμα την ξενιτιά.
- Παρουσίαση των εργασιών, ζωγραφιών και όλου του υλικού που συγκεντρώθηκε κατά τη διάρκεια του έτους.
- Παρουσίαση συνταγών με θέμα: «Διασυνοριακές γεύσεις».
- Κατά την εκδήλωση μπορεί να υπάρχει «μπουφές» με γεύσεις από τις συνταγές που συγκεντρώθηκαν.

Το εκπαιδευτικό υλικό δημιουργήθηκε στα πλαίσια του προγράμματος:
Ερευνητική Συνεργασία και Εξ αποστάσεως Εκπαίδευση
στον Ελληνικό Πολιτισμό και την Κοινή Πολιτισμική Ταυτότητα

Το Έργο υλοποιήθηκε στα πλαίσια του Προγράμματος INTERREG III A / ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΕΙΤΝΙΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΑ-ΑΛΒΑΝΙΑ
Άξονας 2 – Μέτρο 2.2. και συγχρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Ε.Τ.Π.Α.) και Εθνικούς Πόρους.
Επιστημονικός Υπεύθυνος: Αναστάσιος Εμβαλιτής, Επίκουρος Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.